

ÜLIÕPILASLEHT

Ü. S. RAIMLA ERINUMBER

SISU: V. Luik: Mõningaid jooni Raimlast. / P. Kogerman: Meie ülikooli korraldamine. / J. Rumma: Mõtteid üliõpilasorganisatsioonidest ja nende ülesandeist. / Edg. Kant: Üliõpilaste levinemine Tartus. / K. Rumma: Juhan Karu †. / A. R.: Üliõpilastüüpe eesti kirjanduses. / Juhan Vilms: Meie üliõpilastüübi rahvuslikust kasvatasest. / Edg. Kant: Akadeemilise stuudiumi reformist. / R. L.: Paar sõna meie üliõpilaslaulikuist. / A. Veiss: Kehalisest kasvatasest Tartu ülikoolis. / V. Matiisen: Katkendeid Tartu ülikooli vanemast ajaloost. / Pilte, epigramme jne. / Kroonika. / J. P.: Tagasivaatel.

Ühistegevuses on rahva majanduslik tulevik.

Rahva majanduslik jõukus võib ainult siis tõusta, kui kõik rahvakihid oma jõud loovale tööle pühendavad. Praegu elatab ligi $\frac{1}{20}$ Eesti rahvast ennast kaupade vahetalitusest. See ei ole loov töö.

Vahetalitajatest vabaneme siis, kui tarvitajad kaupade jaotuse ja valmistuse oma kätte võtavad. Sellepärast on tarvilik, et kõik kodanikud koonduksid

tarvitajate ühingutesse

ja oma elutarbed ainult sealt ostaksid.

Ühingud vajavad teadlikke liikmeid, kellel selge arusaamine ühistegevuse tähtsusest. Sellepärast olgu iga haritlase kohuseks ühingu liikmeks astuda ja teistele eeskujuks ning juhiks olla.

Üliõpilased, toetage ühistegevust!

Eesti Tarvitajate Keskühisus E. T. K.

— Omatööstuse saadused: —

Kilud, silgud, sprotid, sardiinid; mitmesugused kohvid ja naturaali marjaveinid

on kõrgeväärtuslised ja maitsevad. Kodumaa näitustel on E. T. K. omatööstuse saadused saanud 30 kuld- ja hõbeauraha. Hinnad mõõdukad.

Kaubamärk. Kaubamärk.

E. T. K. tööstuse saadused on müügil kõigis tarvitajate- ja majandusühisustes.

ÜLIÕPILASLEHT

EESTI ÜLIÕPILASKONNA HÄÄLEKANDJA

Mõningaid jooni „Raimlast“.

W. Luik.

14. oktoobril möödus 3 aastat Ü. S. „Raimla“ tegevuse avamisest. Üliõpilaskoonduse elus tundub see ainult hetkena, kuludes peaaegjalikult seemiseks korraldamiseks, kooselu aluste rajamiseks.

Väljaspool org-i on ja jääb „Raimla“ põhimõtteks: tegusid, mitte sõnu ja eneseülistust. Neilt printsiipidelt lubatagu käsitleda ka Seltsi eellugu, tema sihte ja seniseid saavutusi. Eellugu lühidalt puudutada on sellepärast vajalik, et ta tõi mõnegi kogemuse, mis „Raimla“ asutajaid liikmeid juhtisid häid algatusi omandama ja pahesid vältima.

*

Peab konstateerima, et akadeemilises peres veel tänapäev „Raimla“ sündi interpreteeritakse väga mitmet moodi. Kuid sesse on vaja tuua täit selgust. Sel puhul pean puudutama sündmusi E. Ü. S. „Ühenduses“ 1921./22. õppeaastal.

Mainitud aasta sügisel tekkis „Ühenduses“ äge kokkupõrge, kus üks pool avaliku vaenukinda heitis teisele, kelle käes oli tol korral seltsi juhtimine. Tüli põhjuseks oli peamiselt distsipliini küsimus ja juhatuse tegevus. Sellepärast olgu siin kõige kindlamal kujul tagasi tõrjutud väide, nagu oleks mõõduandvaiks põhjuseks olnud poliitilised lahkkelid: tookord polnud üldse poliitilisi küsimusi päevakorral. Koostöö sai võimatuks just eelnimetatud põhjusil, vilistlaste lepituskatsed ei toonud tagajärgi ja 27. okt. sama aasta heidab 15 liiget „opositsiooni-rühma“ (14 l.), kes alguses olid vabatahtlikult lahkunud, kuid pärast sest lahkumisest loobusid, seltsist välja. Kuid sellega ei saavutatud veel rahu: väljaheidatud liikmed esinevad protestiga teiste üliõpilasorg-ide ees ebaseadusliku väljaheitmise puhul, murravad vägivaldselt ruumidesse, kaasa viies seltsi arhiivi ja muid esemeid, lõpuks kae-

bavad ka Ülikooli valitsusele. Säärases pinevas õhkkonnas katsuti siiski Seltsi tegevust edasi arendada, kuni aprillis 1922 saabus rektorilt teade, et Ülikooli valitsus ei pea liikmete väljaheitmist põhikirjapäraseks. Oli selge, et tuleb kas leppida, või aga „Ühendus“ vastaspoolele loovutada. Kalduti viimasele mõttele ja asutati uus organisatsioon. Eeltööd, mis juba mais algavad, lõpevad varajasel sügisel ja 22. septembril registreeritakse Ü. S. „Raimla“. E. Ü. S. „Ühenduse“ vilistlaskogult saab ta kaasa umbes poole „Ühenduse“ mööblist ja raamatukogust. Asutajaid liikmeid on 13 „Ühendusest“ lahkunud ja 3 väljaspoolt.

*

Algusest peale asub uus organisatsioon selge rahvuslikule alusele, oma eesmärgiks seades kasvatada väärilisi riigikodanikke ning ühiskonna ja akadeemilise pere liikmeid, oma liikmeilt nõudes riigi ja rahva nimel intensiivset tööd valitud teaduse alal, selge ja ümmarguse ilmavaate omandamist, jõukohast osavõttu kõigist rahva elu avaldusist ja kultuurilisist ettevõttest (Koduk. § 1). Väikse näitena olgu mainitud, et juba nimes rahvuslikul motiivil tarvitusele võeti ainult Ü. S. traditsioonilise E. Ü. S. asemel, leides et Eesti vabariigis pole eesti org-il enam vajadust alla kriipsutada oma päritolu.

Tööst rahva ja ühiskonna kasuks on püütud osa võtta ja sel alal leidub vähe ettevõtteid, millesse „Raimla“ oma piskut rakendanud poleks, olid need siis kõnekoosolekud tervishoiu ja karskuse üle, kodumaa uurimine, kaitseliit jne.

Kuid avameelselt tuleb öelda: sel alal on vaja nõuda veel rohkem jõupingutusi eneselt.

Kurvad kogemused emaorg-is põhjustasid, et väga tõsiselt võeti distsipliini, kasvatuse

ja vahekorra küsimust liikmete vahel ning vilistlastega. Esimene andis tõuke võrdlemisi üksik-asjalise kodukorra loomiseks ja kutsus esile noorliikmete pika „katsumisaja“ ning kvalifitseeritud häälteenamuse ($\frac{3}{4}$) nõudmise nende vastuvõtul tegevliikmeiks. Sõbraliku vahekorra saavutamiseks liikmete eneste, kui ka nende ja vilistlaste vahel võeti omaks nõudmine, et liikmete arv on piiratud. Tuleb tähendada, et Tartus viibivad vil! vil! võtavad rõõmustaval kombel elavalt osa Seltsi tegevusest ja nende ja seltsiliikmete vahel valitseb sõbralik kooskõla. Põhimõtteliste lahkuminekute pärast on Seltsist eemale jäänud ainult üks tegev- ja üks noorliige ning Seltsi kohus on karistanud kodukorra vastu eksimiste puhul ainult 3 korral.

Intensiivne teaduslik töö on aukohal: Seltsi vilistlasi ja liikmeid leidub Ülikooli õppe- ja abi-jõudude hulgas. Ka akadeemilisist koondusist on jõudumööda osa võetud. Selle kõrval maksab nõue, et liikmed oma üldharidust ja ilmavaate arendamist sööti ei jäta: koduk. § 17 j. t. järele on iga tegevliige kohustatud aasta jook-

sul Seltsis esinema vähemalt ühe referaadiga või mingisuguse teemi käsitlemisega, soovitatavalt väljaspool oma õppeala, kusjuures selliste referaatide kava kokku seatakse iga järgmise semestri peale ette. 3 aasta kestel, mis peaaesjalikult on pidanud kuluma organiseerimisele ja korraldamisele, on siiski suudetud pidada veel 29 referaati, neist 23 liikmete ja 6 vilistlaste poolt. Kahjuks peab tunnistama, et üliõpilaste referaadid seni on kippunud enamuses olema erialalised või kitsamate küsimuste sõelumised. Ka lõbusaid koosviibimisi, laulu, muusikat ja tantsu on „harrastatud“. Üldse on Selts oma liikmetele ja vilistlastele suutnud saada teiseks koduks.

Alates 1925. a. kevadsemestrist tegutsseb Seltsis ka laenukassa, mille heaks iga liige sundslikku maksu maksab.

Üliõpilaskonna tegevusest ja ettevõtteist võtab Selts suure huviga osa. Esinduse valimistele on Selts läinud seltside blokis ja iga aasta esitatud olnud Üliõpilaskonna juhatuses. Seltside liidu asutamiseks oli Selts kaastegev ja kuulub praegu liitu.

Meie ülikooli korraldamine.

P. Kogerman.

Kaua oodatud „Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli Seadus“ võeti Riigikogu poolt lõpuks 18. juunil s. a. vastu. Sügissemestrist peale on ülikool autonoomne asutus, „iseseisev oma teaduse ja õppetöö, kui ka oma majanduslik — administratiivses korraldamises“, vabalt võib ülikool oma suurte ülesannete teostamist jätkata: „edendada üldist ja eriti Eesti elu käsitlevat teadust; anda kõrgemat teaduslikku haridust; viia teadust rahva keskele ja ette valmistada riigi ja rahva tööle tarvilikkude eriteadmistega varustatud asjatundjaid“.

Loetletud ülesandeis peegeldub rahvuslik toon, mis meie ajalugu ja käesolevat olukorda silmas pidades täiesti loomulik. Oeldakse sageli, et teadus on rahvusvaheline, mis hõljab kõrgemal poliitilistest ja rahvuslikest piiridest, tegelikult kokku puutudes välisriikide ülikoolidega, leiame „kahjuks“, et iga maa ja rahvas vajutab oma pitseri ka akadeemilisele elule; igal ülikoolil on oma kohalik värving ja seni pole suudetud teostada puht rahvusvahelisi ülikooli. Samuti on igal kultuurmaal omamaa õppejõud ja üliõpilased teatud mõttes paigutatud eesõigustatud seisukorda. Kui seda ametlikult küll eitatakse, ilmub see varjatul kujul, jutuajamistel siiski.

Väikerahvastel on kergem teostada just enam-vähem piiratud aladega rahvuslikku ülikooli, mida tõestavad meie naaberrahvaste soomlaste ja lätlaste püüded. Ajalooliselt Rootsi mõju all välja-

kujunenud Helsingi ülikool on võõraks jäänud vabale, iseseisvale Soome rahvale. Paratamatuks vajaduseks osutus Turu ülikooli asutamine. Ja järk-järgult asusid soomlased Turu ülikooli korraldamisele, mis juba mõne aasta pärast võib kujuneda heaks teaduslikuks õppeasutiseks. Samuti on lätlased oma maa huvisid silmas pidanud Riia ülikooli korraldamisel.

Milliseks osutub siis meie ülikool autonoomia algul?

Lühikese arengu vältel on Tartu ülikool paisunud suuremaks, kui ta oli enne muulaste valitsemise ajal; praegu võib meie ülikooli nimetada professorite ja üliõpilaste arvu suhtes üheks suuremaks ülikooliks ilmas. Vähe leidub väikeriikide ülikooli, kus oleks neli zoologia õppetooli, 28 õppetooli arstiteaduskonnas ja ühtekokku 126 määralist õppekohta (vt. ülikooli seaduse lisa)!

Tahtmatult tekib küsimus, kas suudame soetada küllaldast noorte õppejõudude reservi ja üleval pidada vastavalt ettevalmistusele, mida rohkearvuliste professuuride täitmine nõuab? Senised kogemused lubavad oletada, et meie kitsastes majanduslike oludes (ja meie rahva arvu juures) siin peaaegu võimatute raskustega võidelda tuleb. Pidi ju ülikooli seaduse kaitsmisel Riigikogus lugupeetud ülikooli hooldaja isegi avalikult tunnustama, et nii pea meie oma rahvuslikku ülikooli teostada ei suuda. Seda näitab ka tegelik elu. Tarvitseb

ainult hoolega ülikooli professorkonnas ringi vaadata, siis selgub, et umbes pooled professoritest on muulased. Ka Eesti autonoomse ülikooli mitmete teaduskondade asjaajamise keeleks (teaduskondade kogu-gudes) jääb võõras keel; ja eksamitel peavad üliõpilased, kes võõrastes keeltes nõrgad, tõlke tarvitama.

Et tekkinud olukord ülalkirjeldatuks osutub, siis jääb arusaamatuks, missugused motiivid sundisid meie ülikooli korraldajaid asutama nii palju õpetoole, mille täitjateks nende vaatepiiril ainult muulased figureerisid (resp. figureerivad)? Kas

meie instituutides, arvesse võttes üliõpilaste arvu, niikuinii ebaloomulikult väike. Sageli on professor sunnitud ka assistendi kohuseid täitma, mis takistab uurimistööd ja ähvardab ülikooli teadusliku nivoo alla suruda.

Sisuliselt pole nii tähtis, et meil kõik soovitatavad professorid esitatud oleksid, vaid et, olgugi professuuride väiksema arvu juures, saaks süvendada teaduslikku tööd, muidu muutuvad meie õppejõud ühe ametivenna üteluse järel „kateeder-koolmeistriteks“.

Paljud suurettevõtted meie kodumaal on selle tõttu sattunud ummikusse, et nad liig laiaulatus-

Ü. S. Raimla 1925. a.

pole siin liig vähe väikese Eesti vabariigi huvisid silmas peetud, mitte küllalt arvestatud rahva kandejõuga, nii vaimlises kui ka majanduslikus mõttes?

Üldkultuuriliselt seisukohalt on ju väikeses piiririigis enam-vähem rahvusliku iseloomuga ülikooli ellukutsumine kiiduväärt, kuid seda ei eeldanud meie maa olukord kuue aasta eest, ka sunnib praegune Eesti majanduslik olukord asja kaine-malt vaatama. Paradoksina näib sellepärast nüüd, et Euroopa ühes rahvuslikumas riigis, kus ainult 9% muulasi, on ülikool, milles umbes pooled õppetöö korraldajatest muulased, ning kus paljudes instituutides omamaalastel tülikas liikuda. Ülikooli seadus ainult kõvendab mainitud olukorda.

Teiselt poolt on õppeasutuste suure arvu juures võimata rahuldada iga instituudi tarbeid ajakohaselt. Näiteks puudub keemia instituudis assistentidel korralik töötamiseroom, kas nad võiksid anduda rahulikult uurimistööle, selle peale vaatamata, et assistentide ja abijõudude arv on

likult projekteeriti. Nii sattusid haamri alla mitmed pealinna tehased, kokku varisemas on Ulila ettevõtte, kuid mõned ringkonnad pole seni loobunud Narva hüdroelektrijaama projektist. Kõigi niisuguste ettevõtete projekteerimisel peab esimesel kohal olema küsimus, kas nad end renteerivad. Asjata on suurte kuludega hiigla hoonete ehitamine, kui nõutav üür tõuseb üürnikkude palgast kõrgemale.

Ka meie ülikool on veidi suurejooneliselt projekteeritud. Ummikusse sattumise eest päästavad kõige vähem muulastele antud „kontsessioonid“, ja nii ei saa meie sisemiselt kunagi isesisvaiks. Võiks oodata vabade õpetoolide täitmisega, kui omamaalasi ei ole, varakult read koomale, arvestades ainult seda, mida ise suudame teostada, mitte aga seda, mida sooviksime teostada... Ja teadus ei kannata selle all tõesti mitte.

1. XI. 25.

Mõtteid üliõpilasorganisatsioonidest ja nende ülesandeist.

J. Rumma.

Kasvatustlikud küsimused, mis puudutavad üliõpilaskonda, on viimasel ajal leidnud elavat kajastamist „Üliõpilaslehe“ veergudel. Kuid meie arvates on siin asja nii mõneski suhtes valgustatud ühekülgsest ja seletustes ning väidetes kaldunud võltsile pinnale, tunnistades õige suurt osa üliõpilasi — organiseeritud korporatsioonides — ühiskonnale kadunuks või vähemalt mitte täieväärtuslikuks. Meie ei saa seda väidet õigeks pidada ning sellepärast pole asjata läheneda küsimusele ka teiselt seisult, sest alles diskussioonidest selgub tõetera. Pealegi, kui küsimus meil kui rahvasriigis, kus enamuse tahe määrab riigi tahte, omab erilise kaaluvuse.

Kool — algkoolist ülikoolini — on juba ajalooliselt kujunenud eestkätt teadmiste edasiandjaks ja alles teisel kohal kasvatajaks. Nii on see meil kui mujal. Selle vastu esineb mõjuvana tegurina järgneva põlve kasvatatuses perekond ja ümbrustik. On nende alused õiged ja sihid kindlad ning kokkukõlastunud terve rahva üldhuvidega, siis saame meie ka enam ühiskonnale positiivsete väärtustega rikastatud isikuid ja vastupidi. Kuid pearaskus seisabki ses, et perekonna ja ümbrustiku kasvatamise alused ja

sihid pole mitte igakord määratavad ja kontrollitavad ühiskonna enese huvides, võivad omada neile isegi vastupidise ja kahjuliku suuna. Noor, hiljuti keskkoolist tulnud üliõpilane on enamail juhuseil tunnetelt ja tahtelt veel arenemise algul, ilmavaatelt veel kujunemata. See arenemise ja kujunemise protsess algab täiel hool alles ülikoolis ja mitte nii palju otsekohe ülikooli mõjul, mis jääb ikkagi eestkätt teadmiste rikastajaks, kui ümbrustikuks — ksv! ksv! seas ja seltskonnas. Kuna viimase mõju suurus sagedamini meile tundmatu ja enam kaudne kui otsene, siis võime kõige pealt ikkagi arvestada kaasvõitlejate mõju, mis eriliselt tunduvalt peab avalduma organiseeritute juures. Organisatsioonide kasvatav mõju on avalik ja kõigile nähtav. Ta on ka üldiseist huvidest väljamineks kontrollitav. See annab sellele mõjule meie sooja poolehoidu ning tõstab üliõpilasorganiseerimise küsimuse ühiskonna üldiste huvide piirkonda kuuluvate ja üldist tähelepanu vääriivate küsimuste hulka.

Olgugi, et meil pole sooritatud üliõpilaste

Üliõpilaste levimine Tartus.

Peatükk „Balti Oxfordi“ biostaatistikast.

Edg. Kant.

Owen Rutter'il on olnud tabavust, nimetades Tartu „Balti Oxfordi“¹⁾. Tartu — ehk nagu teda meil naljatades hüütakse: „Emajõe Ateenid“ — on tõesti mitmes suhtes kõrvutatav üldtuntud ülikoolilinnadega. Ja seda mitte ainult ülikooli — omal ajal eriliselt — nimbusest, vaid ka demograafiliselt, biostaatiliselt ja füsioloogiliseltki. Võrdlus osutab otsekohe, et Tartul — 1922. a.: 50342²⁾ ja 1925. a.: 59073³⁾ elanikku — on rahvaarvult palju ühist teiste tüübiliste ülikooli linnadega, nagu: Cambridge (Brit.)⁴⁾ — 1917. a.: 52000 ja 1921. a.: 59000 el., Heidelberg⁴⁾

1) Owen Rutter: „The New Baltic States and their Future“. Methuen and Co. Ltd. London 1925.

2) Rahvalugemise andmed 28. XII. 1922., mis harrilikust rahva-arvust vähemad.

3) Tartu linna aadress-büroo andmed 1. III. 1925.

4) Otto Hübner's (F. v. Juraschek) Geographisch-statistische Tabellen aller Länder der Erde. 67. Ausg. Wien 1924.

5) Statistik Årsbok för Finland. 1921. Helsingfors, Stat. Central-Byrån, 1922.

6) „Tartu linn“, vt. „Tartumaa“, Maadeteaustline, majandusline ja ajalooline kirjeldus. E. K. S. Kodu-uurimise Toimkonna väljaanne 1925, Tartu, lhk. 591—677.

7) Koostatud järgmisil andmeil:

a) A. Sildnik: Tartu ajalooline minevik. I.

— 1910. a.: 56000 ja 1919. a.: 70000 el., Jena⁴⁾ — 1919. a.: 49000 el., Oxford⁴⁾ — 1917. a.: 53000 ja 1921. a.: 57000 el. — või meile nii lähedane ja ülikoolilinnade hulka vastastanud Turu⁵⁾ — 1921. a.: 59000 el., milledega on tal ühiseloomuline ka aastane rahvaarvu kõikumine⁶⁾. Võrreldes Tartu elanikkude ja üliõpilaste arvulist suhet viimase sajangu isemomendel (vt. tabel)⁷⁾, siis näeme, et iseseisvuse aeg on viinud ta enneolematule kõrgusele ja tänapäeval on iga 12-nes linnaelanik studioosus. Olgugi üliõpilastiku protsent rahvastiku üldarvust vähem kui 1/10, on ülikooli asutisil linnapildis ja üliõpilasil — kui dünaamilisimal rahvastiku osal — linnalises liiklemises tähelepandav mõju, mis, näiteks meie naabrite ülikooli linnades — Helsingis, Turus ja Riias — palju vähem märgiline. Kuid linna iseosad erinevad ses suhtes tunduvalt. Juba ülikooli asutised osutavad koondumistendentsi, levides

Tartu ja Lõuna-Eesti kaubandus-tööstus aadressraamat. Tallinn-Tartu 1922, lhk. 19—34.

b) „Tartu ülikooli isiklik koosseis“ pro 1922, 1924, 1925.

c) N. Carlsberg: Sammlung auf das Gouvernement Livland bezügl. statist. Daten. Zeitung für Stadt und Land, Nr. 290, 1886.

d) F. Huebner: Biostatik der Stadt Dorpat und ihrer Landgemeinde in den Jahren 1834—59. Eine Abhandlung, welche mit Bewilligung eines Hochverordneten Medicin. Facultät der Universität zu Dorpat zur Erlangung des Doctorgrades öffentlich vertheidigen vird. Dorpat 1861.

e) B. Körber: Die Stadt Dorpat (Jurjev) in statistischer und hygienischer Beziehung. Dorpat.

1924. a. suhte arvutamiseks on tarvitatud el. arvu 1. I. 1924. ja üliõpilaste arvu 1. I. 1923.

psüühiliste omaduste uurimusi, tohime siiski oletada, et selle kuni 5000 inimeseni tõusnud üliõpilaspere psüühilised omadused ja kalduvused on erinevad ja mitmekesised. Kahtlemata leidub nende seas nii passiivseid kui aktiivseid isikuid, leidub isikuid, kellel domineerivad enam kas intellektuaalsed, emotsionaalsed või tahtelised kalduvused. Ühedel on arenenud enam produktiivne, teistel reproduktiivne kujutus, kolmandad kalduvad enam deduktiivse, neljandad induktiivse mõtlemise poole jne.

On täiesti arusaadav, et nende mitmesuguste psüühiliste kalduvustega isikute kasvatamine vajab ideaalse seisukorra juures ka erinevaid meetodeid, ning üliõpilasorganisatsioonid, kus see kasvatus toimub, peavad enam-vähem vastama neile kalduvustele ja koondama endasse ligikaudu samasuguste psüühiliste omadustega isikuid. On tuntud tõde, et kasvataval mõjul on suuremad positiivsed tulemused siis, kui isiku endopsüühiline element on kooskõlas ta eksopsüühilise elemendiga, s. t. isiku vaimliseks arenemiseks on vaja, et ta asetuks oma psüühilistele kalduvustele vastavasse õhkkonda.

Lähenedes sellelt seisukohalt meie arvuliselt kuni 84-ni tõusnud (1925. 1. XII.) üliõpilasorganisatsioonidele ja koondustele, siis peame konstateerima, et nad veel kaugel on rahuldavast seisukorrast. Enam kui kolmandiku (28 üh.) neist koondusist moodustavad akadeemilised ühingud, kus üliõpilased üksteisega kokku puutuvad võrdle-

misi harva ja enamasti ka offitsiaalsel pinnal. Nii võtavad nimetatud ühingud oma peale küll väga ilusa ülesande avardada noorte akadeemiliste kodanikkude vaatepiiri, rahuldada nende intellektuaalseid kalduvusi ning täiendada ja laiendada sellega õlikooli, kuid teiste psüühiliste omaduste arendamiseks jääb seal vähe võimalusi või see toimub ainult kaudselt. Sellepärast peame neid kui üliõpilaste kasvatusorganisatsioone jätma kõrvale.

Järgmine, üliõpilaste kasvatamises esialgu veel vähe kaasakõnelda võiv rühm on maakondlikud kogud, arvult 7, millede asutamisele asuti võõrsilt saadud impulsil küll vaimustatult ja õhinaga, kuid algul ilma ülesannete ja aluste kindlaks määramata ja sihtide piiritlemata. Juhuslikult, isikust mitte olenevail põhjusil samasse maakonda kuuluvusest on vähe seks, et erinevate ja sagedasti vastupidiste huvide ja kalduvustega isikuil koonduda ühisesse ühingu. See üksinda ei suuda veel liita inimesi. Tahab sarnane ühing loovalt tegutseda ja kasvatavalt mõjuda oma liikmete peale, siis peab ta omale üles seadma ka sihid, mis kütkestaksid koondunud liikmeid, vastates nende mitmesugustele ja erinevatele psüühilistele kalduvusile ja hingelaadile, ning omama ka vastavad kasvatuslikud abinõud. Tegutsemine ainult kodumaakonna uurimise sihis näib meile olevat siiski seks vähe ja ka ühekülgne. Sellepärast on tavaliselt suur hulk üliõpilasi jäänud eemale oma maakonna kogust, tegutsedes mõnes

peaasjalikult Toomimäe ümbruses ja Laia ning Narva (Peterburi) tänava joonel. Ning, mis puutub üliõpi-

ei saa selle spetsiifilise rahvastiku osa biostaatilist ja sotsiaalset olukorda rahuldavalt uurida enne kui pole

Aastal	1802	1824	1851	1881	1897	1908	1922	1924	1925
elanikke	3524	8499	12627	29974	42308	ca 50000	50342	54782	59073
üliõpilasi	46	344	659	1222	1443	1912	3115	3907	5022
üliõpilaste %	1.3	4.0	5.2	4.1	3.4	3.8	6.2	7.1	8.5

laste ossa linna üldliiklemises, siis on see tähelepandivaim linnasüdames, Toomimäel, Toomitaguses ja Narva (Peterburi) ning Riia ja Täheta tänaval. Vastmainitud asjaolud on kahtlemata silma torganud igaühele, kes liigelnud meie alma-materi linnas.

Teissugused on aga üliõpilastiku biostaatilised ja sotsiaalse olukorra küsimused. Need — olgu otsesele vaatlusele alluvad — pole nii kergesti ülevaadatavad. Ometi on nad mitte ükski huvitavad üliõpilasile endile, vaid tähtsad ka linnalise rahvastiku ühe — spetsiifilise — osa sotsiaalse ja biostaatilise olukorra valgustamisel. Alles siis kui linna rahvastikku koostavad üksikud koed ja rahvaklassid on eriti uuritud, saabub küllalt täpise pilt linnalise ühiskonna olemusest ja korraldusest, neist massinähtusist, mis reguleeruvad, kasvavad ning muutuvad automaatselt. Vaadeldes üliõpilasi selle sihiga, mitte ainult ühekülgset omaette tervikuna — üliõpilaskonnana, — vaid linnalise ühiskonna osana ehk üliõpilastikuna, siis

kinnistatud ta levimine. Alles siis kui on olemas kindlale alusele tugenev ülevaade üliõpilastiku paigutusest ja arvulisest suhtumisest *in casu et in loco*, võib uurimist jätkata präätsiisilt. Seda alust linnalise rahvastiku ühe koe uurimisele tahabki soetada käesolev kirjutis, mis on omale ülesandeks teinud üliõpilastiku regionaalse levimise kinnistamise Tartu linna ulatusel. Ta on eelistanud meetodit, mis ei jälgi ametliku statistika administratiivsetele piiridele, vaid taotleb loomuliku tiheduse ja hõreduse esitamist, millega oleks ühendatud kindlal matemaatilisel alusel seismine võimalikult suure plastilikkusega. Selle saavutamiseks on arvatud valemil

$$n = 100 \frac{y}{d}$$

— kus: y = üliõpilaste, d = rahva-arvule ühel ja samal maa-alalisel üksusel, — alusel, millise protsendi

muus organisatsioonis või püsites „metsikuna“. Selle tõttu ei vasta ka maakonna kogude nimetus enamail juhuseil oma sisule. Nad sarnanevad kas seltsidele või korporatsioonidele (värvid!). Nii näeme tõepoolest, et maakonna kogud pole senini veel suutnud täita oma peale võetud suuri lootusi ja lubadusi ning vaevalt suudavad seda ennem teha, kui nad pole põhjalikult selgitanud oma ülesandeid ja sihte, kui nad pole omandanud teistest organisatsioonidest erinevat füsiognoomiat. Praegu neil seda veel ei ole, nad on muhenemise ning kristallinemise järgus, mis pärast on veel vara kõnelda nende kasvatavast mõjust ja tähtsusest.

Jääb järele veel kaks rühma organisatsioone — seltsid ja korporatsioonid, millede hooleks on olnud see vähene, mis on meil üldse seni avalikult tehtud üliõpilaste kasvatamise alal. Seltsid ja korporatsioonid on kaks teineteisest erinevat organisatsioonide rühma, kuigi see erinemine vast nii suur pole, kui mõnel pool seda näha on tahetud. Rõhutades seda erinevust, on näidatud reale negatiivseist nähtusist — burši traditsioonide kultiveerimisele, demokraatlikkuse puudumisele, härraskultuuri harrastamisele, võõrdumisele rah-

vast, alkoholi tarvitamisele jne., mis kõik on arvatud omaseks korporatsioonidele. Olles õiglasel, peame tugevasti kahtlema ses väites. Meie arvates on mitmed neist pahedest omased mitte ainult paljudele organiseeritud üliõpilasile, vaid ka organiseerimatuile. Kõne võib vast olla sest, kus üks või teine nähtus intensiivsemalt esineb.

Võtkem näiteks burši kombed. Suur hulk neist on kaotanud oma väärtuse praeguses seltskonnas ja avalduvad ainult atavistlike nähtustena, mis pigemini takistavad kui edustavad meie arenemist. Pealegi pole nad välja kasvanud meie harjumusist, meist endist, vaid omandatud võõralt puht mehaaniliselt. Need mõistame sellepärast ka täiesti hukka ja loeme nende omandamiseks kulutatud aega kadunuks. Kuid kas on nad levinud ainult korporatsioonidesse? Vaevalt. Joomakommete, burši laulude jne. näol leiame neid tarvitusel olevat väga mitmeilmelistes organisatsioonides, ainult tugevamini rõhutatakse neid vast korporatsioonides.

Sama lugu on ka n. n. härraskultuuri austamisega. Selle all on tavaliselt katsutud mõelda ka korralikku riietamist, kuid meie arvates on see enam küll vourus kui pahe, mida peaks rõhu-

(n) moodustavad üliõpilased igas linnasaras⁸⁾, s. o. igas kolme või nelja tänavaga piiratud majariühmas. Leitud väärtused on kantud sellekohasele linnaplaanile. Selle asemel aga, et väärtuselt erinevaid sargu isemoodi viirutada, on keskendatud iga sara statistiline väärtus sama sara raskuspunkti ja edasi tarvitatud interpolatsioonini. Viimase tulemusena esinevad üliõpilastamise sama-arvu jooned, mis annavad meile kujuka pildi üliõpilaste levimisest Tartus, ning märgivad ühtlasi ära, millise protsendi rahvastikust moodustavad linna loomulikes isosis „akadeemia kodanikud“ (vt. alljärgnev 1. planigramm).

⁸⁾ Iga sara statistilised väärtused on tuletatud järgmisil andmeil:

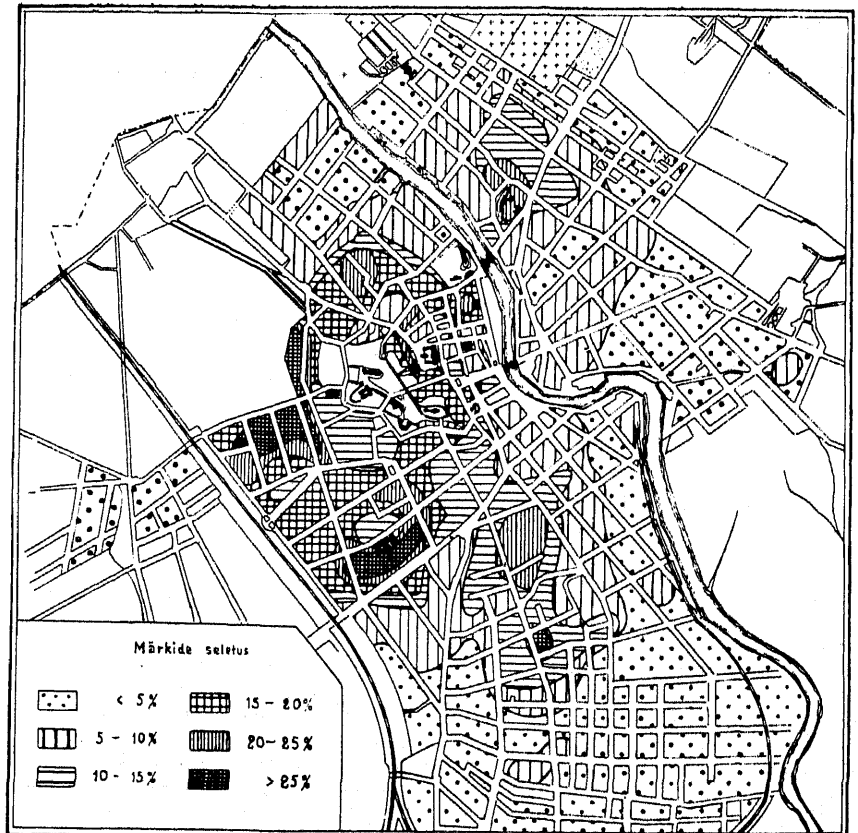
y ehk üliõpilaste arv vastavas saras on saadud „Tartu ülikooli isiklikus koosseisus pro 1924“ olevaid aadresse kandes eriplanigrammile.

d ehk rahva üldarv vastavas saras on leitud 1922. a. 28. XII. rahvalugemise andmete kokkuvõttes sargade kaupa. Et tolle aegne rahvaarv erineb aga 1924. aasta omast, siis on arvutuste tõenäosuse protsent

rahvaarv 28. XII. 22.

$$= 100 \frac{\text{rahvaarv 1924}}{50342} = 93.2$$

$$54012$$

Joonistanud V. Üprus.

Koostanud Edg. Kant.

1. planigramm. Üliõpilaste levimine Tartus.

Samajooned näitavad, millise protsendi rahvastikust moodustavad üliõpilased.

tama iga üliõpilane. Säärikutega ja venesärgiga üliõpilane, kuigi see mõne peas veel mölgub, on pigemini ikkagi mineviku tüüp, kui tuleviku ideaal. Meie mõtleme härraskultuuri austamise all selle vastu neid petlikke illusioone, mille järele arvatakse ühes ülikooli diplomiga saavat ka õiguse härrasmehe eluks. Sarnastest illusioonidest mölgutavad mõtteid nii paljud üliõpilaskonna liikmeist, vaatamata kas nad organiseeritud või organiseerimata. Need mõtted on kaasa toodud juba kodust, kus ikka veel tahetakse lapsi saata kergema ameti peale, eimidagi tegemisele. Ja nii tullakse ülikooli sageli mitte õppe- ja teadusehimust aetuna, seda ei avaldata ka ülikoolis olles kuidagi, vaid lootuses pääseda ülikooli lõpetamise järgi aineliselt kõrgele seisukohale, vaevata elule. Et kodumaa seks vähe võimalusi pakub, siis loodetakse pääseda isegi väljapoole selle piiri.

Sama lugu on ka mitme teise pahega. Nad on ühtlaselt levinud üle terve üliõpilaskonna ning juurdlemine, kus neid rohkem, kus vähem ja etteheidete tegemine ühele või teisele poole, ei paranda asja põrmugi. Tarvilik on sellepärast asuda nende üldisele kõrvaldamisele, ükskõik, kus nad ka ei esineks. Meie arvates ei erine sellepärast seltsid ja korporatsioonid mitte ülesannetes ja sihtides — asuvad nad ja mõlemad riiklikul ja rahvuslikul alusel —, vaid meetodeis,

millega kumbgi neid ülesandeid püüab lahendada ja sihte taotleda, ning ka vast osalt neisse koondunud üliõpilaste hingeliste kalduvustega.

Peame koguni tähendama, et meie üliõpilasorganisatsioonid üldse on vähe differentseerunud oma vahel, eriti kui veel võrdleme selte oma vahel ja korporatsioonide oma vahel. Lahkumine kuid võime leida ainult tühistes peenustes. Nad on kõik kujunenud enam-vähem sama šablooni järele ja taotlevad ka ühesuguseid sihte. Sellega on osaliselt seletatav, miks valdavam osa üliõpilasi on organiseerimatuid.

Küsitagu mõnelt n. n. metsikult üliõpilaselt, miks pole ta astunud kuhugi organisatsiooni, siis saadakse sageli vastuseks, et ta pole leidnud oma huvidele ja psüühilistele kalduvustele vastavat organisatsiooni. Olemasolevad organisatsioonid ei rahulda teda. Samuti leidub organisatsioonides liikmeid, kes sinna milgi põhjusel küll astunud, kuid ei ole seal rahuldust leidnud, kuulub sinna enam välisest survest aetuna, kui seemisest tungist, hingelisest vajadusest. Sarnaste liikmete endopsüühiline element ei leia kajastust organisatsiooni püüetes ja korraldustes.

Senised organisatsiooni tüübid pakuvad eestkätt enam-vähem rahuldust kahte liiki psüühiliste kalduvustega üliõpilasile — aktiivseile ja passiivseile. Esimestele on enamuses koduks olnud

Linna ulatusel osutuvad suured vahed ning linna iseosas erinevad üksteisest märgiliselt. Kõige pealt on kinnistatavad kaks põhimist levimisfakti:

1) üliõpilaste protsent kahaneb linna-äärise poole — laiaulatuslikud alad Veeriku, Taga Kaarlimõisa (Karlova), Jõeveer, Jaamamõisa-alune ning linna kirde, põhja ja loodeserv on võrdlemisi üliõpilastühjad.

2) üliõpilaste agglomeratsioon ei graviteeru linnakeskmes, vaid on paigutatud sellest peaaesjalikult läände ja edelasse — suure üliõpilasprotsendiga rahvastik levib Toomimäe, raudtee, Tähtvere välja ja Kaarlimõisa (Karlova) vahelisel alal. Edasi näitab üliõpilaste linnaosa kolme erikordselt suurt üliõpilaste koondumiskohta, esimene — n. n. „Aialinn“ — levib neerukujuliselt ümber endise ülikooli Botaanika aia (nüüd Käsitöölise seltsi aed), Vana-Kastani, Aia, Riia, Pepleri ja Tiigi tänava raionis (maksimaalne üliõpilaste agglomeratsiooni saraprotsent 39,6, ehk peaaegu 40 inimest saja hulgast on üliõpilased), teine — n. n. „Tähtla“ — Kaarlimõisa linnaosas Tolstoi tänava ja Lillemäe vahemikus (suurim saraprotsent 26,2), ning kolmas — n. n. „Savilinn“ — Veski, Savi, Uue-Kastani, Näituse, Tööstuse ja Vabriku tänava raionis (maksimaalne saraprotsent 31,7). Vähemaid atraktsioonkeskusi on veel Lepiku umbtänav, linnasüda ja Ülejõe loomaarstiteaduskonna instituutide ümbrus. Kõiki aga piirab 10 prots. sama-joon. Ta servab või sulub endasse ka pea kõik ülikooli asutised, nimelt ülikooli peahoone, rohuteaduse instituudi, matemaatika instituudi, uue üliõpilasmaja, botaanika-aia, loomaarstiteaduskonna instituudid, Toomi kliinikumid ja anatoomikumid, raamatukogu, tähetorni ning Aia tänava loodusteaduslikud instituudid ja kabinetid. Ta tüübilisemaks osaks üliõpilastiku levimise mõttes tuleb aga lugeda Toomitagust, mida teatud õigu-

sega võib Tartu „Quartier latin'iks“ nimetada. „Ladina linnajagu“ ei iseloomustu mitte üksi suure üliõpilaste %-ga, vaid siia on iseloomulikult koondunud ka rohkem kui mujal üliõpilasorganisatsioonide konvendimaju. Nad on Tartu kui ülikoolilinna isearasused ning teatavas mõttes ka uunikumid⁹⁾ linnapildis, — olgu mainitud ainult E. Ü. S'i, korp. Sakala, korp. Neobaltia, Fraternitas Academica j. t. majad.

Tahame seletada üliõpilaste levimise fakte, siis peame küll eestkätt katsuma põhjendada nende ebahühtlast distributsiooni. Sellal, kui rahvastamistiheduselt on Tartus kaks koondavat ja tihedamat ala (vt. 2. plannigrammi) — linnasüda ning temast kaugemale lõunasse asetatud ning teatud mõttes iseseisvalt arenenud end. Kaarli (Karlova) eeslinna südameosa, mille mõlema vahel ühendav kael — ei lange üliõpilaste relatiivne agglomeratsioon sellega kokku (võrdle 1. ja 2. plannigr.). Järjelikult on üliõpilastiku — kui rahvastiku spetsiifilise osa — levimisel isesugused alused. Esmalt kaldub arvamine muidugi ülikooli institutsioonide gravitatsioonile, sest õppeasutiste lähedus ja kättesaadavus juhib üliõpilast kahtlemata korteriotsimisel. Pealegi nägime tähelepandavaimate koondumiskohtade — erandatud „Tähtla“ — levimist tõepoolest ülikooli asutiste külje all või läheduses. Tahaksime aga üliõpilaste distributsiooni seletada ainuüksi ülikooli asutiste lähedusega, s. t. eluasemete kohanemisega neile, siis satuksime kindlasti ebalisse sõiduvette. Võtame näiteks ülikooli peahoone — ja selle ümbruses asuvad instituudid keskkohaks ning tõmbame „Quartier latin'it“ suurema

⁹⁾ a) A. Hasselblatt: Ringkäigul Tartus. I Tartu ja Lõuna-Eesti kaubandus-tööstus aadressraamat. Tallinn-Tartu 1922, lhk. 1—18; b) „Tartu-linn“, vt. ⁶⁾.

seltsid, kuna korporatsioonidesse on astunud enam passiivsemaid üliõpilasi, kes armastavad trafaretti ja teatud rahulikkust olekut ja mugavust. (Sellega ei taha meie sugugi tõendada nagu ei oleks korporatsioonides sugugi aktiivseid ja seltsides passiivseid üliõpilasi. See tahab pigemini sihtida üldse organisatsiooni iseloomu peale). Eelnimetatud asjaolu on olnud ka põhjuseks, miks korporatsioonidest on tulnud väiksem % seltskonna ja riigitegelasi kui seltsidest, kus aktiivsete kalduvustega liikmete % suurem. Sellega ei taha meie väita, nagu poleks korporatsioonid üldse annud meile aktiivsemaid ja vastutavamaid tegelasi. See oleks olmade (faktide) tunnistamatus, sest ka korporatsioonide liikmete hulgas on olnud aktiivseid isikuid, kes peale ülikooli lõpetamist on seisnud vastutaval kohal. Kuid meie arvates ei ole sellel ka iseenesest olulist väärtust ja veel vähem võivad praegused üliõpilasorganisatsioonid lugeda seda oma eriliseks teeneks, et üks või teine nende endiseist liikmest on tõusnud silmapaistvaks kohale. Selleks, et tõusta ja olla juhtival kohal, on ainult üliõpilas-

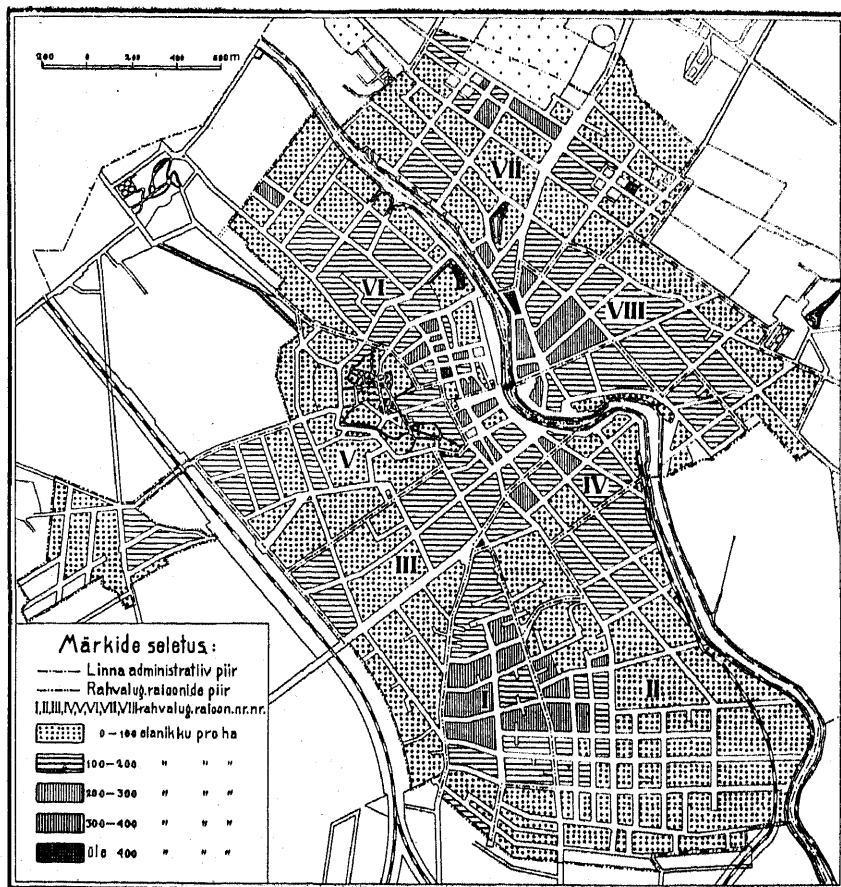
organisatsiooni liikmeks olemist enam kui vähe. Siin võivad kaasa aidata rida palju tähtsamaid tegureid ja kõigepealt peatagu silmas ikkagi isikut ja aega. Palju olulisem on see, et üliõpilasorganisatsioonid kasvataksid üldse positiivsete omadustega isikuid, kes ei keelaks oma jõudu üldiste huvide kasuks, olgu need huvid siis suured või väikesed. Riiki ja rahvast ei kanna mitte ainult harvad suured sambad, vaid palju tähtsam on just väikeste tugevate tugevus.

Üks võimalus seks on, et üliõpilasorganisatsioonid võtaksid revideerimisele oma ülesanded ja alused ja heidaks kõrvale kõik, mis on väärt, mis ei vasta aja nõuetele, mis on takistavaks piduriks harmoonilisele arenemisele, või mis tuletab meelde alandavaid silmapilke minevikust, ning radikaalselt asetaks muutunud ajale kohanenud nõuetele.

Kõige pealt differentseerugu organisatsioonid enam, piiritlegu sagedasti ebamääraseid ja laialivalguvaid ülesandeid, et sellega katsuda rahuldada ka erinevate kalduvustega üliõpilasi ning

diameetri kui raadiusega sõõri, siis näeme otsekohe, et üliõpilaste agglomeratsioon valdab vaid sõõri ühe poolme, sellal kui põhjasektor ning länekagu-segment üliõpilashõredaks või isegi — tühjaks jääb. Järjekulult ei koonda ega kohanda ülikool üliõpilaste eluasemeid igas sektoris ühtlaselt. Põhjusti tuleb otsida mujalt.

Enamjagu ülikooli tulnukatest, pigemini neist üliõpilasist, kes Tartus elavad — ja ainult need on arvutuses ning planigrammil loetud — on majanduslikult ikkagi enam-vähem läbisaav element ja ka ise ülespidamist teenivas osas sedavõrd nõudlik, et nõuab eluasemelt vähemalt teatud mugavusi, milliste sine qua non hulka kuulub eestkätt „oma tuba — oma luba“. Kuna linna perifeerseis osades alaline rahvastik omab valdavalt ühetoalisi kortereid (pealegi on keskm. toa-elanikkude arv seal > 2), siis on otsekohe selge, et üliõpilaste tubade kauplus erandatakse neil aladel. Seda enam, et viletsad korteriolud, rahvastiku üldine kokkusurutus ja miljöö väiklus sunnivad üliõpilasi neid vältima. Ja need võrdlemisi vähesed korralikumate tubade pakkumisedki, mis perifeeridelt tulevad, figureerivad „üliõpilasbörssi“ „tabula nigra“ kõige kauemini. Arvesse tulevad enamalt jaolt need linnaosad, kus keskmine tubade arv korteris on suurem ja kust eralditubade pakkumisi rohkem olemas. Küsimuses on kõige pealt Toomitagune ja

2. planigramm. Rahvastamistihedus Tartus.

Tihedus on esitatud sargade kaupa ha : il.

„Tartumaast“.

pakkuda võimalusi suuremate üliõpilaste hulkade koondamisele. Olemasolevaist organisatsioonidest on seks vähe, nad on pea kõik täitunud oma võimaliku mahtuvuseni. On vaja uusi üliõpilasorganisatsioone, et ruumi anda uutele sisseastujatele. Kuid nii uued tekkivad, kui olemasolevad organisatsioonid peaksid oma esimeseks ülesandeks seadma omapärase šabloonist erineva füsiognoomia omandamise. Siinjuures sammutagu kumba rada tahes, kas tihendatagu omi ülesandeid, raamides neid õige ahtaisse piiridesse, et sellega vastata ainult teatud psüühiliste kalduvustega üliõpilasile, või laiendatagu veel enam, kuid antagu siis igale harule oma kindel suun ja kuju, et mahutada endasse leplikuks kooselamiseks ka erinevate kalduvustega üliõpilasi. Viimane tüüp on isegi vastuvõetavam oma suurema kasvatava mõju tõttu.

Teisalt peaksid üliõpilasorganisatsioonid palju tõsisemalt hakkama rõhutama oma kasvatuslikke ülesandeid. Seni on seda tehtud vähe ja kõrvalasjana. Üliõpilasorganisatsioonid on seni olnud eeskätt klubid, kuhu sisse astutakse vabal silmapilgul enam mõnusaks ajaviiteks, kui vastastikuseks kasvatamiseks ja täiendamiseks. Et see nii on, seda tõestagu faktid elust. Eesti üliõpilasorganisatsiooni astub puht eesti perekonnast võrsunud üliõpilane, kuid välja tuleb vilistlane, kes kodus perekonnas ja võimalikul korral ka seltskonnas kõneleb saksa või vene keelt, sagedasti ka sakslasena või venelasena esineb ning nende huvidele ja püüetele soemalt kaasa tunneb kui oma rahvuslikele püüetele. Seesuguseid isikuid leidub vististi nii väga mitmeilmelistes üliõpilasorganisatsiooni vilistlaste nimestikkudes ning mitte ainult varemast ajast, vaid ka hilisemast. Ja kui sagedasti leidub veel neid vilistlasi, kes pealt-

näha küll eestlased, kuid siiski ei suuda pidada sirgjoonelist rahvuslikku sihti, vaid pilliroona paenduvad kõrvale, soodustades niikuinii juba suurt võõrast ja vähendades rahvuslikku mõju. Sarnased nähtused on ebanormaalsed ja neid võib kõigepealt põhjendada sellega, et üliõpilasorganisatsioonides vähe rõhku pannakse kasvamise ja just rahvusliku kasvatuspeale.

Rõhutades kasvatuslikku külge üliõpilasorganisatsioonides, ei taha sugugi eitada seda suurt tähtsust, mida pakuvad need organisatsioonid oma liikmeile mõistliku ajaviite sihis. Ka see jäägu, kuid ärgu tõusku domineerivale kohale, kõiki teisi ülesandeid varjates. On aeg vabaneda võõrmõjust, tihti väheväärtuslike vööraja kaalumata austamisest ja ülistamisest, võõraist hooldajaist. On aeg end tunda teistega samaväärilisena. Sarnased nähtused, nagu viimasel Soome sõidul, kus meie esindajaiks olid ainult soomekeelt kõnelejad ja kus Eesti haridusministeeriumile hoopis teises toonis nõudmised esitati kui Soome haridusministeeriumile, või ummisjalu jooksmine võõraile kontsertitele, ettekannetele jne. ka siis, kui nende väärtus tublisti kaheldav, ning enese ja oma asja halvaks pidamine igal juhul — need nähtused peavad kaduma. Rahvusliku vaimu kasvatamises, oma riiklusest ja rahvusest lugupidamises ja nende huvide kõrgelt hindamises ning kaitsemises peaks sammuma üliõpilaskond, kui valitum osa rahvast eesotsas.

Enesest lugupidavate, vaimliselt ja seltskondlikult arenenud isikute kasvatamine olgu iga üliõpilasorganisatsiooni tähtsam ülesanne. Peetagu siinjuures silmas, et ülikool praeguste teaduste suure differententsiooni juures suudab ette valmistada ainult spetsialiste kitsal erialal, kes tihti ei näe üle oma eriala tiheda tara, kel puudub ka

Kaarli linnaosa kese, kus keskmine tubade arv korteris küünib tavaliselt üle 3 ja on reeglipäraselt üle 2. Kahe- toalise korteristamise samajoonsulub endasse täielikult üliõpilastamise 10% samajoone ja üliõpilaste suurimad agglomeratsioonid langevad täpselt ühte korterite suurema toastamise keskusiga. Selles tõsiasjas tuleb otsida põhimist seletust üliõpilaste ebaühtlasele distributsioonile.

Nagu kõigest sellest näeme, on üliõpilaste levimise korteriküsimus ühendatud linnalise ühiskonna omaga mitmete niitude läbi. Ja lõppeks võib suure tõenäosusega väita, et üliõpilastik ei ole ainult kohanenud oma elu- aseme valikul olemasolevate oludega — kaugus ülikooli asutisist, korteritingimused ja tubaderohkus, — vaid on rahvastiku spetsiifilise osana ka ise kaasa mõjunud teatud korterisüsteemi („koridorikorter“) ja majatüübi (n. n. neljakorterilise kahekordse tõmpruudiku) tekkimisele. Sest ei ole huvitusetu konstateerida, et üliõpilastik rohkeimalt agglomererivad alad on tekkeliselt võrdlemisi noored linnaosad, esmalt „Savilinn“, siis „Kaarlilinna“ süda ning lõppeks ka Lepiku umbtänava majadetemp. Need on viimase veerandsajangu esimese detsembri jooksul kujunenud raioonid, mil üliõpilaste iseline hulk tõusis kaugemale üle 1500 (vt. tabel lhk, 277) ning millal tasus

end tulunduslikult koridorisüsteemi korterite ja majade ehitamine juba ära.

Üliõpilaste korteriolude ja -tüüpide juurde on kohane tulla teises ühenduses. Nad pakuvad rohket vaheldust linna iseosades ja kõnelevad selgeimalt kui miski muu oludest, milledes üliõpilased elavad ja töötavad. Ning võrreldes üliõpilaste majandus- ning korteriolusid nende organiseerumislüügi ja nende endi studiumi töö edukusega, ei kaldu paremad resultaadid mitte alati hästisoodustute sekka. Samuti selgub iseorganisatsioonitüüpide ja edukuse vahekord. Lühidalt: sellega avaneb laialdane ja tänuväär töö põld ülihuvitavate sotsiaalsete tingimuste ning individuaal- ja rühmatsühholoogiliste joonte vahekordade uurimisel. Siin on vast koht rõhutada, et üliõpilaskond rohkem süveneks iseenda küsimusisse. Seda on Esindus tahtnud ka arendada (ankeet!), ent need probleemid nõuavad suuremat süvenemist ning põhjalikku uurimise korraldust. Kõige parem oleks vast see, kui üksikud asjast huvitatud organisatsioonid ning isikud a priori tekkivate probleemide seeriad omavahel ära jagaks, ent andmetekogumist ühiselt Esinduse kaudu toimetaks. Üksikui omaette on andmete kogumine raskendatud ning nende ümber- töötamine nõuab sageli liiasti koormavat tööd.

kindlaks kujunenud ilmavaade. Kitsale spetsialisatsioonile aitab kaasa ka veel praegune tulunduslikult ahas aeg, mis ei võimalda ühtegi liigset aastat peatuda ülikoolis, et avardada oma vaatepiiri ka väljaspool oma kitsast eriala. Ja nii saadab meil ülikool, ligi lisades senistele erialalistele kursustele uusi veel kitsamaid küsimusi puudutavaid kursusi, ainult õige ahtakese vaatepiiriga isikuid välja. Ometi ei vaja riik ja õhiskond ainult oma erialasse süvenenud tegelesi, vaid elavaid, omast ümbrustikust huvitatud inimesi, isikuid, kelle pilk küünib ka kaugemale ning kellel on arusaamist ja otsustamisvõimet üldistes huvides. Nende isikute kasvatamisele peavad üliõpilasorganisatsioonid kõige pealt kaasa aitama ja täiendama seda, mida ülikool tegemata jätab.

Selle vaimlise kasvatamise ja täiendamise ning ilmavaate arendamise kõrval ei saa mui-

dugi unustada ka välist, seltskondlikku kasvatust. Tahame meie saada kultuurrahvaks, siis peame omandama ka kultuurrahvaste kombed ja viisid. Korralikku ülesastumist, seltskondlikku takti ja ka teistsuguseist arvamusest lugupidamise oskust pole meil kunagi palju olnud. Pigemini on valitsemise küll sallimatus teiste mõtete vastu ja kohmakus. Ka siin tarvis kasvatamist, silumist ning lihvimist, mida ei tohiks kõrvale jätta oma ülesannetest üliõpilasorganisatsioonid.

Praegu on muhenemise ja uute teede ning sihtide otsimise aeg. Praegu on aeg, et aluseid panna omapärasele arenemisele ja kultuurile. Kes tohiks siin kõrvalt vaatajaks jääda? Meie arvates peaks haritlaskond organiseeritud üliõpilaskonnaga eesotsas sammuma siin esirivis. On vaja uusi sihte, uusi ülesandeid, mis vastaksid muutunud oludele.

Lüüriline varakevad 1924.

Käib igapäev meil uusi pääsukesti,
On näha värvilisi kakaduid
Neil seltsimas. Ma ammu ootan suid:
On väike Tartu kirjuid linde täis!

Uus parv neid jälle pesitamas käis —
Vist Aafrikast, kes teab mis nimelised:
Peas kirju tutt, mil värvid imelised;
Nad lennul Suures Hoones, tänavail.

Ma joobun: Kuulge, miks on meie mail
Nii palju linde! Süda vakatab,
On meelis hurm, kuis kevad pakatab
Ja järjest seerib uusi pääsukesti. . .

Dr. med. Hans Madisson.

Kus lõpeb patoloogia
Ja algab sotsioloogia?
Ta on küll doctor medicus
Ent see ep ole vabandus.
Kui kohtul käik on kriminaal,
Siis arstil jälle: — anormaal!
Kuid ärge öelge! Tubli mees
Reaalses elus, teaduses.

R. Liivländer.

Kui ilm on pilves, taevast tume
Siis astub vaikselt läbi lume
Liivländer — täheuurija:
Nüüd on tal aega kõndida.

Kui juhtub aga selge öö,
Siis tähetornis kibe töö:
Üks komet pika sabaga,
Heal päeval tuleb meile ka!

Ent sõber, ära ahasta,
Vaid tule meile lauluga:
Sest palju, palju sabaga,
Kes jõuab kõiki uurida!

(„Raimla“ päevikust).

Juhan Karu †.

Stud. bot.

26. nov. 1897 — 1. okt. 1923.

K. Rumma.

Manalasse varisenud on inimene, ahetud täis suuri aateid, kellel kõrged huvid, kes kogu oma lühikese elu püsivalt on töötanud tött otsides, tähelepanu pööramata takistussile, eriti aga majanduslikkudele. — Tal oli tahet ja kindlust. Juba Karksi kihelkonnakoolis eraldub ta omis teadmuis kaasõppureist, jõudes neist kaugele ette. Vaatamata vanemate kehvusele, jätkab ta oma hariduse täiendamist 1912.—1915. a. Pärnu linnakoolis. Ka siin võidab kadunu omale, oma andekuse ja aususega, kaasõppurite ja õpetajate suure lugupidamise. Siin tekivad kadunul ka esimesed mõtted end ette valmistada ülikooli pääsemiseks. Need on siis veel hämarad, kuid kindlad mõtted. Nii töötab ta vahepeal 1915./16. a. Polli Saareste algkooli õpetajana. Võtab osa ilmasõjast ja vabastatakse sealt hädise tervise pärast ning hiljem, s. o. 1917. a. valitakse ta Karksi algkooli õpetajaks. — Võtab osa vabandussõjast. Kõige selle juures ei unusta kadunu oma ülesseatud eesmärki, täiendab end iseõppimisel ja astub 1920. a. vabakuulajana Tartu ülikooli loodusteaduskonda, ning 1921. a. kevadel sooritab ta küpsuseksami. Ühiskondlikkude, kui ka poliitiliste küsimuste asemele, mis kadunud ksv! iseloomule enam-vähem võõrad olid, vaatamata sellele, et ta neid käsitlenud ja neis küsimuis kõnelejana üles astunud, asetuvad puht teaduslikud. — Ent ta ei ole kaasakistud ainult teadusest, vaid ta harrastab ka muusikat ja nimelt viiuli mängu, mida ta juba poisieast peale õppinud, pärastpoole end

Juhan Karu

selles ühtesoodu täiendades. See on ta parem meelelahutus, sest harilik seltskond ei veetle teda, ta on seal võõras ja arg. — Saanud täieõiguslikuks üliõpilaseks, ei jää ksv! Karu passiivseks pealtvaatajaks üliõpilaskonna liikumises, vaid võtab muuseas osa ka Ü. S. „Raimla“ asutamisest, kuhu ta kui asutaja liige kuulus. Ülikooli töös pühendas kadunu end peaasjalikult taimede geneetikale. Samuti tõlkis ta Dielsi „Taimogeograafia“ ja Strassburger'i „Botaanika-õpperaamatu“ eesti keelde, mis mõlemad ilmusid alles peale ta surma, ja tõlkis rea artikleid ajakirjas „Loodus“ (E. Spohr: „Geobotaanikast“ jt.). Sarnase tegevuse juures annab end kadunule ületõttamine tunda, mida suurendavad veel majanduslikult kitsad ajad. Ta peab ülikoolitöö kõrval teenima veel ülespidamist, peab elama äärmiselt kitsalt ja kokkuhoidlikult. — Kõik see mõjub, ja juba 1922. a. sügissemestril, töötades keemia laboratooriumis, võitleb ksv! Karu raskekujulise kopsuhaigusega. Kuid tööde lõpuleviimise tõttu ei pööra ta sellele tähelepanu, enne kui on sunnitud kõrge palaviku tagajärjel voodi jääma. — Novembrikuul 1922. a. lahkub kadunu Tartust maale, täis paremaid lootusi, et paraneda ja rakendada uuesti teaduslikku töösse. Kuid see oli temale ainult lohutuseks, sest juba 1. okt. 1923. a. suigub ta igavesele unele. — Teda ei suutnud päästa ei tööigatsus, ega tugev tung elada. Surm käis oma hävitavat rada, vägivaldset ja paratamatut.

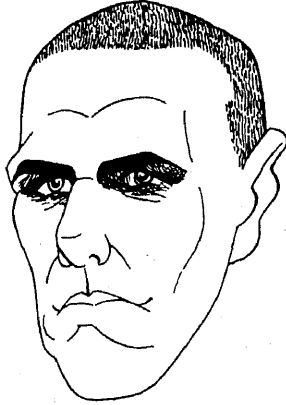
Voldemar Matiisen.

Vabadussõjas ohvitser,
Nüüd malevlaste komander,
Küll igalpool end rakendab
Ja hirmus tarka juttu d'ab.

(„Raimla“ päevikust).

Dr. med. ja tõu ekspert Juhan Vilms.

Mis jääks küll vaesest rahvusest,
Kui ta ei tunneks kuulsat meest!
Meid päästab sport ja tõukultuur:
On poisid prisked — rahvas suur.

Rich. Kleis.

Ekspresident ja sündinud asjade tundja.

R. Rägo.

Ametilt vabariigi prokurör ja vlistirahva peavanem.

Üliõpilastüüpe eesti kirjanduses¹⁾.

A. R.

Meie tulev põlv, üliõpilased, kui rahvusliku vaimlase arengu suuna määravad, on alati olnud rahva lemmikuiks. See on kajastunud ilmsemalt meie kirjanduses. Kes küll ei oleks puudutanud omis tõis üliõpilasi, nende elu ja askeldusi! Olgugi, nii mõnigi kord pealiskaudselt ja juhuslikult. Teised jälle vastavalt kaasaegsele kirjanduslikule kultuurile ja kunstilisele elusuhtumisele. See oli „Noor-Eesti“ päevil, mil esimest korda esile tõsteti kõrvalmõjudest ja teatavate ideede propageerimisest vaba, puhta kunsti nõue. L'art pour l'art! — see hüüd hävitas rahvuslik-romantilise kaamel kuuvalgel ilutsemise ja eluvõõra sündides-surnud, tardunud varjukuju olelu. Esimest korda loodi kunstikavatsuslikult, uue siseeluga töid ja mis peaaasi: neisse valati elu oma mitmepalelisusega. Loodi uus vorm, ja see tingis uue sisu. Loobuti ilutsevast maamehest ja kuni siamaani harrastatud maakultuurist, loodi linnakultuur uute, siamaani tundmatute inimestega. Tammsaare avas meil esimesena uue proosatehnilise n. n. psühholoogilise novelli ala, käsitledes neis mitte enam eelarvamuste köidikuks sipleva, primitiivse hingeeluga maamehi, vaid enam komplitseeritud hingestikuga ja katkemiseni pinguldatud

närvidega eluhimulisest linnakultuurist läbiimbunud inimesi. Analüüsides nende psühholoogiat, tähele pannes iga vähema närvide vibreerimise ja tungides nende katusekambri õhustikku, võttis ta oma analüüsi objektideks üliõpilasi. Kuid ma ei taha praegusel korral peatuda neil, meie juba võõraks jäänud hingeeluga üliõpilastüübel, vaid mu huvi esemeiks on meie oma ülikooli kasvandikud. Missugune tähtis osa on antud meie üliõpilastele, seda näitab meie uusim kirjandus. On tarvis ainult pealiskaudselt lehitseda me kirjanikkude töid, et selles veenduda — peaaegu igal ühel neist on jatkunud huvi nende kirjelduseks. Huvitav on siinjuures, missugune tähelepanu on pööratud naisüliõpilasile. Nende kujud, nende hing on palju sügavamini ja põhjalikumalt käsitletud kui meesüliõpilaste oma.

Mu otsekoheseiks huviesemeiks on J. Kärneri teravjoonelt ja plastiliselt kujutatud Aino Kallisto („Inimene ilma eluloota“) ja A. Kivikase Äрни Ваһer ning Saare Karla (asuniku-trilooogia „Jüripäev“, „Jaaniapäev“, „Mihklipäev“). Neis kajastub teatava määrani meie üliõpilaskonna vaimline pale. Esimeses on püütud analüüsida seksuaalse, tuberkuloosi põdeva naisüliõpilase puhtnaiselikku hingeelu. Kahes viimases on jäetud hingeeluline analüüs tagaplaanile, mis tingitud teosest ja ainest, kuid on teravalt esile toodud töömehe ja frandi tüüp.

Aino Kallisto, see agulikõrtsmiku üliõpilasest tütar on huvitavamaid ja reljeefsemalt joonistatud üliõpilaskujusid meie naisüliõpilastüüpide reastikus. Temas kajastab

1) -Autori kirjavärs muutetud.

Meie üliõpilastüübi rahvuslikust kasvatusesest.

Juhan Vilms.

Meie mitmetuhandeline üliõpilasmass, mis liigub laboratooriumites ja kuuldesaalides, tambib instituutide ja kliinikute kivipõrandaid, laskub üles ja alla pikki treppe mööda, käib kohvikus, lõbutseb ja istub kodus raamatute taga — kas on ta, see meie maa sool ja tuleviku pant, teadlik meie rahvusliku olelu alustest ja nõuetest?

Kaugelt suurem osa üliõpilasi on ükskõikne rahvuslike küsimuste ja nende väljavaadete suhtes, mis määravad meie rahva igapäevaseid elutingimusi, võib olla, aastakümneiks! Neil pole aega, sest akadeemiline töö, noore elu kiire tempo ja askeldused, lõbutsemine jne. nõuavad kogu nende aja, milleks isegi tihti 24 tundi vähe, nii et teisest päevast lisa peab võtma! Kuid mitte üksi aeg ei puudu neil, vaid pahatihti ka üldse huvi küsimuse vastu.

Kui neilt üliõpilasilt nõuda tegutsemist ka üldsuse ja rahva huvides, vähemalt laiemat ettevalmistamist selleks, siis esitatakse rida põhjusi, millega oma seisukohti arvatakse kaitsta võivat. „Ma pole saanud aega, ma olen nii kinni oma eksamite (või mõne teise tööga), et aega üle ei jää.“ Sealsamas näed ja kuuled aga, et sama isik aega leiab tihedateks visiitideks, koosviibimisteks, kohvikus istumiseks või jalutamiseks. Ja pead

siis tunnistama: ei või inimeselt enam nõuda — kui ta anda suudab!

See on valdav enamus meie üliõpilaskonnast. Siit tulevad peaaesjalikult piiratud aladega teadusemehed, kes ihu-hingega andunud asjale — kuid neid on armetult vähe. Ülejäänud osa studeerib selleks, et saada ülikooli haridusega käsitööliseks — advokaadiks, arstiks, kohtunikuks, kaupmeheks jne. Pealt näha on nende tõsine huvi teaduse ja kultuuri vastu ainult flirt ja koketeerimine, sest seda nõuab mood ja ajavaim. Nagu šimmi saapad ja peenike välimus on praegu tervitatavad — nii ka oskus paista lasta end tõsiste huvidega inimesena!

Ülalmainitud rühmalt ei saa meie nõuda üldilmavaatelist sügavust ega suurt rahvuslikku vaimu. Neist kasvab suuremalt jaolt keskpärane loiaalne kodaniku klass.

Kaugelt vähem osa on meil laiemal üldidealistikude vaadetega, pooldades paljudel juhustel internationalismi ideed ja lugedes enesele rahvuslikku alust liiga patriarhaalseks, liiga kolga isamaaliseks ja isegi soviniistlikeks. Puhtrahvuslik seisukoht on neile kitsas, nad ei näe selle suurt sisu, vaid on sunnitud

tub järeleõija ja revolutsiooni-inimeste haiglaselt pinguldatud ergustikuga ja ohjeldamatu meelelisusega hingelu. Aino, võib olla päriuslike riketega organism, vajab elu ja naudingut. Ta epikuurlik elufilosoofia on: „Elada, ainult elada, nautida ja lõbutseada“. Ainos on liitunud tammsaarelik „Varjundite“ tuberkuloosist infitseeritud inimeste habras ja ülihell seksuaalsus ning paratamatule surmale siirduvate inimeste peenendatud tundelisus, kes iga päevaga näevad ning terve oma olemusega alateadvuslikult tajuvad mahavoolava elu-liivakella monotoonset sahinat.

Aino, kelle „süütu, varjatud seksuaalsus, mis tema salapainduvaid vorme, graatsilisi liigutusi ja igatsevaid pilke hingestas, ahvatas neid, kes seda ei tahtnud“, on esimese kursi üliõpilane. Ta on veetnud lõbusalt oma esimesed ülikooli linna päevad pidudel, kohvikus ja üliõpilasseltskonnas ning õhtuid oma elutarga ja -kogenu sõbra Eeva Saare pool, keskustelles seal „elu saladustest“. Ta on naiiv provintsilinnakese „kaunis“ hing, kes kergesti satub vaimustusse ning sellest pettudes tõmbub enesesse. Kuid temas elavalt ärganud naine igatseb oma kaunishingelist meesideaali. Ta otsib, ta kahetseb oma kasutult möödunud üheksateistkümnendat eluaastat ning kadetseb neid teisi „igapäevalisi“ elutõuke võtvaid naisi. Ta lektüürriks on tööd Vana-Greeka hetäärest, ajaloo suuremaist kokofest ja eroto-maanest. Ta unistab saada sarnaseks kui Lola Montez ja Aurora Königsmark ning selfäseina jätta enesest

jälgi tulevaile põlvile. Nii siis — esiplaanil on meelelisus, kuna vaimline külg, teaduslik töö, mis ometi teataval määral seot üliõpilasega, kaob selle varju!

Aino elusuhtumine väljendub ta enese sõnuse: „Muidugi ma ei unista kohe abielust ega üldse armastusest surmani — see oleks vanamoodnegi. Ma tahan koguni, et mul ükskord õige palju mälestada oleks.“ (Harvendus minu, A. R.). Tarvitseb ainult jälgida ta üliseksuaalseid unistusi, et veenduda keskustelute tõsiduses. „Ta surus näo värskesse roosisesse ja haistis kaua nende joõbnustavaid lõhnu. Ning ühes lõhnadega tõusid ta pähe kujutlused, kerkisid hurmavad armu-unenäod.“ „... Meri kohiseb salameelselt, veeretades laineid vastu kive, ja tema hing kohiseb ühes merega. Siis tõuseb hõõgav-kollane täiskuu, lainte kohin saab tumedamaks, tasane tuul liigutab oksid, terrassi kohalt pudeneb aeglaselt valgeid õisi. Ning ühes täiskuuga tuleb tema, see ammuoodatu, ja kannab ta kätel maija, süngi siidpadjule. Ta nägi oma tulevikku nagu kaunist maastikku heledas päikese valguses. See on täis armastust, kirge ja joovastust, see põletab päevi ja öid, nagu põletatakse tõrvikuid jaaniõhtul. Tuhat sursugusemat meest kummarduvad ta ette, ja igaüks neist ulatab talle oma pühitsetud himu hõbekarika.“ (lk. 11). Ja teisel edasi: „... Kostavad esimesed muusika helid. Valsi rütm, kajades vastu tumedate tänavate kaugusest, paneb suviöö maheda soojuse salapäraselt voogama. Vete kohal liiguvad rasked varjud. Mehed ja naised,

laenama küll Soomest, küll mujalt üldinimikkudelt suurvaimudeft.

Ka see rühm ei aita luua meie rahvuslikku üliõpilaskonda, kuigi ta, võrreldes laiemaga üliõpilasmassiga, rahvusküsimusele kaunis lähedal seisab.

Ainult väike osa meie üliõpilaskonnast on rahvusliku ideoloogia, sõna laias ja sügavas mõttes, omaks võtnud ja katsunud sel alal loovalt tegutseda. Need on need, kes oma vaba aja ja huvi on pühendanud eriala kõrval meie üldrahvuslike ettevõtete algatamisele ja läbiviimisele, kes pole mitte lihtsad kaasateltjad, vaid tihti algatajad ja aktiivsed inimesed ühel või teisel alal. See on meie rahvusliku iseolemuse sinepiivake, meie rahvuslike ideoloogide taimelava!

Tõsiasi, et viimast, s. o. rahvuslikku ja ilmavaatelist selles mõttes arenenud rühma meil väga vähe — sunnib meid võitlusele astuma selle suurendamiseks. Sest teadlikul, sügaval ja väljaarendatud rahvustun-del põhjeneb meie tulevik, kuna intelligents mängib siin esimest osa.

Meil on palju kõneldud rahvustundest. On tõsi, et teda on teataval määral olemas. Kuid see on äärmiselt pealiskaudne.

Ei ole küllalt sellest, kui sireeni hüüdel kaitseliit vaenlasele sõjariistus vastu astub — sest siin ei räägi mitte üksi rahvustunne, vaid liht enesekaitse instinkt väliste vaenlaste vastu, tihti ka isegi kapitali j. m. varanduse kaitsmise püüe. Samuti ei näita meie vabadus-

sõja hiilgav minevik veel mitte üksi rahvustunde suurst ja sügavust — vaid paljudel kordadel ainult oma varanduse, kodu j. m. enesekaitse vajaduse väljendust. Ei, rahvustunne on meil kaugelt suuremalt osalt liiga pealiskaudne, et teda lugeda rahuloldavaks, ilmavaatelist väljarendatuks ja viimistletuks. Siin seisab veel suur töö ees.

Väljaarenenud rahvustunne ei nõua mitte üksi seda, et meie endid eestlase n a t u n n e m e ja selleks jääda tahame, vaid see nõuab ka k o h u s t u s t e t u n d m i s t, mis eestlus meie kanda paneb. See nõuab ohvrimeelset andumust ja kaastööd alade teostamiseks, millele tugeneb Eesti rahvas ja riik, nõuab isiklikust ja seltskondlikust elus ülevõlvitust, mis võiks olla kõigile eeskujuks, kui rahvas püsida tahab. See nõuab tööd ja vaeva, nõuab võitlust ja meelekindlust.

Rahvusliku ilmavaate süvendamine peab sündima samuti kasvatusel kaudu, kui kõigi teistegi oskuste ja harjumuste loomine.

Kõige pealt on vaja selgitada sihid, mille põhjal alata armutat sirgejoonelist pealetungi loid-olluste vastu, on vaja ülesseada rahvusliku iseolemise ideaal — vastav praegusele ajale, — ning rahvusliku kasvatusel põhilauseid, mille kaudu ideaali teostama hakata. Neid omades — ühineme ühiseks võitluseks!

„Meie ideaal on tõeliselt täieäärtuslik, sotsiaalselt kiiresti arenev, eneseteadlik ja omapärase kultuuriga rahvas“ olen ma enamalt formuleerinud meie

surudes endid üksteise vastu, voorivad palavalt sositades edasi-tagasi, nende pilgud hõõgavad nagu tulised sõed, nende sõõrmed paisuvad haistes õõ joobnustavaid lõhnu. Paarikaupa kaovad nad parkide sumedusse ja majade udest, süütud neitsid langevad siinsamas võrgutajate kaela, andumus-sõnad huulil... Mees võtab tasa tema käsivarre, eemal puhutakse pasunaid, lossi õues algab meeletu tants. „Ammu olen ma sind ihaldanud, ammu on mu veri kisendanud sinu vere järele!“ — „Ja minu huuled paisunud nagu käpsed kõdrad, oodates avajat!“ Nad peaaegu kisedavad üksteisele need sõnad, siis haarab mees tema süle ja kannab ta kätel maija.“ — Kõikjal hõõgub siin tiine seksuaalsus ja erootilisus, sellest hõõgub Aino graatsiline keha. Aino on kui sümboolne naine, rahuldamat, täitmat. Ta ei unista ühest, vaid tuhandest mehest, kes ulatavad temale oma himude karika.

On arusaadav ja isegi inimlikult õigustatud ta armumine juhuslikku tumedasilmesse ukrainlase sise-mise murrangu järel, milles purunes ta uhkus oma neitsilikust puutumatusel. Ta tunneb eneses kudesid sööva haiguse idusid. Ta teab elu on lühike, aga ilu, kirge ja lõbusid palju. Sellepärast võtkem elult hind, andkem kõik. Ning valagem andumisse uimastavalt põletav kirg. Ärgem hoidugem kiusatusel, sest kiusatuste eest hoitakse kõige paremini, kui ise pelgamata neisse tormatakse. Ainole on tühised seltskonna-tugede moraal-apostlite hurjutused. Millike need temale? — „sest ei ole armastust ilma lihalse

kirgela, ei ole nõndanimetatud puhast ja süütut armastust Ainult kirg ongi kaunis ja suursugune, sest ta tuleb looduse salajamaist allikaist, kuna vooruse ja patu mõisted on kuivad ajusünitused“.

Kuid Aino on kaunis hing, ta hingeelu on lapselisel naiv, ta läheneb igale inimesele usaldusega. On täiesti arusaadav ta viskumine „tumedal silmalise ukrainlase“ kätte, lastes end sellest pühendada kirgede müsteeriumisse. Kuid Aino kaunis hingelikus ei suuda vahelduda puht lihalise armastusega. Ta on pettunud. Ta valab kiresse oma hinge, kuid [mis saab ta vastu? Ei suuda teda ka rahuldada teise kaunishinge Enn Rehala armastus. Selleks on Aino liig elav, ta kirg liig suur. Käristatud hingega vaevleb Aino leidmata rahuldust. Ta tahab enam. Mis jääb järele armastusest, kui kõduneb ta keha, kui puudub hing. Hingeline käristatus ja laiali pillatus manab esile sisemise võitluse ja hingepeina. See alatine võitlus hingelikkuse ja lihalkkuse vahel lähendab tragöödiat, millises võitjaks jääb hing, kuna keha variseb maamulda, mil tärkavad puil hiirekõrvad.

Ainos, selles kajastub kultuurinimese lakkamatu võitlus instinktide ja hinge vahel. Temas kajastub ka mele noorsoo haigluseni arenenud enese analüüs ja meelelisus. Aino, see on oma peajoonel eluline kaju, me kohtame teda kohvikuis ning maskeraadel, kuid ei ilalgi kuuldesaales, sest see õhustik oma kuiva teaduslikkusega ja eluvõõrsusega on talle kaugel ja ei sugugi mitte ihaldusvääriline. Need tulevad ülikooli ainult selle „lõbqsa“ üliõpilaselu värvi-

Eesti rahvuslikku ideaali käesoleva aja seisukohalt (vt. „Päevaleht“ nr. 70—71, 1925). Selles põhilauses on nõuded, mis käesoleval ajal ideaalina paistavad — sest neist kõigist oleme kaugel ja vajame nende teostamiseks lõpmata palju selgitustööd ja tegelikke reforme. Rahvuslikud nõuded seavad meile ette suuri ilmavaatelisti muutusi vaadetes isiku kohustuste üle perekonna, seltskonna ja riigi vastu, seavad ette vaadete ümberkorraldusi isiku elumõnu ja isiku väljaarendamise suuna mõttes. Mainitud probleemid on tihedas ühenduses töu-tervishoiu, seltskondliku moraali, ühiskondlikkude reformide ja ka omapärase kultuuri teostamise algtingimustega. Kui pole ühte — pole ka teist mitte püsivalt olemas.

Rahvusliku kasvatuse küsimused on viimasel ajal intensiivselt päevakorral ja on loota, et lõplik selgus ligemal ajal saabub. Kuid niipalju on praegu juba kindel, et siin ilma pikema jututa vaja asjast kinni hakata.

Meie üliõpilasseltsid, korporatsioonid, maakondlikud kogud — eeskätt aga ülikooli juhtivad jõud — peavad võimalikult kavakindlalt ja tihti juhtima tähelepanu meie rahvuslikele kohustusile. Kahjuks ei sünni see meie poolsaksikus ülikoolis kaugeltki tarvilisel määral.

Ärksamad tegelased, üliõpilasorganisatsioonid ja üliõpilaskonna esindus või E. Ü. L. peaks kindlal käel tähelepanu juhtima ja nõudma, et rahvuslikule kasvatusele saaks enam tähelepanu pühendatud kui seni.

Akadeemilise studiumi reformist.

Edg. Kant.

Enne kui õpilane jõuab selleni, et ise otsida ja ise mõelda, peab ta suure vaevaga teed rajama läbi teadmiste mägede, mida teised on kokku kannud. Noormees hõõgub innust sõita purjekaga kaugele — uusi ilmu avastama ja uurima, ent peab nii palju kõiki kuulma, nii palju vahendeid ühes võtma, et ta selleks oma parimad jõud annab ja peale ettevalmistusi juba vana on. Kurb on näha, kuidas noorus võitleb salaja nii mõndagi võitlust võimatu vastu.

C. Wagner: La jeunesse.

Studiumi küsimus on akadeemilisis ringkonnas olnud olgugi ürgvana, ometi igihaljas probleem. Kõik minevikku sukeldunud põlved on teda mitmet-setmet

kanti sõelunud ning seda teeb ka käte vahel libisev olevik. Meie üliõpilaskonna tänapäev on aga olnud sedavõrd aheldatud organiseerumise ja mitme muu ühise ülesande külge, et ta on leidnud vähe aega studiumi mitmekesise ja keeruliku nähtuse terviku ning isekülgede seiramiseks. Ja kui käesolev kirjutus on omale ülesandeks teinud akadeemilise studiumi ja ta reformi käsitluse, siis peaaegjalikult just selleks, et kas või õige vähesel määral kaasa avitada küsimuse vaatepiirilt kõrgemale vinnamiseks.

Kõik, kes ühel või teisel moel on seotud akadeemilise studiumiga, teavad, et teadus, õppetöö ja ülikool on eriti viimase sajangu jooksul väga suuri edusamme teinud. Teadus on ennenägematult differentseerunud, punge ja juuri ajanud; koguni uued tüved ja oksad kas-

dekli või valge mütsi pärast. Nad viibivad ning lahkuvad varsti kas pettunult või abielludes.

Ainos ei kajastu noore rahva terve ja elujõuline elurõõm, vaid surmale suikuva, oma aja ära elanud rahva äärmuseni viidud ning raffineeritud halglus. See alatine enese-lahastamine ning elupõletamine ja vastutustundeta enese hävitamine, mis valitseb meie keskkooli kui ka üliõpilaste seas, on halvaks sümptomiks me rahvale. Näib nagu ei oleks midagi korras, näib nagu sööks uss me rahva elujõu kallal.

Ühelt poolt on teadlik enese hävitamine, teisalt kuravad inimesi — noori rasked sotsiaalsed tingimused, imedes enesesse elujõu ja selgroo üdi. Ilmseim selle viimase olukorra esindaja on Ärni Vaher (Kivikas: Jüri-Jaani-Mihklipäev). Varajasemaist lapsepõlve aastaist enese olemasolu eest võitlev Ärni on muutunud eluvõraks ja saamatuks. Olla korraga ülikoolis ja raamatupidajaks, see on sõõnud ta närvid. Ta õpib ja töötab, kuid ta hinge mürgitab teadmine, et need, kes on alaväärtuslikud ja alati eesõigustatud seisukorras, ei lase teda pääseda elule ligi. Teadmine sotsiaalsest ülekohtust tungib ta hinge, väljendudes ainult alateaduslikult kibedusmomendil. See eesti

selfmademan ei ole võitlusemees, ta vaatleb meelsamini kõrvalt. On huvitav märkida vastupidine nähtus harilikule: Ärnil puudub see ise elust läbilõõnutele omane energia ja jõud. Ta teab, et peab midagi tegema, kuid kuidas peale hakata; selleks on ta võimetu. Tal puudub initsiaatori and. Ei ole kahtlust, et ta elus tööd ja karjääri teeb, kuid kahtlematult ainult siis, kui näidatakse talle suun. Ärnil puudub igasugune praktilisus, tal on koguni selle vastu unistaja iseloom. Nii mõnigi kord tuletab ta meelde elust hellitatud tüüpi, kes korraga heidetud eluvõitluste neelustesse. Ärnil on äärmuseni viidud eneseuhkus ja üllhell peenutsev häbitunne. Ta asub melle ainult harukorral hingeliselt lähedale. Ta kuju on psühholoogiliselt ebaõige ja viril ning seda ei suuda õigustada ka ta alatine rühkimine ja võitlus olelu eest.

Ärnil ei ole muud tüübilist osale üliõpilastele kui ületöötamisest katkemiseni viidud närvikava ning olud, millistes elab suur osa me üliõpilaskonnast. Meil parimal korral lahkuvad sellaseis olukorras elavad üliõpilased ülikoolist närvihaigetena ja kopsutiisikust põdevatena. Tarvitseb ainult liikuda üliõpilaste agulikorteris ning näha neid külmast ja näljast siniseks püstitatud nägudega noori, et

vatanud ning õitseb iga aastaga ikka veetlevamalt, värvikamalt ja jõurikkamalt. Entsüklopeedilisest ülikooli õpetajast, kes omal ajal vaheldumisi metafüüsikat, keemiat ning eetikat ja füüsilist geograafiat luges, on saanud nüüd eriuuriija ja eriteadlane sõna tõsisel mõttes. Pole enam teoloogi, kes teoloogiat õpetab, vaid on dogmaatika, kirikuajaloo, vana testamendi eksegeesi, võrdleva usuteaduse jne. professorid. Ei ole enam õigus-teaduse ega meditsiini õpetajat, vaid on rooma ja kodumaa ning rahvusvahelise õiguse professorid, on anatoomia ja füsioloogia, kirurgia, farmakoloogia jne. dotsendid. Ja filosoofilises fakulteedis on endiste filosoofide — *magister artium liberalium* — asemel psühholoogia, loogika, tunnetusteooria, soome-ugri, indogermaani ning vanade keelte ja vana-, kesk- ning uue-ajaloo professorid, rääkimata sellest, et endine filosoofia-teaduskond on nüüd sageli liigestunud matemaatika-loodus-teadus- ja ajaloo-keelleteaduskonnaks. Ainete liigestumine areneb mitte enam sajangute jooksul, vaid detse-nnennil ning isegi aasta-aastalt. Sellal kui 18. s. üli-õpilased valisid enamasti üldise ja entsüklopeedilise hariduse, leiame tänapäeval rohke hulga väljakujunenud erialasid: stud. math., stud. chem., stud. bot., stud. zool., stud. arch., stud. phil., stud. hist. jne. On neidki, kes valivad oma erialast kitsalt piiratud teemi, mille järele nad algusest peale oma tööd juhivad, et esitada lõppeks selle töö tulemusi teadusliku käsitluse näol. Professorid — kes on ise spetsialistid kitsal erialal — soodustavad sageli akadeemilise studiumi arenemist vastselgitatud erisuunades. Teadused ja neile vastavad erialad spetsialiseeruvad ikka rohkem ja rohkem, töö nõuab ikka suurenevat tööjaotust. Tööjaotusel on aga omad hüved ja pahed. Hüved peituvad peamiselt selles, et teatud

selles tööstasjas veenduda. Kuid kõiki neid ei oota mitte Kivikase positiivistlikus valguses kujutatud Ärni saatus.

Ja neile vastandina esineb „rõõmsa viksitud näoga“ Saare Karla, too elumehe tüüp me üliõpilaskonnas. Saare Karlale (ja S. Karladele) on elu ainult suur pidusaal. Tema päralt on kõik. Ta on harjunud täitma lapsepõlvast saati iga oma vähima soovi. Tal puuduvad igasugused hüvid, peale ühe: majandusliku heakäekäigu, mis võimaldaks tal lõbutsemise. Saare Karlal kajastuvad kõik tõusikluse jooned, kuid natuke peenendatud kujul. Raha, see on elumõte ja siht. Kel puudub raha, see on alaväärtuslik ja alatu. Hingelised ja vaimlised väärtused ei maksa midagi.

Saare Karla, see on elukutseline lakkur ja pillaja. Ta ei pühitse abinõusid kui tarvis on kaitsta oma isiklisi hüvisid. Temale on tähtsast eestkätt isiklised ja alles siis ühiskondlikud, üldsuse hüvid, kui tema sellest kasu saab. Ta on parasit me ühiskonnas, selle maha lõhkuja ning hävitaja, kuid ta ei loo midagi uut, peale pahede levitamise.

Saare Karla mõõdab teisi oma mõõdupuuga. Ta näeb teistes kehastuvat kõiki oma avalikke ja salajasi pahesid ning tal on hirm nende koletiste ees. See on alateaduslik kartus uue, väärtuslikuma generatsiooni ees, kes hävitab nende häällemise ja eneselaiutamise.

piiratud eriharus on end kergem viia virtuositeedini kui laias vallas, kus ülevaade ja töökoorem rängaks muutub. Pahed ilmestuvad teadmuse ja tunnetuse universaliteedi kaotamises, mis osutub erikordselt selgesti moodsal teadusel tugeneva ilmavaate moodustamise raskuses: pilk eksib sügavusse, süveneb üksikasjusse ja kaotab pikkamööda võime tunnetada laialist olenevust ja kokku-kuluvust ning uurimise ühtlust. Spetsialiseerumine resp. teaduse differentseerumine on aga paratamatu nähtus ja teaduse arenemise ning isikliku loomingu suhtes vajalik. Tänapäeval ei saa enam palja tähistava all istumise ja filosoferimisega midagi astronoomia alal ära teha ja midagi uut ei kanna need kokku, kes on ära eksinud teaduse ääretuile ulgufetele, kes kõik oma studiumi päevad eksisõite sooritavad ning lõppeks meeleteitel kinni jooksevad ärateenitud karile. Ometi on ekslik arvata, nagu oleks kõik asi korras, niipea kui meie oleme osanud studiumis küllalt hästi piirduda, kontsentratsioon ei taga veel õppetöö käigu küllaldast edukust. Teiste sõnadega, on tähtsast mõõduandev ka see sisemine vastolu, mis on osutunud eriti viimase sajangu jooksul suurte sammudega arenenud teaduse ja mitmes suhtes tigusammul edasi liikunud õpetusvormi vahel. Ja viimased detse-nnid on näidanud paremini kui iialgi enne, et akadeemia ja akadeemilise studiumi arenemine ei ole veel küllaldane ja rahuldav, kui teaduse suurele differentsiatsioonile ei ole vastavalt differentsseerunud ka senised õppevormid, nende seas esikohal loengud. Viimane poolsajang on viidanud veenvamalt kui kunagi enne sellele, et õppevormid ja -meetodid ise vajavad teisenemist ja tekkinud olukorrale ning nõuetele kohanemist, lühidalt: *ars docendi* peab ajakohast *ars discendi* õpetama. Kui see ei sünni, on vastolud ja kannatused paratamatud. Ent usume Edgar Quinet'na, et „aeg, mis niipalju kannatusi endaga kannab, peab ka õiget arstiabi sisaldama“. Kui diagnoos on tabav ja prognoos lootustäratav, mis siis muud kui tarmukalt edasi! Ometi ei ole diagnoos kerge, — sest enamasti on kõne all olevais küsimusis tegemist nii kummaliselt tundeliku objektiga, nagu seda on inimhing.

Akadeemilise studiumi probleemid on kasulik eraldada kolm peamomenti: 1) keskkoolist siirdumine ülikooli, 2) studiumi põlv ise ja 3) studiumi lõpetamine resp. siirdumine ellu.

Juba aastakümnete eest kinnistati raske hiatus kesk- ja ülikooli vahel ning näidati halbusele, mis selle läbi esile kutsutakse. Loodeti, et keskkoolid oma õppekavadest lõplikult välja heidavad kõik selle ainese, mis ei mõju jõudumöödustaval, loodeti, et saabub lähedās tulevikus õppetöö vabam korraldumine ja saavutusrikkam kujunemine. Kuid tänapäev näitab ikka kindlamalt, et üleöö ei saavutata midagi, et töökooli printsiibid on teostunud veel vähesel, liig vähesel määral. Selle asemel oeldakse: kool pole õpilast kasvatanud tööle, pole annud ei oskusi ega neid teadmusi, mis lubaksid orienteeruda oleviku mitmekesisel ja kirjus kul-

tuurielus, kool on soodustanud ja põhjustanud vaimlise ja füüsilise tervise kängumist, kool valmistab närvinõrku ja teovõimetuid kodanikke, kool ... et sic in infinitum. On fataliste, kes seovad kooliprobleemi otseselt „Õhtumaa langusega“ ja nõuavad — nagu S. Passarge — radikaalset koolireformi, mis kõige pealt silmas peaks õpilaste kehalist ja vaimlist tervist ning siis alles teadmusi ja läbivõetavat ainet poolevõrra vähendaks.

Tõsi: läbivõetav aines on pigemini suurenenud kui vähenenud — sest teadused arenevad iga päevaga ja ühtlasi see, mida nõuab olukord haritud inimeselt — kuid on kaheldav, et koolireformiks on küllalt nõuetava ainese vähendamisest ja töötundide arvu mehaanilisest lühendamisest. Näib, et asja on käsitletud üldse liiga mehaaniliselt. On, näiteks, arvatud statistiliste andmete najal, et keskkooli vanemate klasside õpilasel pole rohkem kui 2—3, ülimalt 3—4 tundi kodust tööd. Ja sedasama tahetakse väita üliõpilase töö suhtes. Ning on neid, kes ütlevad, et „vanal heal ajal“ olevat rohkem tööd tehtud, ühekülgseilt vanemalt kuuldu aga sageli, et nüüdsel õpilasel olevat liiga vähe tööd, mille tõttu ta muutuvat laisaks. Olgu kuidas on, ei tarvitse kuuluda nende sekka, kes arvavad, nagu oleks õpilaste töökoorem ülemääraselt suur, et ometi olla veendunud õpilaste ülekoormatuse nähtuses. Ent on kahtlane, äärmiselt kahtlane, kas kõrvaldab või vähendab seda õppeainese mehaaniline vähendamine ja õppeaja lühendamine. Väsimus, mis saabub töö tagajärjel, ei olene ainult tarvitatud tööjõu iselisest suuruselt: rännake paar söögivahet monotoonses maastikus, — see väsitab teid palju rohkem kui sama pikk rännak vahelduvas maastikus; andke uurijale, kes suure innuga istub 12—14 tundi päevas oma valitud töö kallal, 6—7 tundi monotoonset kantselei tööd, mis sageli ei nõua kuigi suurt mõttepinevust, ja ta tunneb seda talumatu koormana. Samasugune lugu näib korduvat ka õpilasega, kes suh-

teliselt vaba ja iseseisva töö asemel peab sooritama mitmesuguseid pensumitöid. Nende läbi tekib aga ülekoormatus või pigemini kooliväsimus, see subjektiivne ja kummaline, ent sagedane tunne, mis haarab paljuid juba keskkooli lõpuaastail ning mida iseloomustab tõmpjas-laisk ikkeskäimine ja selle kõrval kalduvus üle aisa lüüa. Paulsen arvab küll, et on iseloomusid — „truid ja kohusetundelikke noori“ — kellele sobib selline õppevorm. Siiski on küsitav, kas see, mis õpilast sundis vaikselt taluma õppetöö raudrõiva ja kategoorilise imperatiivi püstolit rinnal (W. Lamuszus), oli nii palju tõelik huvi ja and teaduse vastu, kuivõrd klassi ahnus, vanematekartus halva tunnistuse puhul või mõni muu samasse kategooriasse kuuluv sund.

Kõige pahem on lugu aga sellega, et häda ulatab oma mõjuga kaugele üle keskkoolipõlve ning üliõpilasena tarbub sageli pikka aega, et kosuda sellisest pensumilaiskusest ja ärgata värsketele, spontaansete tegevusele. Tavaliselt harjunud 10—12 aastat igasuguse asjaga, mitte aga sellega, et iseendale ülesandeid seada ja iseenda sisemisest tungist töötada, ei mõista ülikoolitunuk järsku midagi peale hakata akadeemilise vabadusega. Seda enam, et akadeemiline stuudium kannatab ise samalaadiliste puuduste all. Need on aga seda raskemini talutavad, et üliõpilane on poisieast ammu välja jõudnud ja et tal nooremehena sügavasse sisselõikuv sugulise küpsuse arenemise ajajärk seljataga (Compayré). Ja siingi ei teki häda fiktsioonist, nagu oleks nõuetav aines noormehe jõule ülemäärane ning ületamatu, vaid selle tõttu, et ka akadeemilise stuudiumi vormid on liiasti mehhaniseerunud ega vasta olukorrale.

Isetegevuse printsiibi evolutsiooniline iseloom peab valdavaks saama ka ülikoolis. Vabadus ja vastutus on ainukesed abinõud selle soodustamiseks, ent on ekslik, nagu oleks selleks küllalt ebamäärasest akadeemilise vabaduse mõistest. Kui juba alg- ja keskkoolides on

Paar sõna meie üliõpilaslaulikuist.

R. L.

Meil on juba kolm üliõpilaslaulikut, seega teatav kogu laule, mis meie üliõpilaskonnas enam-vähem üldiselt tarvitusel. Üks laulikuist on ilmunud juba teises trükis. On seega küllalt materjali ja aega olnud paari väikese järelduse tegemiseks.

Laulikuis endis öeldakse, et „üliõpilaselu üks tähtsamaist avaldusist on laul“ ja et „laul ja üliõpilane, need on kaks lahutamata sõpra“. Kahtlemata on sellega iga üliõpilane nõus. Kuid üliõpilaslaulult tuleb nõuda rohkem — ta olgu tüübiline üliõpilasele. Sest muutugu see üliõpilaselu nii proosaliseks kui tahes, talle jääb ikkagi suur omapärasus. Ka meie võime öelda, et meil on mõningaid omapäraseid, päris eht tudengilaule, ehkki meie Eesti üliõpilaslaul on veel „kujunemata ja alles muhenemisjärgus“. Ma mõtlen nende all mitte ükski üliõpilase elu käsitlevaid laule, vaid ka mitmeid rahvalaule, mida tudengkonnas laialdasemalt lauldakse. Ja oma laulule rohkem ilmet anda, see olgu ka meie siht.

Kuivõrd täidavad ilmunud üliõpilaslaulikud üliõpilaste nõudeid, selle kohta on paaril korral sõna võetud. Siiski vähe. Magister cantandi lauliku esimese väljaande laulude valiku kohta märkis R. Ritsing s. a. „Üliõpilaslehes“ nr. 5 ning K. K. I. a. nr. 7 mõnesuguseid puudusi. Uus väljaanne näib olevat parem, kuigi ka selle 220 eestikeelsest laulust mõned oleksid võinud välja jääda. See väljaanne ühes varem ilmunud R. Janno ja J. Poska laulikuga oleksid praegu kogud, mis vast üliõpilaslaulikutena võiksid leida esialgu laialdasemat tarvitust.

Laulud on mõeldud muidugi peajasjalikult „cantuseks“, ning paljud lauludest ka ainult selleks. Kuid mõtlen, et kantusraamatu jaoks pole kohased mõned võrdlemisi keerulised koorilaulud, kuigi nad on meie oma heliloojate omad. Nad on trükitud ühes nootidega mitmel pool mujal ja neid võib leida soovikorral alati. Lihtsa kantusmeetodiga neid ikkagi korraka laulda ei saa, nende jaoks läheb rohkem vaeva.

Kaalutlusele tuleks võtta ka mitmed ooperitest ja operetidest laenatud palad. Kuigi mõned neist on juba „rahva suhu“ jäänud, ei tarvitseks siiski enam uusi juure laenata. Sel teel aitame vaevalt kaasa meie omapärase üliõpilaslaulu arenemisele. Minu meelest on üliõpilaslaul ikkagi midagi soliidsemat, kui mõni opereti-

märgata kalduvust ning allumist isetegevuse printsiibile ja kui nad tahavad töökooliks muutuda, siis peaks ülikool liikumise eesotsas seisma, kui ta tahab enda kui pedagoogiumi ning teadusliku tööla otstarvet saavutada — nii on öeldud mitmet poolt. Ent selle ütelusega on tahtmatult iseloomustatud olukorda: ülikool seisab tõesti selle asja ees, kuid ta ei sammuta ega raja teed. Meile puutub silma, et ülikool oma õppetöö korralduses on veel palju rohkem kivilinenud kui kesk- või algkool. Näib, et need uute teede otsimised, mis lõövad laineid rahvakoolides, et need ei ulatu academia sacra seinte vahele. Kõrge aupaiste, mis teda koolmevvena ümbritseb, on pidanud temast nagu kirikustki eemale hoidma sügavamaleküünivate uuenduste teed. Tõsi: loodusteaduslikus ja arstiteaduslikus fakulteedis tahavad mitmekesised ja rohked practica igasuguseis instituudes ja kliinikuis teaduslikke uurimisi sisse juhatada ning üliõpilase isetegevusele areeniks olla, ent peetagu meeles, et nende teaduste õitseng on üldiselt võttes vast ainult sada aastat vana ja et nad ilma praktikata üldsemõeldavad pole, kuna nad tugenevad eestkätt just vaatlusile ja katseile. Erandatud teaduse enda arenemisest tingitud meetodilised edusammud, on ka neil alul õppevormid enam-vähem endiselt säilinud, olgugi et kadunud disputatsioonide ning taandunud repetitsioonide asemele on ära eksinud siin-seal seminar. Sageli on viimasegi ainult küsimis-kostmissüsteemile ehitatud repetitsioon teise nime all. Samuti kui kirik on muutumatult kinni oma dogmades ja nende seletusis ning ortodoks-protestandid luterlaste näol kummardavad endise paavsti asemel uut paberist paavsti — piiblit, — pole ka ülikool kuigi suurel määral oma õppetööd ajakohaselt reforminud. Juba nüüd, kus keskkoolid veel ikka on liiasti teadmuste edasiandjad ja mitte vaimukujundamise koolid, on ülikooli siirdumine sageli hädaohtlik regress, nimelt kui vaatame nõuetava vaimlise energia

möödule ja teadusliku jõu väljakujundamisele. Mõelge ometi: noorel üliõpilasel oli keskkoolis villand passiivsusest või heal juhusel oli ta teatud määral kasvatatud vaimliseks tegutsemiseks. See aga küünib ka praeguse keskkooli olemasolles ometi üle palja retseptiviteedi ning ulatub teadusliku ainese enam-vähem vabaks käsitluseks. Tuleb ta aga ülikooli, siis peab ta pühendumata alul peaaegu ainuüksi retseptiviteedile. Paari esimese semestri jooksul ei pääse ta isegi praktilisile tööle, vaid on viibatud ainult loenguile. Mul on elavalt meeles, kuidas loengukuulamise passiivsusest tüdinenud kolm üliõpilast meie alma materis püüdsid teatud praktikumile pääseda, mis eeldab keskkooli füüsikakursuse keskmist tundmist. Selle asemel, et nende tööhimu rahuldada, püüti neid kõiksugu vägedega tööst eemale tõrjuda, sest nad polnud vastavat kursust lõpuni kuulanud. Ja teisi sama vastuvõtu osalisi oli kümneid ja kümneid. Niipalju kui allakirjutanu neid tunneb, ei kuulanudki nende enamus kursust lõpuni, sest neil oli ammu juba paljast retseptiviteedist villand. Küll aga langes mõnigi selle tagajärjel tööroopast välja ning otsis isetegevusele mujalt areeni. Vaadake: niisugune on olukord sageli, olgugi, et üliõpilane ise püüab vabaneda passiivsusest. Ta peab tingimata selle või teise autori professionaalse interpretatsiooni kuulajaks olema, olgugi et ta ise ainese läbitõttamisega valmis saaks. Tagajärg: täiesti enda hoolde jätmise või loobumine tööst. Õigustatud on küsimus: millise õigusega sunnitakse üliõpilane sellesse osasse tagasi, miks reserveerib studiumi korraldus temale sellise passiivse osa? Kas ei peaks teda selle asemel, et ilma igasugu raskuseta oma studiumi algul keskkooli viimase klassi vaimlise tegevuse tasemelt alla astuda, tõstetama just isetegevuse kõrgemale nivoole, kus ta akadeemiliste õppejõudude juhatusel ikka suurema vabadusega ja iseseisvusega tööd jätkaks.

Paulseni väljendust tarvitades, on loeng

viis, mis teatud aeg moes (nii et iga poiss seda tänaval vilistab) ja pärast kaob. Tuleb nüüd mitme aasta jooksul tudengi laulikusse ainult niisuguseid palasid juurde ja tudengilaulu ennast mitte, siis ei või sellega ikkagi rahul olla. Pealegi on vahest laule kuulda, mis laenatud, moonutatud ja nii öelda meie üliõpilase liistu peale tõmmatud. Enne uute laulude tarvitusele võtmist tuleks ikkagi autori kohta selgusele jõuda, kas või ainult niipalju, et see laul on meie oma tudengkonnast, või sealt ja sealt pärit. Siis vähemalt teame laulude päritolugi.

Magister Cantandi laulikule juurde lisatud saksa-keelsete burshilaulude suhtes võib olla mitmesugustel seisukohtadel. Nad on väga tüübilised ega või salata nende väärtust omal ajal ja omal kohal. Ka puht musikaalselt on nad mõnigi kord paremad, kui mõned meil lauldavad eestikeelsed laulud. Kuid tulevikus poleks siiski tarvilik neid enam trükkida. Jäägu nad nii öelda „vana aja mälestuseks“ — vahest nalja pärast kotist välja võtta ja vaadata. Mis jaoks siis meil laulda just saksa burshilaulu ja mitte muude rahvaste omi? Rõhuv protsent neist käsitleb mitmesuguseid joogikombeid, mis meil ikkagi iganenud ja mida „ametlikult“ laulus käsitledes levitame ainult endist burshivaimu.

Laulikute eessõnas lubatakse teatud aja, näit. iga semestri, järgi täiendada laulude kogu uute lauludega.

Siin tuleks eriti sellele asjaolule tähelepanu pöörda, et täieneks eestkätt just oma — eestipäraste — tudengilaulude kogu. Neid on meil nii kui nii ikkagi kaunis vähe. Anname aga liig tihti muud kergesti saadaavat, siis kasvab see meil üle pea, ja meie oma üliõpilaslaul jääb sinna alla kängu. Ei maksa rutata — siis alles trükime täiendused, kui meil on tõesti midagi pakkuda. Paaristsajast laulikus leiduvast laulust pole niikuinii kõik üliõpilaslauluks kohased.

Wõib ju asuda ka seisukohale, et laulik olgu käsi- raamatuks: mis laulu iganes vaja — löö aga laulik lahti ja leiad. Kuid laulik selles mõttes oma praegusel kujul ikkagi kuigi täielik olla ei saa ja siin peaksid laulu eest hoolitsejad ksv! ksv! püüdma arendada kohaseid laule, muist laule tarvitamata jättes.

Paljude laulude sõnad on laulikus erinevad. Ühtlus oleks igatahes parem. Eriti torkavalt annab ennast tihti tunda ka viiside mitmekesisus ja nootide puudus, ning sellepärast oleks nootidega varustatud üliõpilaslaulude kogu väga tervitatav.

Lõpuks avaldan ehk ühist soovi, kui panen neile, kes siin aidata võivad, südame peale, arendada ka meie oma pärased üliõpilaslauke. Rohkem valikut „uute lauludega“, enne kui neid üliõpilaslauk trükkida!

akadeemilise studiumi tähtsaim osa ning „teadusliku õppetöö olulisem ja vajalisem vorm“. Kes aga selle vormi all oluliselt kannatab ja sageli peaõ kuulama, kui professor seda sõna-sõnalt paberilt maha loeb, mida ta enne kõrvaltoas koostanud, või koguni raamat kaenla all auditoriumi astub, et ainult õpilase kõrva ja raamatu vahendiks olla, siis ei saada sellest mitte nii kergergi aru, nagu oleks küsimuses studiumi olulisem ja vajalisem osa. Võidakse küll öelda, et tänapäeval on vähe neid professoreid, kes sõna otsekohesest mõttes loevad ja et üliõpilasele ettedikteerimine on peaaegu kadunud. See on tõsi: ka professorid on õppinud kõnelema ja mõned väga hästigi. Kuid sellele vaatamata on loengusüsteemi — eriti üldkursuste — olemasolu ainult ajalooliselt seletatav paradoks. Ja kui ta tõesti kaugele viiendasse sajangusse peale trükikunsti leidmist on ulatunud, siis demonstreerib see akadeemilise studiumivormi erakordset säilitusvõimet. Veel Goethe ütles, et ta loeks selle mehe inimsoo heategijaks, kes kõrvaldaks küünlatahi lõikamise vajaduse. Vahepeal on aeg keeranud lehekülgi ja meil ei tuleks mõttesegi määrata Nobeli auhinda mehele, kes on leidnud automaatselt töötavad tahilõikamise käärid. Selle vastu püüakse veel tänapäeval ikkagi loengusüsteemi endiselt akadeemilise õppetöö keskmene kõrgel alusel hoida ning sellesse osalisi parandusi tuua. Ometi on see valgusalikas jäänud tänapäeva jaoks liiga pimedaks ja saamatuks ning „tahilõikamiskääride“ otsimine loengusüsteemi moderniseerimisel mainib sedasama, mis küünlavormide täiendamine elektrivalgustuse tarvitamise asemel. Näib, nagu kõneleksid väga kaaluvad motiivid ennetrükikunsti aegse studiumi korralduse säilitamise poolt. Ometi räägivad sellele vastu nii välised tulemused kui ka ülikooli tõeline printsiip. Välist tagajärge iseloomustab tõsiasi, et loengud suudavad koondada vaevalt poole ösa üliõpilasi. Ja semestri lõpuveerandil, mil eksamid lähenema hakkavad, taandub kuulajate arvtavaliselt 30%:ni ja veel vähemანი, — nii ütlevad üks meie keemiaprofessoreist, kelle loengud üliõpilaste seas pealegi väga heas kuulsuses. Seega ei saa senise õppe-

korralduse pooldajad endile „välise tagajärje“ kilpi mitte kaitseks tarvitada ning kuulajaskonna vähenemisest ja kadumisest võivad ju professorid ainult ajalooliseks saanud humoorika fatalismiga üle saada. Kui aga arvamisel olla, et meie aja inimene oma vaimlises majapidamises peab ühendama produktiivsete jõudude suurima pingutuse suurima kokkuhoidlikkusega, siis tuleb „akadeemilist aja surmamist“ väga tõsiselt võtta ja sellist korraldust arvustada ning teisedada, mis ajaraiskamist võimaldab ja isegi — õigustab.

Laialdase loengusüsteemi pooldajad toovad loengukasuks tuttava väite, nad ütlevad: alles siis kui ülikooli tulnuk kohtab ja kuuleb professoris meest, kes teadusse usub ja sellele oma elu on pühendanud, alles siis õpib ta ise uskuma teadusse. Ometi saab usk teadusse — kui ta üldse isikute kaudu on edasi antav — palju kindlamalt ja rutemalt, kui õpilane ei kuula valmis õppesüsteemi kateedriit, vaid kui ta omab lähedase suhte ja pilgu teadlase intiimtöösse. Seda ei anna aga loeng ega ka praktikum, millises viimases professor ise paha tihti ainult läbiminev nähtus.

Edasi olevat loengu hüve selles, et ta on „liikuv, saav“, ja et ta tund-tunnilt annab kuulajale hästi ülevaadatavaid teaduse osasid. Et loeng on valmiv ja saav, see on kindel, olgugi enamasti näivalt. Saabumise mulje tekib harilikult ebaloogilise klepsüdra läbi, mis ettekanne hoolimatult katkestab: järg — tuleval teisipäeval või reedel, s. t. loeng liigub „j ä r g t u l e b — a n t r a k t 2 p ä e v a“ joonel ja annab samase mulje asjast, kui teatris „Hamlet'i“ viit akti kuulda-näha kahe nädala jooksul 2—3 nädalapäeva vahedega. Teame küll, milliseks paheks on teatris pikad vaheajad, — mis siis kui nad mitmepäevaliseks kujuneksid! Lugu on eriti vilets, kui üliõpilane lõikude kaupa ja väikseis päeva-portsjones seda kätte saab, mida ta raamatust pidevalt ja seotult leida võib (Th. Ziegler). Muide annab raamat samasuguse saabuva ja katkelisuse mulje, kui teda peatükikide kaupa lugeda või — et veendumus oleks täielik — veel parem, kui peatükkegi poolitada ja korruga lugeda ühe lõppu ja teise algust! Seda aga, et kuulaja teadusliku

Kehalisest kasvatuses Tartu ülikoolis.

A. Veiss.

Rääkides kehalisest kasvatuses Tartu ülikoolis, peame vaatama, mis sel alal tehtud on ja mida sel alal veel teha tuleks.

Juba vene ajast saadik tegutseb Akadeemiline Spordiklubi (endine akadeemil. spordi selts „Sport“). Vahete vahel on ta tegevus intensiivsem olnud, kuid viimasel ajal on see jäänud kaunis soiku. Ta on püüdnud üliõpilasi enda ümber koondada, et neile kehalise kasvatuses alal pakkuda, mis tema vähesed ainelised võimalused lubavad. Akadeemiline Spordiklubi on kehalist kasvatuset propageerinud mitmel viisil: korraldanud võimlemise ja spordi kursusi, võimlemise õhtuid, jalgpalli ja kergejõustiku võistlusi, harrastanud murutõnist,

jääpalli, ujumist ja sõudmist. Akadeemilisel Spordiklubil on isegi korda läinud ülikooli valitsuse toetusel soetada endale Raadi väljal spordivälja. Väljal on küll veel palju puudusi, kuid nüüd on ometi võimalus omal väljal takistamata harjutada.

Tööd on küll tehtud, kuid ta on rohkem juhuslik, ilma kindla sihita. Sellepärast ongi töö tulemused ka väga väikesed.

Ka seltsides ja korporatsioonides on märgata püüdu kehalise kasvatuses järele. Mitmel neist on omad murutõnise platsid, võimlemise riistad, on muretsetud ping-pongi laudu jne. Mõnel org-il on ka oma kehalise kasvatuses juhataja. Peale selle harrastavad korporatsioonid vehklemist. Viimane on ammuse moe jäänus ega paku mingisuguseid arenemise võimalusi kehale, vaid need on surnud liigutusi. Oleks aeg vehklemist kolikambri heita ja asemele valida mõnda kasulikumat kehalist harjutust, näiteks, kas või poksi, mis 3—6 min. jooksul keha igakülgselt läbi töötab.

tunnetuse tõelist saabumist kaasa elab, juhtub üliharva.

See oli Saksas vanem Fichte, kes ühel heal päeval loengust keeldus, kuna ta oma teaduslikkude järelduste ahelas polnud jõudnud veel lõpuni. Muide pole igapäevasel loengul sellise nähtusega midagi ühist. Samuti, mis puutub ettekandja elavasse kontakti kuulajaga, siis tabab see harva täppi. Harilikult on loer-gul dotsendi ja kuulaja studiosus'e suhted abstraktsed ning skemaatilised. Et ettekandel on käsitada abinõud, mille läbi mõtete liikuvus ja põnevus kõveneb, seda ei saa ega tahagi keegi eitada. Kahtlemata kuulatakse tuleviku ülikoolis suure huvi ja vaimustusega lähemaid loenguseeriaid ning tsükleid, mida professorid ja dotsendid uue ainese ning eriküsimuste sissejuhatuseks peavad ning mis võluvad kuulajaid nii oma kõneosavuse kui ka asjas endasasuvate probleemidega. See ei tähenda aga milgi moel, nagu tuleks akadeemilist studiumi ehitada peajasjalikult loengusüsteemile või et põnevus ja elav mõtteliikumine peaks võõras olema raamatule, mis arvestab lugejale osutatavat psüühilist mõju. Ei ole ka kaaluv väide, nagu võiks ainult loeng vabaneda mitmesuguseist vähemaist tõsi-asjust, küsimusist, arvamusest ja rohke literatuuri ning muu esitamisest, millega raamat end paratamatult koormavat. Kokkusurutud, olulist esile toov ning vähem tähtsat erandav ainese käsitus ei pruugi sugugi loengu ees- ega ainuõigus olla. Ja mis literatuuri esitamisse puutub, siis võib raamatulugeja selle all kannatada ainult siis, kui ta pole orientitud literatuuri väärtuses ning kui ta upub valimatult antikveeritud raamafuusse. Küll tuleb aga imestada, et ülikoolides — meil on see näiteks ammu silma puutunud — ei korraldata pedagoogia kateedri poolt vähemalt algajale üliõpilasele mingisuguseid kursusi, kus nad natukegi võiksid tutvuda teadusliku töö ja selle viisidega. Paljud üliõpilased elavad selletõttu terved studiumipäevad läbi, ilma et neile tuttavaks saaks kas või elementaarne literatuuri tarvitamine, sedelisüsteem, tsiteerimine, korrektuuri lugemine jne.

Ja lõppeks ärgem arvake nagu oleks küsimuses

õpetaja — contra raamat. Nii ei saa ega tohi seda probleemi ometi mitte mõista ega lahendada. On endastki mõistetav, et kahju, mis võiks tekkida raamatu kõikvõimsa ainuvalitsemise läbi, tõsiselt mõtlema paneb. Sel juhul sel kaoks laialdasil tunnetusalul akadeemilise õpetaja mõju — niipalju muidugi, kui ta enda publikatsioonid õpilasi ei mõjuta — ja üliõpilased oleksid iseendale pühendatud ning võiksid, laialdase ainese sügavusse tungimise kaheldes, kergesti eksaminõuete välisele omandamisele tulla, nagu see pahasti sünnib nende juures, kes tänapäeval loenguid vältides konseptide ja repetitooriumite järele eksameid „lopsivad“ — spetsiifiline üliõpilaste seas väljakujunenud terminus technicus, mis asjaolu tabavalt iseloomustab.

Ometi ei püüa me akadeemilist studiumi reformides mitte viljatu pealiskaudsuse ega ka õpilase ja õpetaja vaheliste suhete kaugenemise ning lõdvenemise poole, vaid otse vastupidi: ainesesse innukalt süvenemise ning õpilase-õpetaja vahekorra lähendamise ning tihendamise poole. Sest ärgem õelgem, nagu võiks õpilane loengute läbi vaimustatud saada teaduslikule isetegevusele. See sünnib erandiviisi, mitte aga üldiselt. Küll vajavad aga teaduslikuks isetegevuseks enamjagu üliõpilasi sellekohast sissejuhatust ning isetegevusele rajatud õppekorraldust.

Tunnetus, et akadeemilise studiumi kivinenud vormid, nende hulgas esimesel kohal loengusüsteem, ei vasta õpilase psühholoogiale ega pole ka akadeemia enda põhimise sihiga kooskõlas, see tunnetus tembisust juba siis horisondilt, kui uuel ajastul teadus oma ennenägematut võidukäiku sissejuhatas tõetunnetuse taevakõrgesse mäestikku. Senini on ta aga kahjuks oluliselt veel pedagoogiliste romantikute sinililleks jäänud.

See oli — varsti 120 aastat tagasi — Fichte, kes kirjutas oma kummalise mälestuskirja: „Berliinis asutatava kõrgema õppeasutise dedutseeritud plaanid“. Ta arendas seal järgmisi mõtteid: Pole vaja vanastiililist õppekooli, kus edasi antakse olemasolevaid teadmisi. Tervis on asutist, kus õpilasi sissejuhatatakse tead-

Kurb on, et ülikool kehalise kasvatusel alal on jäänud osavõtmata pealtvaatajaks. Sarnane olukord ei tohiks enam edasi kesta. Pakkudes üliõpilasele vaimlist pagasit, peaks võimaldatama ka areneda kehaliselt. Nii on Ameerika ülikoolides ja ka mõnes Lääne-Euroopa ülikoolis kehaline kasvatus sunduslik õppeaine. Kõikide teaduskondade üliõpilased on kohustatud kehalistest harjutustest osa võtma jne.

Peatudes ka Tartu üliõpilaskonna kergejõustiku rekordite juures, näeme, et nad on eelmiste aastatega võrreldes tuntavalt paranenud. Kuid sellest ei saa veel järeldada, et sama tuntavalt on ka terve üliõpilaskonna tervislik tasapind tõusnud. Peale selle võtavad võistlustest enam-vähem samad isikud osa — umb. 15—35 üliõpilast. Nad on küll kehaliselt tubliste edenened, kuid selles ei peegeldu veel kogu üliõpilaskonna kehaline seisukord.

Kui tahame, et üliõpilaskonna tervislik tasapind tõuseks, siis peame võimaldama kõikidele osavõttu kehalistest harjutustest. Ühtlasi peab kaduma meil va-

litsev yaade, et kehaline kasvatus on luksuse asi. Meie peame seda suutma, peame läbiviima, kui tahame, et noored teaduse jüngrid oleksid elujõulised, kui tahame, et rahvas edukalt areneks.

Ülikooli töö on raske. Kuid ülikooli lõpetades ja ellu astudes ootab veel raskem töö. Aga paljud varisevad juba ennem kokku, kui oma valitud töö juurde jõuavadki. (Kroonilised haigused nõuavad omi ohvreid, eesrinnas sammu ütiisikus). Seega on selge, et puudub midagi. Ja see on ühest küljest kehaline kasvatus.

Siin juures peame silmas pidama, et sport mitte ükski kehaliselt ei arenda noori, vaid ka moraalselt. Isiku mina areneb, saab tugevamaks. Peale selle kasvatab ta ka inimese mitmekülgeks, sarnaseks, kes ühtegi tööd ei pea raskeks ega häbiks.

Seega on arusaadav, et kehaline kasvatus on tarvilik kättesaadavaks teha kõigile. Juhtimise peaks ülikool enda kätte võtma. Kehalise kasvatusel tunnid peaks igapäevale sunduslikud olema, sest tervis ei ole igapäevase era asi.

muste sünnitamisele, tarvis on „mõistuse teadusliku tarvitamise kunsti kooli“. Ühtlasi hindas Fichte vanu ülikooli ja nende tegevust madalalt. Temale omase jõulikkuse ja eürõõmuga jõuab ta seisukohale: seniste ülikoolide tegevus pole trükikunsti leidmisest saadik midagi muud kui raamatute veel kord korrutamine. Kõik, mis kord juba trükitult silmade ees seisab, tuleb veel kord retsiteerimisele.

Selle tagajärjel jääb suusõnaline õpetus hoolitusse, teda meelestatatakse vaid ühe kõrvaga — sest võib ju sedasama veel kord raamatust lugeda! Teisalt jäetakse ka raamatud tahaplaanile, kuna on võimalus neid ka kuulata. Erandatud vähesed, jõutakse sel teel nii kaugele, et õieti ja korralikult midagi ei õpita. Ja see, mis mõlemal — lugemise ja kuulamise — teel külge rippuma jääb, pole midagi muud kui lõhki kärjstatud tükid ja killud.

Sarnane olukord kestab edasi tänapäevalgi. Mõne semestri eest kuuldi-nähti meie armsa alma mater'i õigusteaduskonnas Eestimaa õiguse ajaloo eksamil iseloomukat dialoogi. Selleasemel, et professori loenguid hoolikalt kuulata, on üliõpilane püüdnud valmistada prof. Seeleri vastava õpperaamatu järele. Kuid eksamil osutub, et ta pole ka raamatut kuigi korralikult lugenud. Tagajärg — „lääbikukkumine“, mida professor järgmiselt motiivib: „Prof. S. õpperaamatu järele olete vähe töötanud ja pea täiesti lugemata jätnud teise osa (sisaldab vananenud tsiviilõiguse kokkuvõtte), mida

mina võrdlemisi vähe nõuan, ülejäänud raamatu osa (käsitleb Eestis maksnud seaduste allikaid) aga ei sisalda kaugeltki niipalju kui mina loen. Mida siis teie õieti õppinud või kuulanud olete. Vist kumbagi korralikult. Palun veel kord tulla.“ — See väike näide illustreerib Fichte tabavust ja allkirjutajal on korduvaid võimalusi olnud sarnaseid situatsioone tähele panna. Fichte arvates ei olnud temaaegseil ülikoolidel üldse mingit olemasolu õigust. Ta nägi, et arenev aeg vajab sootuks teistsugust asutist, mida ta nimetas akadeemiaks. Akadeemia ülesanne pidi olema mõistuse teadusliku tarvitamise kunsti süstemaatiline õpetamine ja harjutamine. Õppevorm pidi vastastikuse töö iseloomu taluma, ta aluseks — dialoogiline suhtumine ning kirjalikud käsitlused olema. Ülikooliõpetaja kutse võiks omada ainult see, kes midagi teab, mida ei õpeta raamatud. Ainult see tohiks ka ettekande aineks olla, kusjuures ta ülejäänud asjus tähelepanu raamatuile juhib, kust seda või teist leida.

Fichte seisukohale lähedal seisab ka Schleierraacher. Need mõlemad mehed — kes muidu oma mõtlemisviisis iseloomulikult erinevad — on ülikooli suhtes ühel nõul: ülikooli päris ülesanne on teadusliku mõtlemise äratamine ja arendamine. Seda oma mõtet väljendab Schleierraacher paljudele filosoofidele omase lauseehituse pikkuse ja ülevaatamatusega, ent ometi idee suure selgusega:

„Die Idee der Wissenschaft in den edleren, mit

Katkendeid Tartu ülikooli vanemast ajaloost.

V. Mattisen.

I.

Gustav Adolf, täis idealismi ja protestantlikku usuvaimustust, asus viibimata peale Poolaga rahulepingu kinnitamist 1629. a. Liivimaa sisemise elu korraldamisele ja elamistingimuste parandamisele. Aru saades, et muust rahvusest ametnikkudel keeleoskamatuset tõttu kohalikkude elanikkudega raske läbi saada, püüdis kuningas ka eestlasi ja lätlasi ette valmistada vaimulikule ja ilmalikule ametile. Selleks avas ta Tartus 13. oktoobril 1630. a. gümnaasiumi, mis kõrgema õppeasutise aset pidi täitma. Õppeaineteks olid usu-, õigus- ja arstiteadus, matemaatika, heebrea, greeka, ladina, saksa, prantsuse, läti ja eesti keeled ja veel mõned vabad kunstid („die freien Künste“, nagu seda Backmeister nimetab). Õppejõududeks olid 8 professorit.

Et ka kohalikkudele elanikkudele nende varandusliku kehvuse peale vaatamata, kooliskäimist võimaldada, olid kooli juures ette nähtud stipendiumid ja kuninga poolt võimaldati 50 õpilasele odava hinnaga eest ülevõtmist.

Kohe algusest peale osutus see õppeasutus elujõuliseks ja maa nõuetele vastavaks. Sellepärast esineski kindral-kuberner Skytte varsti kuningale ettepanekuga, seda ümber muuta täielikuks akadeemiaks ehk ülikooliks, niisuguseks, nagu nad olid Lääne-Euroopas. Kuninga nõusolek saadi pea. Juba 1. aprillil 1631. a.

tehti see teatavaks ja seati veel enne ametlikku avamist prorektor ametisse. Kuningas saatis endistele professoritele lisaks veel Saksamaalt uusi juure.

Pidulik ülikooli, nüüd juba „Academia Gustaviana“ avamine oli 15. okt. 1632. a. endistes gümnaasiumi ruumides, mis asusid Backmeisteri sõnade järele „in dem gewesenen Jesuiten-Collegio in der Steinstrasse“. Kuninga nimel esines ülikooli kantsleri määratud kindral-kuberner Skytte. Auvõõrasteks olid kutsutud õuekohtu liikmed, Eestimaa rüütelkond, Riia, Tallinna, Tartu, Pärnu ja Narva linnade esindajad, lossivalitseja, kohalik rüütelkond, linna magistraat ja palju teisi. Avamine sündis suure pidulikkusega. Kirikukellasid helistati päev läbi, samuti ei vaikinud ka kahurite mürin.

Pidulik aktus algas muusikaga, sellele järgnes kantsler Skytte ladinakeelne tervituskõne, milles ta alla kriipsutas gümnaasiumile osaks saanud edu, hoolimata sallimatusest ja vastutöötamisest.

Siis luges ülikooli notaar kuninga poolt saadetud ladinakeelse avamiskäsu ette. Selles anti „Academia Gustaviana“le kõik samad õigused, millised olid Upsala ülikoolil. Samas dokumendis määrati kindlaks ka õppejõudude arv igas teaduskonnas. Selle järele oli: usuteaduskonnas 2 korralist ja 2 erakorralist professorit, õigusteaduskonnas 2 prof., arstiteaduskonnas 2 prof., filosoofia-teaduskonnas 10 prof. Seekord kuulusid filosoofia-teaduskonna ainete hulka politika, looduslugu, ajalugu, klassiline filoloogia, matemaatika, heebrea ja muud idamaa keeled, greeka keel, retoorika, loogika ja poetika.

Esimeseks rektoriks nimetati kantsleri poeg Jacob Skytte ja prorektoriks usuteaduse professor Dr. Andreas Virginius. Peale põhikirja kättesaamist andis uus rektor

Kenntnissen mancher Art schon ausgerüsteten Jünglingen zu erwecken, ihr zur Herrschaft zu verhelfen auf dem Gebiet der Erkenntnis, dem jeder sich besonders widmen will, so dass es ihnen zur Natur werde, alles aus dem Gesichtspunkt der Wissenschaft zu betrachten, alles einzelne nicht für sich, sondern in seinen wissenschaftlichen Verbindungen anzuschauen und in einen grossen Zusammenhang einzutragen, in beständiger Beziehung auf die Einheit und Allheit der Erkenntnis, dass sie lernen, in jedem Denken sich der Grundgesetze der Wissenschaft bewusst zu werden, und eben dadurch das Vermögen, selbst zu forschen, zu erfinden und darzustellen, allmählich in sich herauszuarbeiten, das ist das Geschäft der Universität.“

Nii määrasid Fichte ja Schleiermacher ülikooli pärisülesandeid. Fichte leidis koguni, et pärisüliõpilaste ¹⁾ sekka ei tuleks ainustki vastu võtta, kel puudub sellise õppimise viisi vastu jõud ja huvi.

¹⁾ Pärisüliõpilased ehk regulares — nagu Fichte neid nimetab ja kinniste õppeasutiste pensionääradena mõtleb. Irregulaarse nime all võiks ta arvates teadusliku kunstikooli südame ümber koguda laiem ring, kes — ilma et õpetajale korrapäraseks mureks olla — võimaluse järele õpetusest osa saaks, niipalju kui igaüks seda ise suudab. Fichte „regulaarsele“ ei ole Euroopa mandril kohast üliõpilastüüpi tekkinud, küll aga Inglismaal ja U. S. A's, kus selle mõistega sobib „graduate“. Irregulaarses vastab läbikaudu vabakuulajale.

vande. Pidulikude talituste lõpul andis kantsler rektorile veel matriklite raamatu nii professorite kui üliõpilaste tarvis, pitsati, kartseri- ja laekavõtmed, punasest sametist rektori mantli ja 2 hõbeskeperit, milles pidi väljenduma rektori kahesugune võim — administratiiv- ja kohtupidamise alal.

Ülikoolile anti täieline autonoomia nii majanduslikkudes, administratiivsetes, kui ka õppetöösse puutuvais küsimusis. Kõrgem võim oli ülikoolis kantsleril ja prokantsleril, kes esinesid vahemeestena ülikooli ja kuninga vahel. Nad olid kuninga poolt nimetatavad. Ülikooli sisemist elu juhtis professorite kolleegium, rektoriga eesotsas. Nemad valisid endi seast igal aastal rektori, keda aga kantsler pidi veel omakorda ametisse kinnitama.

Endistest gümnaasiumi 8 professorist olid ülikooli juurde jäetud 6, teised olid kutsutud enamasti Saksamaalt ja Rootsist. Kuid selle peale vaatamata leidis vakant õppetöösse ja mõnel professoril tuli käsitleda kahte ainet. Professoritest olid rahvuse järele sakslased enamuses. Tervel „Academia Gustaviana“ kestvuselt tegutsenud 24 professorist olid 17 sakslast ja 7 rootslast. Õppekeeleks ja osalt ka ametlikuks asjaajamise keeleks oli, nagu sel ajal üldiselt moes, ladina keel. Kirjavahetus kantsleri ja ülikooli vahel sündis aga osalt rootsi, osalt saksa keeles.

Kohe ülikooli tegevuse algusest peale tulid professorite seas hõõrumised ja lahkkelid kahe rahvuse vahel ilmsiks. Vastastikused süüdistused ja kaebused ülemuusele, kantslerile, olid sagedased. Ka üliõpilased olid teisest rahvusest ksv! ksv! ja professoritega vaenujalal. Vaenu suurendas veel võistlus teenistuse pärast väljaspool ülikooli, sest professorite palk oli võrdlemisi väike. Paljud leidsid kõrvalteenistust linnas kirikuõpetajatena

Sajang möödus, ent säilitas endiselt paljud õppevormidest ja — korraldusist tingitud pahed. E. Renan'il näib õigus olevat, kui ta kuski kirjutab: „Makardan, et 20. sajangu tööks on paljude tabavate ideede paberikorvist väljatoomine, kuhu 19. sajang nad kerge-meelselt on visanud.“ Ja kas pole viimasel veerandsajangul mitmed — nende seas, mulle näib, veenvaimalt Gaudig — jällegi tähelepanu juhtinud ülikooli õppetöö korraldusele. „Kujutelge ometi“ — ütleb „Didaktiliste präludide“ ja „Didaktiliste ketserluste“ autor — „et poleks enam loenguid. Võtke julgust mõelda, et pole enam seda, mida ladinlased prätiseerivad „tradere“ ja „audire“ mõistega. Siis võiks õppetööd otstarbekaimalt organiseerida, mille puhast läbiviimist just loengud takistavad, ning ülikool saab intensiivse teadusliku töö kõrgelks kooliks. Pole enam ühtegi ex cathedra dotseerivat professorit, pole enam järele kirjutajaid üliõpilasi“, kes kõike seda „was mit Schwarz auf dem Weiss niedergeschrieben, getrost nach Hause tragen“. Ei pruugi ollagi Gaudig'ile omast idiosünkrasist, et vaimustuda avanevaist perspektiividest, kus senise teadmiste edasiandmise mehhanismi asemel on „uurimise meister“, pigemini „uurimise kunstnik“, „uurimise õpilaste“ seas. Siis oleks akadeemilises stuudiumis tunnustatud meistri töö: üliõpilased vaatlevad uurimise meistrit ta töötoas ja loomingus ning juhatatakse tema poolt kindlate töömeetodite omandamisele.

Gaudig pooldab otseselt vaadet, et akadeemilise

ja sekretäridena, ülikooli juures laeka- ning raamatukoguhoidjatena. Ei jäetud ka juhust kasutamata, et ülikooli teenistusest lahkuda, kui erateenistuses välja-vaated paremad. Tuli ka ette kuritarvitusi professorite poolt, kes olid sattunud võlgadesse.

Ülikooli majanduslik seisukord oli ka tõesti väga ebakindel. Ainukesteks tuluallikateks olid ülikooli kuni-ninga poolt kindlaksmääratud riigi-rendimõisad Ingerimaal. Et rentnikud aga väga korratult endi rahalisi kohustusi ülikooli vastu täitsid, siis tuli professoritel sagedasti oma kasinat palka kaua oodata. Tihti tasuti seda ka natuuras. Kuningas püüdis asja sel teel parandada, et mainitud mõisade valitsemise senistelt ametnikkudelt andis ülikooli kätte. Tulemused olid aga vastupidised ja endine korraldus pandi uuesti maksma. Rahalise kitsikuse tõttu jätsid ülikooli raamatukogu, igasugused teaduslikud kollektsoonid ja kõrvalasutised palju soovima. Raamatukogu ja trükikoda püüti täiendada vakant õppetöölde tõttu eelarvest ülejäänud summadega. Aastal 1649 annetaskuninganna Christina ülikoolile väärtusliku kogu raamatuid usu-, arsti-, õigus- ja filosoofia-teaduse kohta. See kingitus oligi kindlasti ülikooli raamatukogu aluseks.

Aastal 1639—1640 ehitati ülikoolile uus hoone, mille pidulik õnnistamine oli 2. novembril 1641. a. Asukoha asjus lähevad arvamised lahku, kuna Tartu linn peale selle täielikult maha põlenud on. Tõenäolik on, et ta asus Jakobi tänaval, praeguse ülikooli vastas, vasakulpool Toome mäele viivast alleest, praegu ehitamata pargi all. Teisalt oletatakse aga, et uus ülikoolihoone asus praegusel Jaani tänaval, samanimelise kiriku peasissekäigu vastas, umbes praeguse vangimaja kohal.

Ülikooli kursuse kestvus oli 3 aastat. Lõpetamisel tuli sooritada vastavad eksamid, ilma milleta riigi-ega

õppetöö loengu- ja seminarivormist peab viimane valdavaks saama. Akadeemiline seminar tõendab juba oma praeguses arenemises seda, et ta on võrratult väärtuslikum abinõu ülikooli sihi saavutamisel. Seda enam, et ta õpilased kõvasti tööle paneb, kusjuures töö tundub õige korralduse juures ülevana ja magneetivana. Ei ole veel küllaldane vabaneda valitseva loengu ajalisist, ruumilisist ja dünaamilisist kitsendusest, vaid „teaduse meistrid“ peavad kujundama, vormima ja hingestama töötavaid ühiskondi. Kuid see vajab meistri, kunstniku juhtivat kätt. Olen ise läbi elanud kummaliselt veetlevaid seminaritöid ja seminariõhtuid, mis osavõtjaid hinge takka kinni haarasid ning võlutulena läbi lumetuisu ning sügisese koondasid. Olen ka „osavõtmatult“ külastanud neid keskkooli küsimis-kostmis-süsteemile rajatud quasi-seminarisid, mis mõjuvad otse eemale-tõukavalt. See näitab veel kord, et praegusse loengutekõrbe upuvad seminari-oasid taluvad sageli võõrapäraselt nime, sisuliselt aga eitavad ta mõtet ja isetegevuse printsiipi täielikult. Selle asemel, et olla elavast meistikäest juhitud ja pärastpoole ikka vabamaks muutuvaks tunnetusprotsessi koondiskohaks, mõjuvad nad otse hajutavalt. Ent kuidas siis korraldada seda kiidetud isetegevuse ja tunnetusprotsessi kujunemist, kas pole see petlik fatamorgana ja fantasma, mis kohe kokku langeb, niipea kui tõelikkus katted me silmilt kõrvaldab. Gaudig kujutab seda järgmiselt: Tulevase üliõpilaste kolleegiumi kõik liikmed omandavad kõige pealt ots-

tarbeka kompendiumi läbi — mis, kõige parem, olgu dotsendi enda käsitis — privaatelektüüriil ülevaate sellest teadusealast, millesse süvenemine peab sündima, kõnealuses seminaris. Vabas jutlemises, referaatide jne. läbi omandab dotsent ülevaate sel teel saavutatud tunnetusist. Rõhk on selle juures olulise tunnetamisel, juhtmõtteil, ehitusest ja süsteemist arusaamisel. Juba selle töö jooksul tõusevad vastavale teadusalale omased probleemid. Veel rikkamate probleemiseadelduste tekitamiseks on kasulikud eestkätt kompendilised käsitlused. Neis juhivad terve rida asjaolusid probleemidele; olgu need siis vahed ainese valikus, korralduses, rõhutamises, faktilise materjali käsitamises, sündmuste ja nähtude kausaalses tähenduses või m. m. Üks osa üle silmapiiri tembistunud probleeme lahendatakse otsekohe dialektilise lahastuse abil. Teiste juures lükatakse lahendus edasi, kuni katsed, vaatlused ja uurimused on praktikumides, ekskursioonidel jm. sooritatud. Pakitsevaimad küsimused tõstetakse aga välja erilisiks ja laiemaulatuslikuks käsitlusiks. Tööjaotuse kogemusil annab juhtiv dotsent üksikstuumiumid eriülesandena kolleegiumi liikmeile. Selle juures määrab ta igale ühele lahendust ja selgitust toova käsitluse mõne eritöö alusel või ühendab teisel rühma üliõpilasi paljuis allikais ja käsitlusis laiailpaisatud ainese või vaatlusil ja mõõtmisil hangitava selgitustöö sooritamiseks. Muidugi ei küünita alati probleemi lahendamiseni, sest osalt ei ulatu selleks üliõpilaste jõud ja aeg, osalt aga selle tõttu, et teadus ikka

ka erateenistuses kohta ei saanud. Eksamid olid sunnitud nii ülikooli lõpetajale, kui ka väljamaale edasiõppima minejale.

Mis puutub üliõpilaste arvu, siis oli immatrikuleeritud üliõpilaste arv ülikoolis avamisaastal 84. Kogu „Academia Gustaviana“ kestvusel 1632.—1656. a., s. o. 24 a. jooksul tõusis immatrikuleeritute arv 1011. Nendest oli Rootsist ja Soomest 595, Liivi-, Eesti-, Kuramaalt 310 ja väljamaalt 106, seega tugev rootslaste arvuline ülekaal. Vastavalt oli ka 202 teaduslikust kirjatööst, mis tol ajal üliõpilased kirjutasiid, 170 rootslaste ja ainult 30 kohalikkude, s. o. sakslaste omad. Teaduskondadest oli usuteaduskond liikmete arvult kõige suurem. Temal oli ka ülikooli sisemiste asjade juhtimisel kaaluv sõna.

Saksa soost üliõpilaste väike arv oli tingitud peajasjalikult sallimatusest ja vaenulikkusest rootslaste vastu. Selleks andis põhjust peajasjalikult Rootsi valitsuse püüed kärpida mõisnikkude võimu. Osalt oli selles süüdi ka rootslaste erapoolikus ülikooli haridusega isikute määramisel riigi ametitele, stipendiumite, pensionide ja õppevahendite jagamisel üliõpilastele, kus oma rahvusele anti eesõigus. Eriti vaenulikud olid kuramaalased, kes sõbrustasid poolakatega — Rootsi vaenlastega.

Tol ajal õppis hulk kohalikust aadlist Saksamaa ülikoolides. Selle soovimata nähtuse ärahoidmiseks tarvitati mitmesuguseid surveabinõusid. Püüti isegi väljamaa kultuuri maha teha ja takistada temast osasaamist. Oma ülikooli juures olid ette nähtud hulk stipendiume. Kohasaajateks nii riigi- kui ka erateenistuses võisid olla ainult Tartu ülikooli lõpetanud isikud, või kes seal täiendavalt eksami sooritanud. Üliõpilastele anti suuri eesõigusi, vabastati sõjaväeteenistusest ja igasugustest varanduse- ning tulumaksudest. Päranduse jagamisel

oli üliõpilasel teadusega mitte tegemist tegevate isikute suhtes eesõigus.

Veel ei jõudnud aeg oma lepitavat mõju avaldada, kui Liivimaa juba uuesti sõja tallermaaks muutus. Augustikuul 1656. a. tuli Vene tsaar Aleksei Mihailovitsh oma sõjaväega Riia linna piirama. Üks korpus, 40.000 meest, vürst Trubetskoi juhatusel tuli Tartut vallutama, mis ka võrdlemisi kergesti sama aasta 12. oktoobril linna väga väikese garnisoni ja mõnede kodanikkude äraandmise tõttu õnnestas. Sellega oli lõpp Rootsi valitsusel Tartus ja ühes sellega ka ülikoolil. Raamatukogu ja trükkikoda müüriti tolleaegse Maarja kiriku keldrisse, kust nad ka 1688. a. tõesti leiti. Tolleaegne Maarja kirik asus praeguse ülikooli parema tiiva kohal. (Samas kirikus peeti ka loenguid uue ülikoolihoone ehitamise ajal).

Peale Tartu hävitamist asus osa professoreid Tallinna elama, kus nad (arvult 4) prof. Virginius'ega eesotsas katsusid jätkata ülikooli tegevust. Üliõpilasi oli aga väga vähe, 1657.—1665. a. immatrikuleeriti ainult 49. See tegevus oli nagu viimane hingetõmme enne „Academia Gustaviana“ lõpulikkude hingusele minemist.

II.

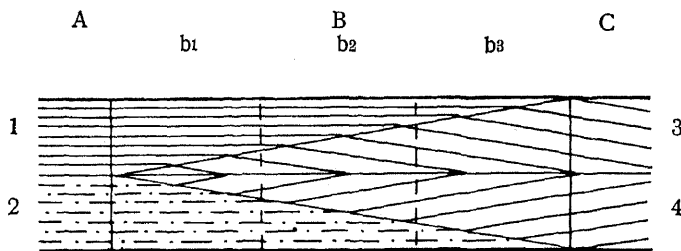
Aastal 1661, mil rootslased Kärde rahulepingu põhjal Tartu venelastelt tagasi said, kerkis ka ülikooli avamise küsimus uuesti päevakorrale. Juba a. 1665 tuli kindral-kubernerile kuninglik käsk, selgitada ülikooli Pärnu asumise võimalusi, kuulata järele rüütelkonna ja muude seisuste arvamusi selle kohta, ning kindlustada ülikoolile sissetulekuid reparteerimise teel iga adramaa pealt ja endistest temale kuuluvaist mõisadest. Kahe aasta pärast korraldati seda käsku uuesti, kusjuures olid ära näidatud ka ülikooli tuluallikad ja antud õppejõudude ning teiste ametnikkude koosseisud ja palgad.

veel non liquet ees seisa. Sel juhusel on ometi küllaldane tunda vähemalt seda teed, millel lahendust otsitakse.

Kui nüüd õpilase enda seminaritöö teatud piiratud areaali teaduse üldalast tunnetuse viimsele piiridele viib, siis ei ole ka see suur üldala enam dogmaatilise omandamise objekt, vaid iseenda töö läbi teaduslikult vallutatud tunnetus, mille väärtust üliõpilase suhtes ei vähenda ka see, kui ta on mitmesuguseil põhjusil jätnud lahendamata probleeme maha. Ainult sel või lähedasel teel omab ülikool õnnetu dualistliku organisatsiooni asemel tervikulise ja ilusa ehitusega korralduse, mis tugeneb isetegevusele ja suhtelisele vabadusele. Sellega tõstetakse ka akadeemilises studiumis esiplaanile õpilane, see objekt, mida voolib õpetaja, pigemini see olevus, kelle miljöödkujundavaid tegureid juhtigu õpetaja. Ärgem arvakem, et õpilase esiplaanile seadmisega alandatakse õpetajat. Võib olla, et viimase õpetetöö raskeneb, ent ainult sel juhusel kui akadeemiliste õpetajate arvus kitsi ollakse. Ei suuda Öhtumaa, kõnelemata kodumaast, — ikka veel Uuele Ilmale selles mõttes järele, et ta akadeemias kaks seeriat teadlasi — uurijad ja õpetajad — funktsioneeriks ning võimaluse korral ka vahelduks (NB: W. M. Davis'e vastasutatud geograafia-ülikool). Siiski on läbinähtav, et ka seniste koosseisudega paremat võib saavutada.

Kujuneb ka keskkooli õpetegevus ikka rohkem isetegevuse alusel, siis saabub kord aeg, mil õpilane sujuvalt siirdub ülikooli. Waimlise arenemise kontinui-

teedi mõttes oleks sel ülisuur tähtsus. Kodus valitsevaile deiktistele ja dialoogilistele õppevormidele selliks koolipõlves akroamaatiline ja heuristiline. Viimase kahe alatasa suurenedes siirduks akroamaatiline lektüüriliseks ja heuristiline muutuks akadeemilise studiumi viimasel poolel dirizeeritud dirizeeruvaks (vt. joonis). Siis taanduks meetodipatoloogiliselt tingitud „üle-

Joonistanud V. Üprus.

Koostanud Edg. Kant.

A — ennekoolliaegne periood (kodu), B — kooliperiood (b₁ — algkool, b₂ — keskkool, b₃ — ülikool), C — iseseisva töö ja loomingu periood (iseseisev elu), 1 — deiktiline õppevorm, 2 — dialoogiline, 3 — dotseeriv, akroamaatiline (pärast lektüüriline), 4 — heuristiline (algul dirizeeritud, pärast dirizeeruv).

koormatuse" nähtus õpilaste juures ja akadeemilise studiumi sukeldunud noormees ei pruugiks läbielada vaimliste jõudude piinavat inaktiveerimist, isetegevusetusse, latentssesse staadiumi tagasiminekut. Wabadusest

Avamine pidi olema a. 1668 Tartus. Aga juba sama aasta sügisel muudeti uue käsikirjaga ülikooli korraldus ümber ja asukohaks määrati nüüd juba Pärnu. Sissetulekuteks oleks olnud Liivi-, Eesti- ja Ingerimaa rüütelkonna mõisadest saadavad kingitused. Pärnus alustati ka uue ülikooli hoone ehitamist. Kuid kõigel sellel ei olnud vähematki edu, sest kohalik aadel töötas kõigile korraldustele igal võimalikul juhusel vastu, milleks õhutas neid osaline mõisade võõrandamine Rootsi valitsuse poolt.

Asi hakkas energilisemalt liikuma a. 1687. Siis oli algatajaks rüütelkond ise. Nähes, et raha asjata välja oli antud, pöörasid nad ülikooli uuesti avamise asjus kuninga poole, millega ka kuningas Karl XI päri oli. Asukohaks soovitas kindral-kuberner — Pärnut, kindral-superintendent — Riia, kuid kuningas määras selleks Tartu. Endine ülikooli maja, mis 1667. a. tulekahju läbi tublisti kannatas, seati jälle korda. Endiselt ülikoolilt pärandas uus peale põlenud seinte veel osa trüükikoda ja raamatukogu, mis olid varjul, nagu eelpool mainitud, Maarja kiriku keldris.

Pidulik teise rootsiaegse ülikooli avamine sündis 18. augustil 1690. a. Esimeseks kantseriks määrati kindral-kuberner Hastfer, prokantsleriks — kindral-superintendent Fischer. Esimeseks rektoriks valiti usu-teaduse prof. Moberg.

Ehk teine rootsi ülikool küll sootuks uus oli, uue kuningliku põhikirjaga (28. jaanuarist 1689. a. Stockholmis), oli ta siiski mõeldud esimese uuendusena, millest tingitud ka tema nimi „Academia Gustaviana Carolina“. Kuid võrdlemisi üürrike oli seekord tartlaste õnn näha omas linnas ülikooli. Juba 5 a. pärast sai kuningas Karl XI aru, et ülikooli Pärnu üleviimise välise vaenlase hädaohu tõttu on möödapääsematu. Kuid ta suri enne,

kui jõudis seda teostada. Ka professorite seas võttis sõjahirm varakult maad. Nad pöörasid kuninga poole palvega, ülikooli Tallinna üle viia. Et aga Pärnus juba vastav hoone olemas oli, mida küll vahepeal riigi vara-aidaks ja moonaladuks kasutati, siis oli kuningas viimase poolt.

25. juulil 1699. a. pidas retoorika prof. Dau Tartus avaliku lahkumiskõne, de migratione literarum, ja juba 28. aug. samal aastal oli pidulik ülikooli avamine Pärnus. Kuna professorkond pea tervelt uude asukohta kaasa läks, jäid üliõpilastest vähesed trunks oma alma mater'ile. Suurem osa asus õppimise jätkamiseks kas Rootsi või mujale väljamaale, sest ka Pärnus oli elu sedavõrd ärev, et teadusliku töö tegemine võimatuks osutus.

Pärnus oli ülikool täiesti vaeselapse osas. Taani Vene ja Poola salajane Rootsi vastane sõjaleping ja 1700. a. lahti puhkenud Põhja sõda nõudsid tervet kuningas Karl XII jõudu ja tähelepanu. 1704. a. langesid Narva ja Tartu ja 1710. a. Riia. Enne selle allaandmist Liivimaa rüütelkonna poolt feldmarssal Scheremetjev'ile esitatud tingimustes puudutas 4. artikkel ka ülikooli. Nõuti, et ülikoolile jääks alale tema mõisad ja professoriteks oleks, nagu vanastigi, andekad ja luteriusulised mehed. Vastuses oli öeldud, et kui linn ilma vastuhakkamata alla annab, täidetakse ka ülalnimetatud soovid ja ülikooli isegi laiendatakse, jättes vabaduse sisse seada uut õpetooli Slaavi keelte tarvis.

Vaatamata sarnase rõõmustava vastuse peale, kujunes asi sootu teisiti. Professorid parema meelega nägid ülikooli tegevuse lõpetamist, kui et oleks alistunud mõnesuguste sõja tõttu tekkinud kitsendustele. Enne Pärnu valdamist venelaste poolt, lahkusid nad Rootsi, viies kaasa pea terve raamatukogu, suurema osa

vabadusse sünniks siis edu ning ärgem arvakes, et hinnaline akadeemiline vabadus selletõttu kaoks. Ei — ta säiluks, pigemini siis alles võidetakse ta enda töös kätte. Mul tuleb elavalt meelde mu armsaima õpetaja poolt peetud stuudiumi sissejuhatavat kõne, kus ta ütles, et „geograafiline on akadeemiline vabadus selleks, et täie jõuga tööd teha“. Ma usun, see alus on akadeemilise stuudiumi iga tööala peale laiendatav. Sellejuures ei kitseneks oluline akadeemiline vabadus ka tulevases ülikoolis, küll avaneks aga seal määratud vabadus ja isetegevuse horisondid, kust tänapäeval ürgab laiskus ning kus hägutab tühjus ja ajaraiskamine. Kahtlemata piirduks vältimisvabadus tunduvalt, sest puudumine seminarist ja praktikumist maksab end sootuks teisel moel kätte kui puudumine loengult: siin oleks kõigepealt mitte teadmiste, vaid vaimlise jõu ja oskuste kaotusega tegemist. Ent vältimisvabaduse piiramine tasutakse rohkesti valdavast loengusüsteemist tingitud passiivsuse ja latentse kõrvaldamise läbi. Seda enam, et seminar talub suurt sisemist vabadust ega nõua sugugi — nagu mõnel poolt tahetakse väita—ülikooli muutmist küsimiskostmissüsteemiga kooliks. Selline õpetaja ja õpilase vaheline suhtlemisvorm on akadeemilises seminaris algusest peale erandatud ning kõneleb seminarikorraldusele lausa vastu. Selle asemele astub vabamaile mõtlemisimpulsidele tugenev suhtlemine, kõige pealt aga dialektiline mõtete käik ja disputatsioon. Viimane

võib ainult eeskujulikust seminarist osavõtmatule ja eemalseisjale anakronismina näida. Tegelikult on teaduslike küsimuste diskussioon disputatsiooni näol erikordselt väärikas, eriti humaniora alal. Endast mõistetav, et ta kindlale süllogistikule alusele tugeneva peab. Samuti tuleb kõige kindlamalt ära hoida, et disputatsioonis esile ei tüki Schopenhaueri — Parerga's ja Paralipomena's — mainitud autute vaidlejate võtted. Selle eest hoolitsegu seminarijuhataja, dotsent või professor. Teaduslikus disputatsioonis kodunemine on äraarvamata tähtis tänapäeval, kus isegi akadeemilise haridusega isikud ei suuda — eriti poliitilises võitluses ja „avaliku arvamise“ veergudel — vältida selliseid lubamatuid võtteid, nagu circulus vitiosus, järeluste vabritseerimine, siiramine ning veel sagedamini argumentatio ad rem asemel argumentatio ad hominem, ad populum ja ad auditores. Disputatsiooni pole tarvis seminari forumil just kesk-aegse mustri järele toimetada, kus defendent lausub kateedril teesi ühes status quaestionis'e ja tõendusiga, kus oponent esineb oma opositsiooni süllogismiga ning millele järgneb defendendi terve süllogismi kordamine, propositio maior, distingo, nego, concedo maiorem jne. Küllalt on kui vaielusil piinlikult jälgitakse, et ebaõiged järelused ja vastuväited allakriipsutamata ei jää. Sellised disputatsioonid mõjuks kaasa mõistete tekkimisele, harjutaks korralikku loogilist mõttetööd

arhiivist, pitsati ja isegi rektori mantli. Lisaks sellele kaotusele tabas Pärnult veel samal aastal, s. o. 1710, õnnetus katku näol. Suri terve magistraat kui viimase sekretärini ja elanikkudest umbes 1150. Need asjaolud said ülikoolile saatuslikuks, ehk küll ka Peeter Suur heameelega soovis ülikooli tegevuse jätkamist.

Ka „Academia Gustaviana Carolina“ omas samu puudusi, mis tema eelkäija, nimelt ebakindlusetus ja korraldamatus majanduslikkudes asjades ja lõhe rootsi ja saksa elemendi vahel. Professoritest olid seekord, vastandiks esimesele, rootslased arvuliselt suures ülekaalus. Kui enne oli 24 professorist 7 rootslast, siis oli nüüd 28 professorist ainult 4 sakslast. Selle peale vaatamata valitses ka siin rahvuslik sobimatus igal sammul. Tuluallikaks olid ülikoolil mõned mõisad Tartu ümbruses, millede tegelik juhtimine oli ülikooli enda käes. Raha-saamine oli aga väga korratu ja vahepeal anti igale professorile palgaks tasuta maad ja metsa. See kõik mõjus halvavalt ülikooli õppetegevuse peale ja tegi tema välistest asjaoludest ärarippuvaks. Hoogsus õppetegevuses oli vähem, kui esimeses ülikoolis. Professoreid näis enam huvitavat küsimus, kuidas saadud palka läbi elada, kui et seda teenida. Loengute pidamises valitses otse lõuamatu lohakus. Õpetajaskonda oli täiendatud, võrreldes esimese ülikooliga, ühe tantsu-õpetajaga, kelleks kinnitati Philipp Basencour a. 1695.

Äärmiselt ärevate aegade tõttu oli üliõpilaspere arvult palju vähem. Tervel tema 20 a. tegevuse kestvusel tõusis immatrikuleeritute arv ainult 587.

III.

Eelmistes osades oleks olnud lühidalt kirjeldatud Rootsi ülikooli ajalugu tema kahel tegevuseperioodil. Kui nüüd tahaks lähemalt tutvuneda tolleaegse üliõpilaskonna sisemiste korraldustega, tema suhtumisega üli-

koolile ja kaaskodanikkudele ja selle avaldusvormidega, siis olme kaunis raskes seisukorras. Mainitud küsimust otsekohe käsitatav kirjandust meie ajani säilinud ei ole. On ainult olemas üliõpilasvanne (Juramentum Studiosorum) ja Rootsi ülikooli põhikirja (statuut), mille Karl XI 28-al jaanuaril 1689. a. Stokholmis kinnitas. Neis lei-dub siis mõni üliõpilaskonda puudutavaid seadusi ja privileegiume käsitlev peatükk. (Cap. XXII „De vita et moribus Studiosorum“). Need on enamasti karmid eeskirjad ja valjud üksikasjaliselt välja töötatud määrused, mis lõpevad suuremalt jaolt karistuse ähvardusega. Neis peegelduvad asjaolud, milledega tolleaegne üliõpilaskond tegemist tegi ja mis tema meeli valdas, seda enam, et nimetatud põhikirja kokkuseadmisel oli olemas kogemusi esimese ülikooli üliõpilaste elust ja ülalpidamisest.

Mainitud põhikirja (§ 5) järele pidi „igatüks, kes Tartu tulli õppimise otstarbel“ 8 päeva jooksul ilmuma, rektori juurde, kes tema isiklikult sisse kandis matricula'sse. Selle juures andis üliõpilane vande, milles töötas „kõigis asjus rektori sõna kuulda ja alistuda akadeemia statuutidele ja senati dekreetidele ja mitte ise kätte maksta haavamiste ja muude isikut riivavate tegude eest“. Üliõpilane töötas akadeemiast lahkuda ainult rektori loaga ja linnast mitte enne oma asjadega põgeneda, kuni võlausaldajatega arved õiendatud. Lõpuks lubab üliõpilane igapäidi ülikooli heale käekäigule kaasa aidata, missugusesse olukorda ta ka ei satuks.

Sellega oli rektori kätte usaldatud järevalve üliõpilaste rahaliste asjade üle. Ka põhikirjas manitsetakse üliõpilasi raha raiskamast mittetarvilikkude kulude, nagu joomingute, uhkete riiete ja muude tühjade asjade peale (§ 9). Kaardi-, viirfli- ja muud mängud on täiesti keelatud, ning sel teel omandatud võoras raha ja raamatud nõuab rektor või konsistorium tagasi, ühtlasi süüdlasi

ning arendaks argumentimise osavust — kõik vajalikke asjaolusid (Fr. Hettinger, Fr. Paulsen, Juan Luis Vives, Antonio Possevino j. t.).

Peatähtis on seminariküsimuses ikkagi töö differententsatsioon ja integratsioon. Ainult selle küsimuse õige ja tabava lahendamise suudab seminarisüsteem loengusüsteemi enamikult asendada ning õpilast viia passiivsusest isetegevuse elurõõmsaile ja tarmukaile tööradadele. Tänapäeva väheseis seminarides võib aga tähitella — sellele vaatamata, et üldtööle ühine alus seatud — iseseisvamate üksiktööde omavahelise ja üldtööga sideme puudumist. See tähendab aga, et üksiktööde käsitlemist ja eritlemist peale referendi ja oponenti teised kaastöölised inaktiveeritakse. Selle üle kaebavad silmapaistvad autorid ja allakirjutanule on ta mitmes meie seminaris teravalt silma torganud. Pole siis ime, kui kaebusi kuuldu seminaride läbirääkimiste loidusest. Ometi ei ole mitte ainult soovitatav, vaid esimesil semestrel koguni kategooriliselt nõutav, et seminarides valitseks tugev integratsioon. Alles siis, kui üliõpilase teaduslik pagas ja huvi ning oskus on suurenenud, võib differententsatsioon progresseeruda. „Siiski tuleb seminari forumile ainult seda kanda,“ — ütleb seminaride agar eestvõitleja Gaudig — „mille üle seminarist osavõtjad suudavad teatud määral otsustada.“

Eritööd, mida üliõpilane sooritab stuudiumi viimasel pooltel ja veerandil, ning mis jäävad seminari

töö- ja huvikonnast eemale, olgu samuti dotsendi juhtida ning õpetaja üksiktöötajale kättesaada. Oma tunnetuse külluse ja uurimise otsuste saavutustega ergutab dotsent üliõpilasi tunnetuste omandamisele ja uurimisele, võtab aga omalt poolt vastu need ergutused, mis tekivad elavast töösuhtlemisest noorusele. Sellise vastastikuse suhtlemise ergutava väärtuse ja viljakuse peale on mõne aasta eest — vist siinsamas „Üliõpilaslehes“ — professor P u u s e p p tähelepanu juhtinud. Need — praeguse stuudiumi korralduse juures — vähesed, kel on rõõmus võimalus olnud sel moel akadeemilise õpetajaga suhtuda, teavad küll vist hästi, millise kallihinnalise väärtusega on selle nähu juures tegemist. Tänapäeva suhete juures seisab aga suur valdav enamik üliõpilasi akadeemilisest õpetajast kaugel, liiga kaugel. Ometi on dotsendil erilisel head võimalused õpilasega suhtlemiseks just seminari forumil, mis pealegi viib nolens volens otsesele kokkupuutumisele. Tänapäeval ei tunne aga neis teaduskondades, kus praktikumid puuduvad (näiteks õigusteaduskonnas) professor üliõpilast ja viimane küsib eksamil minnes pahatihti teistelt: „ei tea“ mis moodi prof. N. N. õieti välja näeb, — tahaks õige eksameid „lopsima“ hakata.“ Difficile est satiram non scribere!

Seminari tööga ei sobi mitte ükski õpetaja ja õpilase lähem suhtlemine, vaid — eriti edasijõudnute — seminari näol on professoril pealegi väga hea tööjõud kollektiivse tööjaotusliku uurimise jaoks olemas. Hea

karistades (§ 9). Üldse oli tolleaegse üliõpilase iga eluavaldu nii ülikoolis, kui ka kodus ja väljas määrustes ette nähtud. Rektor esines alati ka tema usulise ja eetilise külje eest hoolitsejana.

Uheks mõjuvaks kasvatusesabinõuks peeti püha kirja. Üliõpilasi manitsetakse piibli lugemisele hommikul ja õhtul (§ 1). Terve stuudium sündigu Jumala auks ning vagadus olgu kõikide tunnuseks. Käidagu tihti kirikus ja pühal armulaval (§ 4). Jumala sõna ärku tarvitatagu nõidumiste ega ebause talituste juures (§ 2). Pühaliku vande murdmisele ning rektori ja konsistoriumi käskude täitmata jätmisele järgneb väljaheitmine (§ 2).

Imelikuna tundub keeld rektorile ja professoritele haavavalt vastata ja nende ning senati määrusi omavoliliselt maha kiskuda (§ 6). See kõik ei anna just head tunnistust tolleaegse õppiva noorsoo kasvatusest. Loengutel käimisest suurt ei hoolitud. Vast ainult toetuse ja stipendiumi saajad tundsid end selleks kohustatud olevat. Ka seda pahet püüti kõrvaldada sundmäärustega. Kes loenguid ei kuulanud ja ennast manitsuse peale vaatamata ei parandanud, see saadeti kodumaale ehk vanemate juurde tagasi (§ 5). Osalt põhjustasid professorid ise loidu loenguil käimist, pidades korratumalt loenguid. Eriti kuulus oli sel alal õigus-teaduskond.

Õppetöö asemel andus tolleaegne üliõpilane täie innuga lõbude nautimisele, püüdes võimalikult täiel määral ära kasutada oma lühikeseajalist privilegeritud seisukorda. Alalised pidud, joomingud, kakelused, akende lõhkumised, uste sissemurdmised, majade piiramised — need olid asjad, millega tolleaegne üliõpilane tegutses. Mõeldi välja kõige hullemaid tükke, et oma eesõigustatud seisukohta kuidagi viisi tähelepandavaks teha. Nimetatud pahedele püüti piiri panna, neid põhi-

kirjas karistuse ähvardusel ära keelates (§ 7). Duell oli kõvasti keelatud ja sellest osavõtnud mõlemaid pooli karistati (§ 27).

Eriti langenud pidi olema tolleaegse üliõpilase komblus ja kõlblus, sest ega asjata ei manitseta (§ 8) igauhte hoidma oma keha, mis on „Püha Vaimu asukohaks, aus ja lugupidamises“. „Ärgu määratagu end kiimalusega, vaid hoitagu alal õige häbelikkus ja puhtuse ilu...“ „Täidetagu alati oma elus kasinuse ja usu nõudeid, taotletagu kasinust ja mõõdukust oma tegudes, hoitagu hoolega kõrvale kirgede pesadest ja tülikohtadest“. „Keegi ärku murdku vägivaldselt sisse lõbumajadesse, hoitagu kõrvale kõrtsidest ja olgu ära neetud kõik Bacchuse orgiad“. Sellest näeme, mil kombel ülikool hoolitses oma kodanikkude moraalse külje ning kommete eest, missugustesse piiridesse oli suletud see elu.

Rohkesti omapärast pakub selleaegse üliõpilase juriidiline seisukord. See on fikseeritud põhikirja cap. XXIV „De privilegiis Studiosorum“. Ülikool, kantsleriga eesotsas, oli täielik riik riigis. Temal oli oma kohus, mille esimeseks instantsiks oli rektor, teiseks professorite kolleegium ja kolmandaks, ning ühtlasi lõpulikuks — kantsler. Üliõpilasele, kes auhaavamise protsessi võitis, pidi süüdlane, peale hariiliku karistuse kandmise, veel 20 marka maksma. Teistele kohtutele allusid üliõpilased ainult teatud juhtumisel ja siis pidi kohus nende asju arutama esimeses järjekorras (§ 2). Linnas ja selle ümbruskonnas võidi üliõpilast areteerida ainult ülikooli senati nõusolekul, välja arvatud kuriteolt tabamise korral. Katku ajal võidi üliõpilaselt ainult pool üürirahast nõuda. Kes üle kahe aasta vahetpidamata ülikoolist eemal oli olnud, pidi ennast uuesti immatrikuleerida laskma (§ 14). Üliõpilastel oli lubatud nädalas kaks korda tarvitada ülikooli raamatukogu —

tahtmise juures võib ta sellisest tööühiskonnast arenada tõsise uurijatepere. Eeldatud muide, et ta ei kollektiivi ega üksikut puht oma sihtideks ära ei püüa kasutada, millisest nähtusest — *horribile dictu* — kroonikad vahest kirjutavad.

Olgu kuidas on, tuleb tunnistada, et ka hoolsaim üliõpilane võib oma teaduse alal ainult väheulatuslikul areaalil iseseisvalt ja lõppeks iseuurivalt tegutseda. Isegi sel juhusel, kui seminaritööle seltsiõh rohkesti päris vabatahtlikku tööd kodus, raamatukogudes, looduses ja praktikumides. See on vääramatu tõde. Ent akadeemilisest stuudiumist ei tohigi me nõuda, kes teab millist kaelamurdrvat salto't teaduse äraarvamata avarate sõjaväljade vallutamiseks. On juba väga hea, kui üliõpilane on omandanud kindla töötehnikat. Kui tal üldse on kalduvust ja huvi teaduslikule mõtlemisele, siis aitab ta end selle töötehnikaga peale stuudiumi aega ise edasi.

Selle küsimuse juures puutume me kokku eksami probleemiga, mis peab tehtud töö läbikatsumiseks osutama ja mille kohta ütlevad enamjagu üliõpilasi — võib olla aga ka õpetajaid — *anathemasi!* On selge, et teadusliku töö hindamisel peaks töötehnikat valdamine otsustavaks momendiks olema. Sest kes on jõudnud oma teaduse mõne probleemi viimsete konsekventsideni ja kindla tehnikaga jälginud ning selle juures eruditsiooni ja töörõõmu tunnud, sel on heuristiline töömeetod muutunud omaseks ja ta ei kaota enam kergesti teadusliku töö võimeid. Ta suudab alati ise vajalisele pihta anda ja sellest jagu saada, sellal kui meetodilt ja töötehnikalt arenematu — olgugi teadmisi laialdase pagasiga — võib palju kergemini pärastpoole hätta jääda. „Kirjaliselt ja suusõnaliselt eksameilt olgu põhimõtteliselt eemaldatud positiivse teadmise iga fikseerimiskatse“ arvab Gaudig („*Didaktische Präudien*“) ja prof. Maurice

Caullery („*On the Universities and scientific life in the U. S. A.*“) ütleb: „Ei tohi ära vahetada haridust teadmistega.“ Selle asemel tuleb kinnistada kui palju on õpilasel teadmiste kindlust ja korraldust ning kuidas ta seda kasutab vähemate teaduslike ülesannete lahendamisel. Niikuinii on õppevormide halvaks tulemuseks teadmiste rohkus ning hariduse ja töötehnikat puudulikkus. Ei ole eksameil põhjust just seda suurt puudust veel suurendada. Mõne aasta eest (1921) kirjutas Harvard-University president A. Lawrence Lowell U. S. A. ülikooli olusid valgustavas koguteoses „*Education problems in College and University*“, artikli „*The Art of Examination*“, kus ta väga järsult senise eksamiviisi vastu üles astub. Ta ei hütia küll „*Quos ego!*“ nagu see — vist — inglase, kes eksamite pärast ülikooli senati soovitas ülikooli maja fasaadi pilastrite külge riputada, ent küsib: „kui inimese elu lõpeb, siis küsime, mida ta on annud, kuid koolidiplom või kolledži ehk ülikooli kraad ei ole veel nekroloog. Lõpetab üliõpilane stuudiumi, siis ei tohi me aga mitte küsida, mida ta on annud, vaid mida ta on saanud?“ Ent kas võime me üldse mõõta, mida ta on üliõpilaspõlves meilt saanud, kuidas ta võimed arenenud? Ja vastab: „kindlasti võib eksameid nii kujundada, et nad mitte ainult teadmusi, vaid ka võimeid mõõdavad. Ei tohi unustada, et eksamid on mitte teadmiste, vaid eestkätt hariduse rahuldatavuse oluline kontroll.“ Eksam, mis järele katsumaks isiku reaalselt arusaamist tervikuna, on võimalik, ent ta nõuab suurt osavust ning on raske. Ta pole mitte ainult U. S. A's, vaid on ka Öhtumaal rahulikult lapsepõlves, eriti mis puutub teadmiste kasutamise oskuse mõõtmisse. Ses suhtes on ülihuivitavad need psühholoogilised testid, mille kallal psühholoogid töötavad, et mõõta õpilase võimete kapatsiteeti. „Kuid nad ei ole veel küpsed ega läbitõõrtat ning kannatavad de-

Bibliothecam publicam (§ 11). Sel ajal oli üliõpilastel isegi oma toetus-kassa, mille heaks iga ülikooli astuja pidi maksma vähemalt kuus marka. Sellest kassast tasuta kehvemate üliõpilaste arstimis- ja matusekulud. Laegas hoiti alal ülikooli kassas ja tema kohta peeti eriline raamat (§ 9). Kõige selle juures olid usinad üliõpilased eesõigustatud seisukorras, kuna rektori ja professorite kolleegiumi poolt mitterahuloldavalt atesteeritud üliõpilased kaotasid üldse eesõiguste kasutamise õiguse (§ 15). Igasugused üliõpilaste koondised (*nationalia conventicula*) olid keelatud. Lubatud olid ainult matuse puhul ja haigete ksvl avitamiseks kokku kutsutud koosolekud ja needki ainult rektori majas (§ 17). Süüdlased heideti ülikoolist jäädavalt välja (*relegatio*).

Sellest kõigest on näha, et üliõpilased end sugugi surutuna ei tunnud, vaid täiel määral elu maitsesid. Kakelused ja korrapärased lahingud olid sagedased, kusjuures lõõmingu kohta ei valitud. See võis juhtuda sama hästi tänaval, kui ka ristsetel (13. juulil 1641. a.), või isegi kirikus (7. apr. 1695. a.). Kõik kaebused üliõpilaste peale riigi võimudele jäid tagajärjetuks, sest neid kaitses alati ülikooli valitsus. Üliõpilastele sai ainult väike karistus kartseri näol osaks, kuid pea alati jäi neile moraalne võit.

Ülikool oli ka kõrvale kaldunud sellest põhimõttest, millele rajas tema kuningas Gustav Adolf. Ta asutas ülikooli (nagu seda ka meie Eesti ülikooli kohta uus põhikiri § 1. ära määrab) selleks, et viia teadust rahva keskele ja ette valmistada riigi ja rahva tööle tarvilike eriteadustega varustatud asjatundjaid. Kahjuks langes aga Gustav Adolf lahingus juba 4 kuu pärast peale ülikooli avamist. Järgmistel riigimeestel polnud püüdi maa pärisrahva käekäiku parandada, neile haridust võimaldades. Kuigi Rootsi ülikool osutus rahvast eraldatuks, ei saa meie eitada tema kultuurilist tähtsust Liivi- ja Eestimaa kohta. Just tema oli tõukeandjaks Saksa-Vene ülikooli avamiseks. Wiimane aga omakorda oli aluseks, millele rajati meie Eesti rahvuslik ülikool.

Eelneva artikli kirjutamisel olen kasutanud järgmisi allikaid:

Backmeister: „*Nachrichten von den ehemaligen Universitäten zu Dorpat und Pernau*“. Sammlung Russischer Geschichte, Müller. I j. 1777.

Schirren: „*Zur Geschichte der schwedischen Universität in Livland*“. Mittheilungen a. d. Gebiete der Geschichte Liv-, Ehst- und Kurlands 1854.

E. В. Петуховъ: *Императорскій Юрьевскій, бывшій Дерптскій Университетъ*. 1902.

fekti all, et mõõdavad ainult elementaarsemaid teadmisi. Meie vajame aga teste, mis mõõdaks üldiste ja eriteadmiste tarvitamise oskust!" kurdab Lovell. Lootused on head, et psühholoogia aitab eksami palju loomulikuma ja otstarbekamale alusele seada. Ometi suudab eeskujulik õpetaja ka tänapäeval oma õpilaste vaimuarenemise protsessi kinnistada. Sellega ei ole aga kogunisti öeldud, nagu ei peaks me eksamisüsteemi reformi joonel teaduslikult edasi liikuma.

Oleme lõpul. Oleme vaadelnud õpilase siirdumise probleemi akadeemiasse, stuudiumi korraldust ennast ja sellele järgnevat järelekatsumist, mis peab otsustama, kas ta on kohane iseseisvaks tööks. Seda vajab aga alatasa edasi sammuv kultuurajastu, mis peab valmis saama ülesse kerkinud mõtte- ja olemasolu probleemidega.

Iga rahvas vajab oma intelligentsi mobiliseerimist. Akadeemilist stuudiumi reformeerides on tarvis teda ikka rohkem nihutada isetegevuse alusele ning võimalikult taandada pensumitööd ning loengusüsteemist rohkesti tingitud passiivsust. See vägev tuluke, heurika, mis isetegevusel üliõpilase siseilma valgustajaks saab, see imeline rõõm, mis pani Arhimedesi jumalaile sada hõõrdama ning sundis teda katmatult tänavail jooksuma, see olgu ülim nõue, mis õppevormi tingigu. Sest akadeemias moodustatakse neid rahvakihte, kelle iseseisvale mõtlemisele, tööle ja loomingule seatakse kõrgemad nõuded ja ülesanded.

Ülikooli 7. aastapäev.

Käesoleva aasta 1. detsembril võis Eesti ülikool pühitseda juba oma 7. aastapäeva. Kuid mitte üksi aastapäeva, vaid ka autonoomseks teaduseasutuseks saamise päeva, mille tõttu sellekohased aastapäeva pidustused olid pidulikud ja ülevamad eelmistest.

Üliõpilaste rongikäik.

Pidustused algasid 30. nov. õhtul üliõpilaskonna usaldusavaldusega uuele rektorile ja prorektoritele. Pikas rongikäigus liiguti tõrvikute lõõmaval valgusel rektor H. Koppeli maja ette Laial tänaval, kus hallpea rektorit üliõpilaskonna nimel tervitas esimees L. Kangur, tuletades meele ta suurt tööd Eesti ülikooli loomisel ja avaldades heameelt, et ta uuesti rektori kohale valitud, ühtlasi lootes, et ülikooli valitsuse ja üliõpilaskonna vahel püsib senine hea vahekord.

Peale tervitust annetasid naisüliõpilased rektorile lilli, mille järele rektor tervitusele vastas, avaldades heameelt, et üliõpilased vana akadeemilise kombe järele tulnud talle usaldama. Edasi tuletab ta meele mõõdunud aastaid Eesti ülikooli elus, kui ülikooli valitsuse ametis olnud selle loomisel, mis pärast käesolev usaldusavaldus käib ka teiste ülikooli valitsuse liigete kohta. See rohke üliõpilaste meeleavaldus näitavat, et pole opositsiooni ülikooli kahe poole, õpetajate ja õpilaste vahel. Lõpuks soovib rektor, et tuled, mis valgustavad praegu õõd, jääks põlema noorte südameisse, valgustades neile teed ja soendades südameid. Kõne lõpeb lauluga „Vivat et respublika“ ja „Vivat academia“.

Rektori maja eest läheb rongikäik rektori saatel ülikooli ette, kus üliõpilaskonna esimees tervitab prorektoreid; ilmunud on ainult pror. prof. Pöld, sest et pror. prof. Köpp haige. Üliõpilaskonna tervitusele vastates avaldab pror. Pöld soovi, et ülikooli uueks saamisega saaks uueks ka üliõpilaskond, luues uued traditsioonid. Prorektorile annetakse lilli ja lauldakse veel kord „Vivat academia“, mille järele osa rongikäigust läheb tervitama prorektor Köppu, kuna osa laiali läheb.

Aastapäeva aktus.

Aastapäeva puhul on ülikooli peahoone rikkalikult rohelisega ehitud. Lehvivad rahvuslikud lipud.

Punkt kell ¼ 1 astub aulasse rektor prof. Koppel ühes haridusminister Rahamäe, kuraator prof. Pöldi ja õppejõududega, keda üliõpilased tervitavad akadeemilise kombe järele ning üliõpilaskonna segakoori lauluga.

Avamiskõnes ütleb rektor Koppel, et ülikooli aastapäeva pidustuste meeleolu on suurel määral olenenud sellest, missugused sündmused on ülikoolil olnud üle elada. Käesoleval aastapäeval loob erilisel üleva meeleolu ülikooli iseseisvaks saamine. Edasi tuletab rektor meele ülikooli seisukorda seni, kus tal tulnud töötada kindla aluseta. Ta avaldab tänu vabariigi valitsusele ja eriti haridusministeeriumile, kes ülikooli vastu heatahtlikud olnud ja mille tõttu ülikool nii kaugele jõudnud. Iseseisvaks tunnustamisega algab ülikooli elus uus ajajärk, mis lubab avaramalt edasi töötada.

Peale avamiskõnet astub kõnetooli haridusminister prof. Rahamägi, kes tuletab meele kangelasi, kes läinud aastal sel päeval Eesti hädaohust päästsid, keda püstitõustes mälestatakse. Tänu neile kangelastele võib ülikool täna oma aastapäeva, veel enam — iseseisvana oma aastapäeva pühitseda. Edasi peatub haridusminister põhikirja saamisloo juures. Riigivanema ja vabariigi valitsuse nimel annab ta ülikooli ühes tema asutuste ja varandustega üle rektorile valitsemiseks ning juhtimiseks. Ta tähendab ülikooli rektori ameti raskusele ja vastutusrikkusele, avaldades rõõmu, et need kanda võtnud usaldusväärne ja kindel mees. Edasi peatub kõneleja uue ülikooli ideaalide ja ülesannete juures, milleks selle seaduse järele on teadusline uurimistöö, pedagoogiline töö, teaduste populariseerimine, eriteadlaste ettevalmistamine. Ühiseks sihiks olgu kõige selle

Meesterahva rätsepaäri

M. ANDREESEN

Tallinnas, Rataskaevu t. 11-4.

Kõnetraat 17-54.

Teadustan oma austatud tellijatele et kohale on jõudnud kõik sügise ja talve hooajaks tarviliikud riided Ilmakuulsa A. Gagnierei ja Ko. firmalt.

juures tõe leidmine, meelsuseks tõelikkus tõe otsimisel. Kui ülikool täidab tema peale pandud kohustused, siis rahvas unustab raskused, mis seotud selle loomise ja ülalpidamisega.

Ülikooli iseseisvaks kuulutamise silmapilgu äärmärgimiseks annab haridusminister ministeeriumi poolt üle rektor Koppeli ja kuraator Põllu portreed, millest esimese maalinud kunstn. N. Triik, teise P. Raud. Edasi tuletab ta meele kuraator Põllu tööd ülikooli loomisel ja teeb talle valitsuse poolt annetuse ning tänab kõiki ülikooli valitsuse liikmeid tehtud töö eest ja hüüab ülikoolile valitsuse nimel elagu.

Kõnet ja selle üksikuid momente saadavad valmistatud kiiduavaldused.

Selle järele astub kõnetooli rektor Koppel, paludes haridusministrit edasi anda riigivanemale ja vabariigi valitsusele ülikooli sügava tänu (kiiduavaldused). Edasi tänab ta usalduse eest, mis valitsus tema vastu üles näidanud. Peale selle loeb ta ette tervitustelegrammi riigivanemalt ja riigikogu esimehelt.

Võtab sõna lahkumiseks kuraator P. Põld, vaadates tagasi seitsme aastase töö peale ja tänades vabariigi valitsust ning haridusministeeriumi kingi eest. Ta tuletab tänuga meele neid, kellega tal tulnud koos töötada, kel on olnud ühiseks sihiks luua Eesti ülikooli. Täieliku rahuldustundega ütleb ta end lahkuda võivat, olles kindel, et ülikool edasi õitseb, kasvab ja kosub. Elavate kiiduavalduste saatel lahkub ta kõnetoolilt.

Rektor tänab südamlistes sõnades uue põhikirja järele ametist lahkuvat kuraatorit, millele koosliijad elavalt kaasa tunnevad.

Üliõpilaskonna nimel tervitas ksv. L. Kangur, märkides ära suure töö, mis ülikooli loomisel tehtud ja avaldades üliõpilaskonna poolt tänu selle kordasaatjatele. Kõneleja avaldas lootust, et me lähemas tulevikus suudame luua Eesti ülikooli, kus elab rahvuslik vaim ja kust kadunud kõik võõras. Pole tähtis müts, mida kantakse, peaasi, et nende kandjais elaks Eesti rahvuslik vaim. Üliõpilaskond tahab töötada käsikäes õpetajaskonnaga. „Meie hoiame mõõka kramplikult käes, et kaista kodumaad, meie austame oma rahva minevikku ja usume ta tulevikku“, lõpetas esimees elavate kiiduavalduste saatel.

Järgneb teaduslik kõne loomaarstiteaduskonna poolt; kõneleb Dr. K. Saral. Kõne järele esineb rektor aruandega ülikooli läinud aasta tegevusest ja teatab auhinnatööde tagajärgedest ning loeb ette uued teemid, mille järele aktus lõpeb isamaa hümniga.

1925. a. auhinnatööd.

Ülikooli poolt käesolevaks aastaks antud auhinnatööde teemide peale oli üldse antud 32 tööd, millest auhinnavääriliseks tunnustati 23 tööd.

Usuteaduskonnas oli esitatud 2 tööd teemile: „Võrrelda Pauluse õigeuskõitsemise õpetust Rooma rahva raamatus Pauluse teiste kirjadega“. Üks töist oli arvatud 3. auhinna vääriliseks, autor S. Aaslava, kuna teine oli nõrgaks tunnustatud.

Õigusteaduskonnas oli esitatud 14 tööd; neist said järgmised auhinnad: Maksustamise individualiseerimise põhimõttest: 1. auhind — V. Z. V. Meder; Muutused, mis on tekkinud Euroopa tähtsamate riikide demograafilistes andmetes ühenduses sõja ning selle tagajärgedega: 3. auh. — A. Praats; Kahevõitlus de lege ferenda: 2. auh. — R. Gernhard; Abielu lahutamise alused ja kord: 1. auh. — O. Luck ja A. Osmann, 2. auh. — H. Pullerits, 3. auh. M. Morison ja A. Terras.

Arstiteaduskonnas oli esitatud 8 tööd: „Sünnitusabi andmine Eestis“: 1. auh. — L. Volmer; „Vere venivus ja hüübuvus närvihäiguste puhul“: 2. auh. — H. Busch; „Spetsiaalilise ravitsemise resultaadid südame siifilise ja aorta puhul kliinikulist materjalile põh-

jal“: 1. auh. — R. Beckmann. Eesti karskusliidu poolt: „Alkoholi mõju sisemiste elundite peale“: 1. auh. — V. Steinfeldt; „Muutused Plexus horioidenoe's akuutse ja kroonilise alkoholimürgituse korral“: 1. auh. — V. Hion; „Muutused aju koorealustes sõlmedes akuutse ja kroonilise alkoholimürgituse korral“: 2. auh. — F. Raudkepp; „Alkoholi mõju peajaaju veresoonte peale“: 1. auh. — Ed. Kõgardal; „Kodus valmistatud alkoholilised joogid“: 1. auh. — E. Peterson.

Filosoofiateaduskonnas oli esitatud 3 tööd, millest 2 auhinnaväärilisteks tunnustati: „Hansa liidu poliitiline tähtsus Põhjamaades 15. aastas. alguseini“: 3. auh. — Elly Nieländer-Keskküla. Karskusliidu poolt: „Joomine ja liigsöömine Eesti rahvanaljas“: 2. auh. — Julie Teder.

Mat.loodusteaduskonnas oli esitatud 2 tööd: „Uusi andmeid Põhja-Viruma geoloogias“: 1. auh. — K. Jaanson; „Kanapõja ristlõu-ala lülide arenemine“: 1. auh. — Sophie Ehrhardt.

Loomaarstiteaduskonnas 1 tööd: „Kõhaliik anesteesia väkeloomade operatsiooni puhul“: 1. auh. — Gabriele Klein.

Põllumajandusteaduskonnas 2 tööd (üks akad. ühisteg. s-i poolt): „Piimaühingute arenemistingimused ja tegevus Põhja-Viljandimaal“: 2. auh. — H. Mihkelson (kaub. t.); teine töö pole auhinnavääriliseks tunnustatud.

Auhinnatööde teemid 1926. aastaks.

Ülikooli poolt on antud järgmised auhinnatööde teemid eelolevaks aastaks:

Usuteaduskonnas: Koguja raamatu ilma-vaade; Askeetilise elu aade Athanasiuse järele; Kodumaa ev.-luterikirik aastail 1914—1918 (incl.); „Kuri silm“ eestlaste ja Soome-Ugri rahvaste juures; Jutlus Matt. ev. 11, 2—11 kohta (eksegeetilis-homileetilis põhjendusega). Karskusliidu poolt: Kristliku karskustöö ideoloogia ning tegevusvahendid.

Õigusteaduskonnas: Testamendi ajalugu Eestis; Võistluse põhimõte tsiivil-protsessis; Maakonna omavalitsuse organisatsioon ja funktsioonid Eestis de lege lata et ferenda; Konsulite kompetents kaubalaevanduse alal; Paberraha; Ettevõtete bilanssid, nende eesmärgid ja kokkuseadmine; Merilaevade hüpotek; Raudteede majandamine Eestis. Karskusliidu poolt: Ühis-tegevuse rakendamine karskuse lõbukultuuri ettevõteteis.

Arstiteaduskonnas: Paranoia õpetuse arend ja praegune seisukord; Munasarja konserveerimine transplantatsiooni jaoks madalate temperatuuride juures; Surmavad õnnetud juhtumised Tartu ülikooli kohtuliku arstiteaduse instituudi lahastusmaterjali põhjal; Pidalitõve histoloogia ravitsemise juures söehappelumega; Verepilt mitmesuguste lastehaiguste ravitsemisel ultraviolettkiirtega; Perubalsami väärtusmääramise meetodide võrdlev hindamine. Apteekrite seltsi poolt: Kvantitatiivne eeterliste õlide määramine droogidest. Eugeneika selts „Tõutervise“ poolt: Perekonna koosseisu uurimine mõnede seltskonnakihtide üle Eestis. Eesti Karskusliidu poolt: Basalmetabolism eksperimentaalse alkoholismi juures; Ajukestade permeabiliteet akuutse ja kroonilise alkoholismi juures.

Mat.-loodusteaduskonnas: Eesti põlevkivi neutraalõlide dielekti jäävad; Tormid Läänemeres; Lihtsamate sekundäärsete ja tertsiaärsete amiidide sünteesi uurimine; Eesti orgude süsteemide morfoloogiline ajalugu; Uusi andmeid Kukruse lademe geoloogias (riiklise põlevkivi-tööstuse juhatus poolt on annetatud prof. H. Bekkeri nimelise auhinna jaoks 15.000 marka); Põlevkivi õlide rafineerimiseks tarvillikude füüsikaliste jäävate uurimine ja määramine; Põlevkivi põlemisgaaside analüüsimine ja resultaate arutamine (selle kahe

töö eest on põlevkivi tööstus määranud 1. auh. 15.000 ja 2. — 10.000 m; Eesti keemiatööstuse töötamise viiside ja saaduste hindamine, akad. keemia seltsi auhinna jaoks, mis antakse samadel tingimustel kui ülikooli omadki.

Filosoofiateaduskonnas Eesti rahvalaulu parmumatus; Critical Studies in the Word-statistics of Wilde's Dorian Gray; Muistsed Eesti isikuniimed; Mil määral on töökooli nõudmine psühholoogiliselt õigustatud; Võitlus Baltimaade pärast 1710.—1721. aastani. Karskusliidu poolt: Eksperimentaalne uurimus alkoholi tarvitamise läbi hingeelus esile kutsutud jäädavate muutuste kohta.

Loomaarstiteaduskonnas: Milleks on „Rivanol“ kohane tarvitada tegelikus loomaaarstlises kirurgias; Maksa sapikäikude lubjastamise histogeneesi maksalutikate tagajärjel; Emphytooniga nahasse süstimine sigade punataudi juures; Missugust soolade, eriti „Hofmeisteri rea“ jookide mõju mõne bakteeriatoksiinide produtseerimise peale.

Põllumajandusteaduskonnas: Kui võrd seemnete mitmesugusest idanevusest oleneb taimede arenemine põllul; Riiklise metsatööstuse arenemine meil ja välismaal; Põllutöölise palgaolud Eestis; Rehepekumasinate Eestis; Mis ütleavad siiaaalsed uurimised lehma väliste piimamärkide kohta. Eesti Karskusliidu poolt: Kartulitööstuse alkoholivaba rakendus.

Üliõpilaskonna edustuse valimised.

Uue üliõpilaskonna edustuse valimised olid 28., 29. ja 30. nov. s. a. Võistles 9 nimekirja. Valimistest osavõtt oli elavam kui kahel eelmisel aastal. 4324 hääleõiguslisest käis valimas 2443 üliõpilast, seega 56,5 prots.

Aasta	Valimise nimekirjas valijaid	Valimistest võttis osa	Tühistati	Valimas käijate %	Valimisjagaja
1920	1507	857	2	56,6	28,5
1922	3132	1958	14	62,6	65
1923	3905	1896	7	48,6	63
1924	4213	2259	11	53,6	74
1925	4324	2443	18	56,5	81

Üksikute nimekirjadest said häälti ja kohti: Nr. 1 (saksa üliõp. rühm) — 220 h. — 3 k., nr. 2 (organiseerimatud) — 273 h. — 3 k., nr. 3 (rahvuslikul alusel seisvad organiseerimatud) 58 h. — 1 k., nr. 4 (maakondlikud kogud) — 144 h. — 2 k., nr. 5 (korporatsioonid) — 576 h. — 7 k., nr. 6 (juudisoost üliõp.) — 119 h. — 1 k., nr. 7 (üliõpilasseltside rühm) 793 h. — 10 k., nr. 8 (üliõpilasselts „Veljesto“, „Ahava“ ning „Ühendus“) — 113 h. — 1 k. ja nr. 9 (vene üliõpilased) — 147 h. — 2 kohta.

Käesolevate valimiste tagajärge elmise aasta omadega võrreldes näeme, et vahekorrad on pea endiseks jäänud. Nii on kaks suuremat rühma, seltsid ja korporatsioonid, saanud sama palju kohti, kui oli läinud aastal; seltsidel on see küll langenud kahte rühma, kus ühel 10, teisel 1 koht. Suurenenud on organiseerimatute esitus ühe võrra; see on sündinud maakondlikkude kogude arvel, kes ühe koha kaotanud.

Mis puutub valimiste käiku, siis mõõdusid need rahulikult ja suurema kärata, samuti valimiseelne kihutustöö! Ainult organiseerimatud, kes seekord esinesid kahe nimekirjaga, tarvitasid kihutusplakaatidel teravat tooni.

Uue edustuse isiklik koosseis

on üksikute nimekirjade järele järgmine: nr. 1 — A. Weiss, W. Stivers ja M. Aškewitz; nr. 2 — W. Adams, J. Libe ja M. Sengbusch; nr. 3. — W. Kotsar; nr. 4 — A. Taalmann ja E. Kääparin; nr. 5 — H. Kolk, E. Köstner, A. Wilms,

E. Treufeldt, Kruise, Sumberg ja Raudsepp; nr. 6. — B. Bakscht; nr. 7 — L. Kangur, E. Käer, M. Kivihall, H. Kukke, A. Mekkart, A. Prütts, F. Paas, J. Elken, A. Akermann, Th. Laanes; nr. 8 — N. Käbin ja nr. 9 — W. Bogoslavski ja K. Zekul.

Uus edustus astub kokku 11. detsembril.

Üliõpilaskonna segakoori 5. aasta-päev.

Läinud kuu 28-dal pühitses üliõpilaskonna segakoor oma 5. aastapäeva, mil puhul ülikooli aulas oli korraldatud senise koorijuh Juhana Aaviku helitööde kontsert helilooja enda juhatusel.

Kontserdi algul tuletas koori esimees ksv. Viha-lem meele koori senist käekäiku, kuidas see 10. okt. 1920. a. L. Neumani juhatusel väheste jõududega oma tööd algas, mis kuigi hästi ei edenenud, sest et koori liikmed asja vastu olid loitud ning korraldus harjutustel käisid. 1921. a. sai koorijuhiks J. Aavik, kuid ka siis ei edenenud töö alguses paremini. Alles 1922. a. esimesel semestril, kui kooris maksa pandi kõvem kord, hakkas asi edenema ja koor võis korralikult esineda. 1923. a. esimesel semestril tehti esimene kontsertringreis kodumaal, kuna aasta hiljem sõandati juba Riiga kontserti andma minna, kus koor vaimustusega vastu võeti. Vahepeal tehti jälle ringreise kodumaal, kuna käesoleva semestri algul sõideti Soome, kus esineti kontsertidega Helsingis ja Turus. Soomes hindas niihästi publik kui kriitika koori võimisi väga kõrgelt. Koor on seni võitnud 12 loorberipärja neist 7 Soomest, 3 Riist ja 2 Tallinnast. Käesoleva kontserdi puhul ehtisid pärjad aula sambaid.

Aastapäeva kontsert, mille eeskavas peale segakoori laulu oli Tartu konservat. õpilase B. Lukki klaverisoolo (allegro figoroso, J. Aaviku c-moll klaveri sonaadist), mõõdus rohkete kiiduavalduste saatel.

Ettekannete vaheajal tervitas koori haridusminister prof. Rahamägi, annetades koorile 25.000 marka J. Aaviku helitööde muretsemiseks ning Läti üliõpilaskonna esitaja Raudsit ja Soome üliõpilaste poolt üliõp. Julko. Peale selle tervitas oma vanemat kaasvõitlejat akadeemiline meeskoor, talle loorberipärja annetades, kuna segakoor enda poolt tänas senist juhatajat, kes Tallinna asumise tõttu koori juhataja kohalt lahkuib, ulatades talle mälestusks pärja. Peale selle sai helilooja rohkesti lilli ja muid kinke. Ka telegaafi teel oli koorile rohkesti tervitusi tulnud, muuseas Helsingi üliõpilassauljailt.

Peale kontserdi oli kooriliigete omavaheline koosviibimine kohvik „Linda“ ruumides.

Akadeemiline rahvaluule selts asutatud.

29. nov. algas tegevust akad. rahvaluule selts, pidades enda avamiskõneleku. Koosolekule olid ilmunud professorid M. J. Eisen ja V. Anderson ning paarikümmend üliõpilast. Avamiskõnes tutvustas prof. Eisen koosolijaid uue seltsi eesmärkidega, milleks on rahvaluule korjamine, huvi äratamine rahvaluule vastu ja rahvaluule uurimine.

Seltsi põhikirja järele, mis ülikooli valitsuses registreeritud, võivad selle liigeteks olla ainult ülikooli õppejõud ning üliõpilased.

Seltsi eestseisusse valiti: esimeheks prof. Eisen, abiesimeheks prof. Anderson, kirjatöimetajaks üliõp. E. Päss ja laekahoidjaks mag. O. Loorits.

Seltsi liikmemaksuks määrati 25 m. aastaks.

Lõpuks kandis prof. Eisen ette kaks referaati rahva ütelustest selle kohta, kust sündinud laps tulnud ning peata inimestest rahvaluules.

Seltsi järgmine koosolek on jaanuarikuus.

Tagasivaatel.

Käesoleva numbriga lõpetab „Üliõpilasleht“ selleaastase ilmumise, asub tegevusse ka uus toimetus. Käesolev „Üliõpilaslehe“ aasta on olnud kirjususulisem, äärmuslikum, ideedes, otsimustes, põhiküsimustes kärstitum kui kunagi varem.

Oleme jõudnud ülikooli organiseerimistöö lõpule, on nähtavasti tahetud samal ajal ka ära kasutada täiel määral üliõpilaselu saabumisaaja kaaost, astudes vahendituse selgitusse organiseerimismooduste ja organisatsioonide tüüpide suhtes, maha tehes, mis vähema väärtusega, ja ära näidates, mis eelistada tuleb.

On mindud otsekohesusteni, mis teisel loomulikult meelehärma tekitada võisid.

Aga, seda kõike peab vaatlema eneseotsimise suure protsessi osana, mis maad võtnud kogu meie kultuurelus. Ja et just üliõpilased oma siseelus ümberkorralduste, ümberloomiste ajajärgus, on tervitatud nähtuseks. See ümberhindamine annab end tunda hiljem meie enese leidnud kultuurelus.

Välised olemasolevad üliõpilaselu vormid nähtavasti jäävad endisteks. Kuid tähtsam koorest on sisu. Ja ei ole kahtlust, et möödunud aasta mõjutamata jätnud oleks üliõpilaselu tulevase siseelu arenemise küsimuse.

*

„Üliõpilasleht“ on teha püüdnud, et olla akadeemilise eluga vahendituse kontaktis. On pidanud ehk paljugi jääma hääks tahteks. On ju ka „Üliõpilasleht“ eneseleidmise ajajärgus. Võrreldagu ainult väliselt ta ilmet paari viimase aasta jooksul, rääkimata varemaga. Oleme suutnud sammu edaspidi teha. Ja meie ei kahle, et „Üliõpilasleht“ veelgi sisult ja välimuselt täieneb. Seni on püüdnud ta sisuliselt päämiselt akadeemilise elu vaatlusega. On rohkesti sõna võetud organiseerimisküsimuse üle. Kuid seda küsimust peaks lähemal ajal ikkagi lõpetatuks lugema.

Ja siis peaks „Üliõpilasleht“ kõnelema kaasa meie kultuurelu arengus. Ta võiks kujuneda just selleks ajakirjaks, kus meie kultuurelu läbis-tavad ja esile kerkivad ideed ja tooted väärilise valgustuse ja arvustuse leiaksid. Siis omaks akadeemiline ajakiri keske väärtuse kogu meie elus. Ja eks peaksime selle poole püüdma! Mida varem, seda parem.

*

Edustus on „Üliõpilaslehe“ väljaandja. „Üliõpilasleht“ ise praegu oma ilmumise kulused ei kata. Kuid edustus võiks erilise tähelepanu omastada just „Üliõpilaslehele“, võimaldades tuntavalt laiendada ta sisu, ütlemis poolteise trüki-poogna suurusena. Ja sisuliselt tõstetagu meelega välja ainult akadeemilist elu käsitata-

vatest küsimusist. Need on ikkagi kitsama ulatusega. Nagu tähendatud, saagu „Üliõpilaslehe“ eesmärgiks lähemas tulevikus — saada meie kultuurelu ajakirjaks (estetiiline, ilmavaateline, poliitiline valdkond). Ja kui üliõpilaskond sarnase ajakirja välja saadab, võtab ta osa positiivselt meie kultuuri loomisprotsessist.

*

Meil on palju üliõpilasi. Ometi tundub neid mõnelgi pool vähe. Meie üliõpilane on eestkätt jäänud oma akadeemilise töö juure. Arvesse võttes aga seda suurt üliõpilaste arvu, võiks loota, et mitte kõikide alaks ei jää raamat, uurimus. On hädasti vaja töötajaid ka muudele aladele. Oleks ilus, kui tekiks üliõpilaskoondused, rakukesed uutloomis huvidega. Alasid on ju nii palju. Kas maalikunstis, laulus, kirjanduses, näitekunstis. See akadeemilise pere suur arv võiks elada väga mitmevärvilist ja tihedat elu, paljude algatuste ja paljude otsimis-tega. Ja siin, neis otsekohe loovatest koondus-test osavõtmine võiks tähtsam ja tagajärjerikkam olla isegi kui tavalisest üliõpilasorganisatsioonist.

*

Praegu läheb „Üliõpilaslehte“ laiali rohkem kui kunagi varem. Lootes kaastöölise ridadesse uusi juuretuli-ajaid, lugejais käesoleva ajakirja vastu kasvavat tähelepanu, vahetub vana toimetus uuega.

Ja siis las algab uus aasta!

J. P.

TOIMETUS:

Vastutav- ja peatoimetaja: August Tamman.

Toimetuse sekretär: Jaan Pert,

Edgar Treufeldt, August Palm.

Väljaandja: Tartu Üliõpilaskonna Edustus.

Tähelepanu! Rutake! Juhus!

Järgmistest raamatutest on meil mõned eksemplarid ladus:

Мейер, Русское Гражд. Право 1915	Mk. 500
Фойницкий, Курс Уголовного Судопроизводства 1/II. 1912—1915	1600
Захаров, Курс Общ. Междун. Права 1918	600
Diehl-Mombert, Ausgewählte Lesestücke zum Studium der politischen Oekonomie 16 Bände, geb. à	330
Wygodzinsky, Einführung in die Volkswirtschaftslehre, geb.	175
Spann, Haupttheorien der Volkswirtschaftslehre, geb.	175
Sartorius v. Waltershausen, Einführung in die Volkswirtschaftslehre, geb.	530

Kluge ja Ströhm, raamatukaupl.

Tallinn, Pikk tän. nr. 9.

Kölni vesi Viko
(Eau de Cologne)

*Ideaalsem naha, näo-
jume ja erkude värsker-
dus ja kosutus abinõu*

*Ainult eht meie
vabriku kaitse-
märgiga*

LR

LABORATORIUM
Viko
TALLINN

Eau de Cologne
Viko
superior

Eelseisvaiks

Jõulupühiks

soovitab

rikkalikus väljavalikus:

frakk- ja smoking särke,
siiditulaar- ja sefirsärke,
kaelasidemeid kõige uuemais mustreis,
nahkindaid liht- ja karvavoodriga,
siidisokke jne.

Moepesuäri

L. D. Epstein.

Asut. 1876.

Kuninga tän. 2, Tallinn.

Vigastatud sõjameeste kingsepatöö kool

walmistab ja müüb

omast ärist Küttri tän. nr. 3 igasuguseid

jalanõusid

mööduka hinnaga.

Töö korralik. ♦ Materjal hea.

UUS

UUS

kohvik ja söögisaal

„OLEV“

Vana t. nr. 11

Vana t. nr. 11

vastab oma toitude mitmekesiduse, maitse
ja möödukate hindade poolest kõigile nõue-
tele. Tutvunege ja te veendute selles.

Moe-, pudu- ja pesuäri VENNAD LEPP

Tartus, Kaubahoov nr. 2. Telef. 4-81.

Alaliselt suur valik:

värvilisi ja valgeid triiksärke, kraesid, manshette, kaelasidemeid, siidikaelashalle, trakse, kindaid, sukki, sokke, meester. ja naister. pesu, koetud pill. naister. jakke ja veste, meester. veste, laste ja spordikostüüme, pitse, pesaise ja kõiksuguseid moe- ja pudu- ja pesukaupu.

Ühmarvarje, jalutuskeppe. Dillast lõnga rohkeis värveis.

D. M. C. käsitööniite. Lastesaapaid, võimlemise- ja hommikukingi.

Meester., naister.
ja laste

kalosse.

Igasugune korralik auruga

riiete voltimine.

Hinnad võistlemata odavad. — Müük suurel ja väikesel arvul.

Üliõpilastele 5-10% hinnaalandust!

*Jalanõud
on nagu valatud
jalga*

Moodsam, täielikum ja odavam
juuksetööstuse-äri
Eestis
Tartus, Jaani t. 16, Raatuse taga.
Telefon 6-43.
Daamide, herrade ja teatri
coiffeur-salongid. Manicure
Äris ainult esimese järgu töö-
joud. Eeskujulik puhtus. Joot-
raha ei võeta.
Austusega **J. Luksep.**

Roman Gutmann
Kompveki- ja shokolaaditööstus.
Vallikraavi tän. nr. 8. Kõnetraat 500.
Asut. 1905. a.

O.-ü. „Linda“ kohvik

Suurturg 2, II korral.
(Tartu Eesti seltskonna poolt asutatud)

Suurim ja mugavam kohvik Tartus.

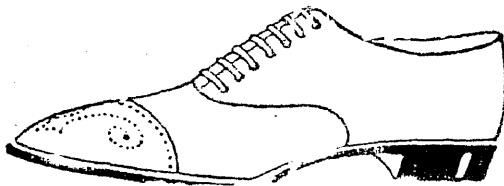
Alati saadaval kõrges headuses kõiksugu
kondiitri saadused ja mitmesugused joogid.

Igapäev kella 5-7 p. l. kontsert-muusika.

/// Sõapatööstus ja -kauplus ///

A. JOSSET,

asut. 1895. a. /// Tartus, Küüni tän. 4,

soovitab jalanõusid kõrges headuses ning täie
liku vastutusega töö ees

„Estoking“ jalanõud valmistatakse
kõige uuemate mude-
lite järgi

„Estoking“ jalanõud valmistatakse
kõige parematest
materjalidest

„Estoking“ jalanõud on seepärast
nägusad ja vastu-
pidavad

„Estoking“ jalanõud on sealjuures
võrdlemata odavad

„Estoking“ jalanõud on igalpool
tuntud ja nõuetavad

Vabriku kaitsemärk

Estoking
Tallinn

HIND 35 MARKA.

Rätsepmeister

J. Puksberg

(Peterburist)

Tallinn, Pikk tän. nr. 43, tel. 11-79.

Alati suures väljavalikus
kõige moodsamad
ja kõige paremad

Inglise riided.

I kl. juuksetööstuse-äri A. RÄUD

Asutatud 1911. aastal.

Äris töötavad ainult I klassi väljaõppinud jõud
Töö kiire, puhas ja korralik.

Jaani t. nr. 8, Barklai platsi taga
K. Ungerri äri kõrval.

Jalanõude kauplus
Köösel ja Kötsi

TALLINNAS, Müürivahe tän. nr. 9,
Vana Kalamaja tän. nr. 25 (oma tööstus),
soovitab meeste- ja naisterahva jalanõusid.